

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗВИТКУ НАУКИ, ТЕХНОЛОГІЙ
ТА ІННОВАЦІЙ»**

(28-29 червня 2019 року)

Ужгород
2019

УДК 001.18(063)
С 91

Сучасні світові тенденції розвитку науки, технологій та інновацій. Матеріали науково-практичної конференції (м. Ужгород, 28-29 червня 2019 року). – Херсон : Видавництво «Молодий вчений», 2019. – 164 с.

ISBN 978-617-7640-61-4

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Сучасні світові тенденції розвитку науки, технологій та інновацій». Розглядаються загальні питання архітектури та мистецтвознавства, біологічних, військових, географічних наук, державного управління, культурології та інші.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, а також для широкого кола читачів.

УДК 001.18(063)

ISBN 978-617-7640-61-4

© Колектив авторів, 2019
© Видавництво «Молодий вчений», 2019

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Вавренчук І.А. ВТІЛЕННЯ ГУЦУЛЬСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ СЕЦЕСІЇ НА ПРИКЛАДІ ФОРТЕПІАННОГО ЦИКЛУ «ТРИ КОЛОМІЙКИ» МИКОЛИ КОЛЕССИ	7
Возняк С.О. МОРФОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ АНТИУТОПІЇ У ХУДОЖНЬОМУ КІНЕМАТОГРАФІ ХХІ СТОЛІТТЯ	10
Коваль Л.М. СУЧАСНІ СПОСОБИ ІМІТАЦІЇ ПРИРОДНОГО ОСВІТЛЕННЯ В ДИЗАЙНІ ІНТЕР'ЄРУ	12
Круліковська Т.П. ЖАНРОВА ПАЛІТРА ФОРТЕПІАННОЇ ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА ЗАВАДСЬКОГО	15
Кушнарєва К.О. РЕГЕНЕРАЦІЯ МАЛИХ ІСТОРИЧНИХ МІСТ ПОДІЛЛЯ – ПРИНЦИП ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ	19
Прокушкіна А.Ю., Кулініч Л.О. КОЛІР У ТРАДИЦІЙНІЙ НАРОДНІЙ ТА СУЧАСНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ КЕРАМІЦІ	22
Филиппова О.Н. И.К. АЙВАЗОВСКИЙ – КУМИР А.П. БОГОЛЮБОВА	24
Churevych Nadia STUDY OF THE FORM AND ELEMENTS OF THE COSTUME OF THE 50S WITH THE PURPOSE CREATING WOMEN'S CLOTHING COLLECTION	28

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Педаш К.О., Жукова Н.І. ЗАКРИТТЯ ТА РЕКУЛЬТИВАЦІЯ ПОЛІГОНУ ТПВ № 5 В МІСТІ КИСВІ	30
Тарасенко М.В. ВПЛИВ ТИПІВ ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ	33
Трускавецька І.Я. ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ НА БІОЛОГІЮ І ЧИСЕЛЬНІСТЬ ІХТІОФАУНИ ОЗЕРА ЧОРНЕ ВЕЛИКЕ ШАЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ	36
Chobotko Hryhorii, Raichuk Liudmyla, Cherniavskiyi Andrii MATHEMATICAL MODEL TO CALCULATE THE INTERNAL EXPOSURE DOSE FROM THE CHORNOBYL ACCIDENT OF THE UKRAINIAN POLISSYA POPULATION USING ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS	40

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

Безвесільна О.М., Петренко О.В., Ільченко М.В. РОЗШИРЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ВІДМОВ СТАБІЛІЗАТОРІВ.....	44
--	----

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Демченко Р.І. ГЕОГРАФІЯ ЗВУКОВИХ ЛАНДШАФТІВ МІСТА ПОЛТАВИ.....	50
--	----

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Гаєвський І.В. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	54
---	----

Круц А.О. ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	57
--	----

Постулін О.С. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН: СУТНІСТЬ І ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ.....	59
--	----

Терещенко М.М. СУТНІСТЬ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....	62
--	----

Шаульська Г.М. КОМПЛЕКСНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	65
--	----

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Велінець Ю.І. ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦІ ЖІНОК НА ВУГІЛЬНИХ ШАХТАХ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В 50-Х – ПОЧАТКУ 90-Х РР. ХХ СТ.....	69
--	----

Левенець О. М. ГРОМАДСЬКА (ПОЗАШКІЛЬНА) ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СЕРЕДИНІ 60-Х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 80-Х РР. ХХ СТ.	72
--	----

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Айгістова А.А. ЗВУКООБРАЗИ КУЛЬТУР: У ПОШУКАХ ГАРМОНІЇ.....	76
---	----

Братіцел М.Л. ЕКОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ В СВІТОВИХ ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА.....	78
--	----

Крупа Ю.О. ФЕСТИВАЛІ АВТОРСЬКОЇ ПІСНІ КИЇВЩИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	80
--	----

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Головка А.А. ЄВРОПЕЙСЬКІ ВИБОРИ 2019: НАСЛІДКИ ДЛЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	83
--	----

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

- Бекдамирова Л.З., Купін А.П.**
 КОНФЛІКТОГЕННИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЛІТИЗАЦІЇ ЕТНІЧНОСТІ 86
- Забіян В.В.**
 СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ТА ТЕОРІЯ НЕОРЕАЛІЗМУ,
 ЯК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ БРІКС 88
- Яворська К.П.**
 ТИСК НА ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА І СВОБОДИ
 ЯК ПРОЯВ НЕОАВТОРИТАРНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ
 ТА ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ ТА ТЕРОРИЗМУ: ПРИКЛАД КАЗАХСТАНУ..... 91

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Горбач А.С.**
 СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ УЧАСНИКІВ АТО..... 95
- Кравченко В.Ю., Гривнак Б.Л.**
 ОСОБИСТІСТЬ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА 98
- Пахомов В.М., Сапіжак І.Б.**
 ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ
 В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ..... 100
- Петренко І.В.**
 КОМУНІКАТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ
 ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ В ПРОСТОРИ ОСВІТИ..... 103
- Пільтяй Н.П.**
 ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДИК
 ПРИ ВІДБОРІ КАНДИДАТІВ НА СЛУЖБУ В ПОЛІЦІЮ 106
- Широких А.О.**
 ПСИХОЛОГІЯ ЖИТТЄВОГО ПРОЕКТУВАННЯ:
 ВІД РЕТРОСПЕКТИВИ ДО ФУТУРОЛОГІЇ 109

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

- Трегуб А.М.**
 СТАНОВЛЕННЯ СЕРВІСНО-ЕКСПЕРТНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ..... 112
- Фомиця О.Л.**
 ПОНЯТТЯ ПСИХОАКУСТИЧНОГО ВПЛИВУ
 ЯК ЗАСОБУ ДІЇ НА МАСОВУ СВІДОМІСТЬ..... 114

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Купалова М.М.**
 СПЕЦИФІКА І ПРОБЛЕМИ СЕМЕЙНОГО БІЗНЕСА В УКРАЇНЕ..... 118

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

- Горський В.В., Маляренко О.Є.**
 МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ
 МОДЕРНІЗАЦІЇ ТЕЦ УКРАЇНИ 121
- Кривенко І.П.**
 РОЗРОБКА МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ
 МЕДИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СМАРТФОНІВ..... 124

Мельничук В.І.

АНАЛІЗ АЛГОРИТМІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ РЕКОМЕНДАЦІЙНИХ СИСТЕМ128

Омельченко П.В.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ГЕНЕРАЦІЇ БАЗИ ДАНИХ
НА ОСНОВІ ОНТОЛОГІЇ ПРЕДМЕТНОЇ.....130

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Білокрилий А.В., Кобильник Л.А.

НАУКОВА СПАДЩИНА ЛАПЛАСА133

Руснак Є.А., Кобильник Л.А.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯКОБА БЕРНУЛЛІ.....135

Чічкалов В.А.

АБРАХАМ ДЕ МУАВР – ЖИТТЯ ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ.....137

Шевлюга Н.Г.

ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА
ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ В КОЛЕДЖІ139

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Голобородько В.В.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИМОГ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
КАНДИДАТІВ НА СЛУЖБУ ДО ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
УКРАЇНИ, ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА СПОРТСМЕНІВ141

Тімофєєв А.А.

ОСОБЛИВОСТІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮНИХ БАСКЕТБОЛІСТІВ
ЕТАПУ ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ144

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Горельцева М.В.

ЕТИЧНИЙ ВИБІР ХХІ СТОЛІТТЯ: «ІНШИЙ» Е. ЛЕВІНАСА148

Кругієнко А.В.

НЕЕПІСТЕМІЧНА ГЕНЕРАТИВНА ЕСТЕТИКА.....149

Літінська Н.В.

ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЯК ФАКТОР МОДЕРАЦІЇ
СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ.....153

Стрелкова Ю.О.

ЕКЛЕЗИОЛОГІЯ ТА ІСТОРИЗМ У ТРАДИЦІЇ ДІАЛЕКТИЧНОЇ ТЕОЛОГІЇ.....156

ХІМІЧНІ НАУКИ

Бохан Ю.В., Левша Л.І.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ХІМІЧНОГО ТА СЕНСОРНОГО АНАЛІЗУ
ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ ЯКОСТІ ТВЕРДОГО ТУАЛЕТНОГО МИЛА.....159

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Вавренчук І.А.

*кандидат мистецтвознавств, викладач,
Хмельницький музичний коледж імені В.І. Заремби*

ВТІЛЕННЯ ГУЦУЛЬСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ СЕЦЕСІЇ НА ПРИКЛАДІ ФОРТЕПІАННОГО ЦИКЛУ «ТРИ КОЛОМИЙКИ» МИКОЛИ КОЛЕССИ

Стиль «гуцульської сецесії» є свого роду унікальним явищем в українській культурі, що культивувався на теренах західної України. Представниками цього стильового напрямку у прикладних видах мистецтв вважаються М. Жук, О. Кульчицька, М. Сосенко, К. Сіхульський, І. Косинін, Ф. Паутч, О. Добровольський та інші. Багатство орнаментики на основі гуцульської символіки найяскравіше проявилось в оздобленні архітектурних споруд, ліпнині, скульптурі, живописних полотнах. Проводячи паралель до музичного мистецтва відзначаємо панування яскравого, поряд з тим вишуканого орнаменталізму на усіх щаблях музичної композиції. Ритмічна організація, інтонаційна рельєфність мелодичного контуру, розцвічування фактури вишуканими фігураціями, завжди органічно поєднується з характерними національно-етнічним наповненням. Увага до пастельних тонів кольорової гами у витворах декоративно-прикладних мистецтв перегукується із тембровими барвами музичних композицій. Нову виразову якість отримує гармонічна мова, в якій прослідковуємо з одного боку оперування типовими ладо-гармонічними зворотами (з частим залученням характерних ступенів гуцульського ладу), з іншого – введення альтеровано-дисонуючої вертикалі. Прийоми звуконаслідування гри народно-інструментального ансамблю досить часто супроводжується насиченням пряної, колористичної гармонії.

Взірцем гуцульської музичної сецесії є творчість видатного українського композитора, науковця, диригента, педагога Миколи Філаретовича Колесси. Охопивши у своїй творчості усі жанрові моделі, М. Колесса створив власний, особливий стиль, у якому національні традиції поєдналися із сецесійними віяннями.

Риси гуцульської сецесії яскраво прослідковуються у фортепіанному циклі «Три коломийки».

Зауважимо, що досить властивим для сецесійного бачення є вибір форми мініатюр, що об'єднуються в єдиний цикл, тобто в композиторському задумі домінує ідея циклізації при свідомому униканні розгорнутих форм. Такий спосіб викладу превалює не лише у композиторів Галичини цього періоду, але у й європейських митців.

Створений у 1930-их роках цикл складався лише з трьох коломийок – g-moll, v-moll та F-dur. Значно пізніше, 1983 року, М. Колесса дописує ще дві

п'єси із програмними назвами. Композитор особисто не вказує на те, що вони є складовими циклу, однак ряд характерних особливостей дає змогу висунути припущення, що останні дві п'єси органічно доповнюють цикл. Об'єднуючими моментами є тематична близькість та тональна логіка циклу.

Не цитуючи народного матеріалу, М. Колесса створює оригінальні теми в народному дусі. Кожна з них розпочинається яскравим інтонаційним зерном, з якого наче «виростає» тема всієї коломийки. У першій п'єсі вступ виконує роль своєрідного прологу до циклу, у якому імітується звучання народно-інструментального ансамблю фонікою гармонічних вертикалей кварто-квінтової структури. Останню, п'яту коломийку М. Колесса будує за таким же принципом, використовуючи подібний чотиритактовий вступ. Він знаменує початок репризи, яка утворює своєрідну арку музичного розвитку всього циклу.

В обох п'єсах тема, що продовжує такий ефектний вступ, має не менш яскравий гуцульський колорит. Таке забарвлення досягається за рахунок використання гуцульського ладу. Оперування інтервалом зб.2 переважно відбувається на сильних долях, що ще більше акцентує ладову колоритність. Без сумніву, близьке до автентичного є і ритмічне втілення теми. Дрібні прикраси, дрібні тривалості надають звучанню імпровізаційності, яке асоціюється з типовим сопілковим награванням. Далі розгортання думки відбувається за принципом інтонаційного розвитку шляхом секвенційного та варіативного проведення. При цьому фактура залишається такою ж прозорою та не перевантаженою. Хоча в п'ятій коломийці спостерігаємо іншу тенденцію: початковий тематизм, що за інтонаційною будовою близький до першої коломийки, зазнає розвитку шляхом активного фактурного варіювання. Окрім виразної мелодії, музичну тканину пронизують виразні підголоски. Слугуючи контрапунктом до провідного голосу, вони утворюють самостійні інтонаційні лінії, де їх виразно хвилеподібний характер виступає прототипом сецесійної лінії хвилі (зокрема 11-12, 13-15, 17-18 такти, і т.д.).

Від п'єси до п'єси прослідковуємо тенденцію ускладнення музичної мови. У першій – середня частина є контрастним за характером епізодом, своєрідним втіленням стриманого чоловічого танцю – аркану, який супроводжується тупотіннями та присіданнями. Розвиток відбувається за принципом тонального зіставлення епізодів, в основі яких зворотній пунктир, що є панзнаковим елементом коломийкового мислення. У п'ятій коломийці М. Колесса у середній частині органічно поєднує етнічні корені та сучасні авторські знахідки. Так, на бурдонні квінти в басу, що імітують звучання дуди, композитор накладає інтонаційно інкрустовану дрібними прикрасами мелодичну лінію. Її ладова основа позначена гострим лідійським забарвленням. Сецесійне підсвічення відбувається за рахунок вичленування цієї зб.4, що стає ядром подальшого музичного розвитку, який доповнюється введенням імітаційно-поліфонічних підголосків. Посилює враження тональної нестійкості також вільна метро-ритмічна організація теми. Примхливий ритмічний малюнок, що накладається на перемінність дво– та тридольного метра, створює враження природньої плинності та вільного перетікання музичного потоку. Такий відхід від квадратності в бік вільного розвитку асоціюється із сецесійним принципом

органічного росту – декорування розписом рослинного орнаменту, який ми зустрічаємо, наприклад, на глиняних жбанках, горнятках, тарілочках Павлини Цвілик – народної майстрині гуцульської художньої кераміки.

Подібним за декоративно-сецесійним характером є вживаний майже у всіх коломийках прийом фігураційного заповнення мілкими тривалостями середнього теситурного діапазону. Композитор полюбляє його застосовувати в останній фразі розробкового епізоду, так, у першій коломийці він проводиться в 43-му, в – п'ятій у 49-му, в третій – 60-му, четвертій – 43-му тактах. Також одним із улюблених композиторських фактурних елементів є прийом вживання розлогого арпеджованого акорду в партії лівої руки. Його значення зводиться, з одного боку, до імітації гри на народних інструментах (цимбалах), з іншого – М. Колесса завжди вносить у таку стилізацію власне авторське бачення, офарбовуючи звучання в сецесійно-імпресіоністичні тони.

Досліджуючи впливи сецесії, відзначимо, що поряд із тематизмом та фактурою змін зазнала гармонічна мова композицій. Наприклад, у вступі до першої коломийки композитор відразу використав м'яко дисонуючі акорди (зокрема DDVII⁶₅). У вступі до п'ятої коломийки композитор ще більше ускладнює гармонічну тканину шляхом накладання двох функцій, подекуди з подвійними альтераціями. Це породжує «кластерні» співзвуччя, що відзначаються імпресіоністичною барвою. Вертикальне акордове нашарування також відбувається завдяки функційному нашаруванню альтерованих септ-, нонакордів. Однак композитор не обмежується лише багатотерцієвими вертикалями, а полюбляє застосовувати акорди кварто-квінтової будови, які імітують настроювання струн щипкових народних інструментів. Такі приклади можемо знайти у кожній коломийці, назвемо окремі – у першій зустрічається в 13т, в другій – в 19 такті, третій – в 43т. і т.д.

Однак вертикальне нашарування відбувається паралельно до горизонтального збагачення музичної мови, про що свідчать функційні перегармонізації, окремі еліптичні зіставлення. Такі приклади зустрічаються в другій, четвертій коломийці та ін. Такий повзучий рух акордів без розв'язання дещо нагадує гру кольорів у гончарських виробах Ю. Лебіщак, де жовтий органічно перетікає в коричневий, а останній – природно в чорний.

Ще однією особливістю сецесійної гармонічної мови коломийок є використання прийому розчеплення щабля. Таке явище розчеплення тонів, що приводить до використання в одночасі різних варіантів ступенів, надає гармонії особливої гостроти. Варіантність окремого тону розмиває ладо-тональну функційність, а разом породжує явище дванадцятитонової хроматики, що резонує з нетемперованим строем фольклорного музикування. Однак у М. Колесси залишається відчуття тонального центру.

Таким чином, композиційно укладаючи фортепіанний цикл із коломийок, М. Колесса поєднав народні джерела та їх сучасне модерне бачення. Моменти звуконаслідування народно-інструментального ансамблю супроводжуються гострими, а подекуди терпкими акордовими співзвуччями. Ладове забарвлення все більше наближається до нетемперованої організації народного інструменталізму. Принцип одночасного зіставлення декількох тональних

устоїв породжує явища політональності, а розщеплення тонів є похідним основи ладового мислення М. Колесси – дванадцятитонової діатоніки при повноправній хроматиці. Цей цикл коломийок повною мірою розкриває національно-образний світ М. Колесси, що окреслюємо як гуцульську музичну сецесію.

Возняк С.О.

студентка,

Харківська державна академія культури

МОРФОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ АНТИУТОПІЇ У ХУДОЖНЬОМУ КІНЕМАТОГРАФІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Антиутопія, як жанр літератури набув поширення у ХХ столітті, це пов'язано з активним технічним прогресом та осмисленням свого майбутнього людством. Найвідомішими антиутопістами в літературі вважаються Е. Замятін, Дж. Оруел, Р. Бредбері, О. Хакслі, Т. Кампанелло та інші. Також, антиутопію досліджували в наукових працях такі науковці – Чалікова В.А., Ланін Б.А., Баталов Е.Я., Любимова А.Ф. та інші. Та саме у художньому кіно антиутопія набула найвищої точки розвитку, адже на відміну від літератури – вона стала наглядною. Режисери на початку знімали екранізації, та згодом з'являються оригінальні сценарії, у яких режисери експериментували з художньою формою, з можливостями конструювання нової дійсності, уявляти та прогнозувати майбутнє. З'явилися широкі можливості застосування елементів кіберпанк, утильпанку, постапокаліптики. Така зацікавленість жанром антиутопії в кіно породила ряд ознак, які притаманні їй у кінематографі, тож постає питання аналізу морфологічних ознак антиутопічної естетики у художньому кінематографі та систематизії знань у науковому дискурсі.

Під ознаками антутопічної естетики будемо мати на увазі ряд семантичних властивостей, що проявляються у художньому кінематографі і визначають фільми, як антиутопічні. Такі ознаки будемо визначати на макро і мікро рівні, де макро рівень – це форма, довжина, прийоми наративу, ознаки героїв, локації, колір, тобто, варіативні ознаки; а мікро рівні – це рівень базових ознак – аналіз образу антагоніста та протагоніста, наративна стратегія, особливості жанру, бінарні опозиції. Такий аналіз фільмів запропонував Р. Олтмен, який у своїх працях досліджував морфологію мюзиклу.

До культових антиутопічних фільмів відносять «Голодні ігри», «Той, хто біжить по лезу 2049», «Дивергент», «Облівіон», «Крізь сніг», «Дитя людське», «Таємниця семи сестер», «V – значить Вендетта». Зупинимось на аналізі трьох фільмів, які мають найвищі глядацьку рейтинг та стали знаковими в кінематографі. Застосовуючи аналіз на макро і мікро рівні, опишемо результат:

На макро рівні (змінному, варіативному) – під *довжиною* ми маємо на увазі хронометраж екранної роботи. Антиутопії повнометражні, і це зумовлено драматургічною конструкцією оповіді. *Форма* фільму-антиутопії має дуальні утворення (Кінематографічному постмодернізму притаманна поліжнровість – синтезування рис драми, мелодрами, трагікомедії, мелодрами, детективу, трилера; цитатність, надлишковість обраних виражальних прийомів (поліекран, анімація, кінодокументалістика, комп'ютерна графіка) [Маньковська, с. 215]), а саме «Антиутопія/Трилер», «Антиутопія/ Фантастика» та ін. *Прийом наративу* – руйнація системи, у кожному фільмі реалізовується згідно з режисерським баченням та обраною формою. У «Той, хто біжить по лезу 2049» іде проти установленної системи та намагається віднайти у собі людський початок, алезнайшовши його у іншій людині – зберегти його. У фільмі «Крізь сніг» герой руйнує побудовану ієрархію у рушійному потязі, бо незгоден на запропоновані умови життя. *Герої* поділяються на антагоністів, протагоністів та загальну масу. Протагоніст – людина з маси, яка підкорена системі Антагоніста; Антагоніст має безмежну владу та диктує умови життя загальній масі; загальні маса згодна з умовами Антагоніста та вірить в утопічне своє існування. Важливу роль у фільмі приділяється *локаціям*. Простір, у якому розгортається дія, завжди чітко окреслений. Часто його малюють як місто майбутнього з машинами, що літають, незвичними багатопверхівками, занедбанними заводами, фабриками тощо («Голодні ігри», «Той, хто біжить по лезу», «Таємниця семи сестер»). Або, концепція твору закладена у конкретному об'єкті, як у фільмі «Крізь сніг» – дія відбувається у потязі, який ні в якому разі не може зупинитися, інакше усі помруть.

Антиутопічні фільми підхопили світову тенденцію на застосування комплементарної *кольорової* схеми. Комплементарною схемою вважається комбінація кольорів, які знаходяться напроти один одного на кольоровій схемі (За основу взято схему кольорів Гете).

На мікро рівні (базовому, незмінному) – *Антагоніст і Протагоніст*. Набір ознак головних героїв є незмінною ознакою антиутопії. Аби сформулювати конкретний образ, звернемося до теорії архетипів К.Г. Юнга. Згідно з його теорією, архетип – це набір ознак першообраза, який повторюється з незмінною кількістю якостей, і являється впізнаваним у момент свого повторення суб'єктом, який звертається до свого емпіричного досвіду. Так, Антагоніст має архетип «Правитель», він наділений владою, має власне бачення майбутнього з якими погоджується населення та сприймає як утопічні. Архетип Протагоніста трансформується протягом оповіді від «Маленька людина» до «Герой». Від стану покори Антагоністу до вияву недоліків у системі і впливу на неї.

Наративна стратегія – ситуація абсурду. Будь-який антиутопічний фільм несе в собі ситуацію, яка викликає подив у глядача, оскільки він не може пов'язати її зі своєю раціональною інтерпретацією сучасності та її майбутнього. У фільмі «Той, хто біжить по лезу 2049» майбутнє – це синтетично створені дрони, які вважаються людьми, не існує природнього народження дитини, будь-які спогади – фантазія того, хто їх вигадує. «Таємниця семи сестер» – заборона на народження дітей у кількості більше одного, що пов'язане з

перенаселенням людства. «Крізь сніг» – початок льодовиковий період, який вбив усе живе, окрім тих, хто встиг на потяг, що повинен рухатися весь час, саме у ньому і проходить життя всіх героїв.

Особливість наративу базується на виявленні глядачем антиутопічного в псевдо-утопічній державі, через внутрішній стан героя.

Наявність *бінарних позицій* також є базовим принципом існування антиутопічного світу. Це «Герой/Держава», «Контроль/Анархія», «Влада/Існування» та ін.

Підпиваючи підсумки, можемо зазначити, що система аналізу, запропонована Р.Олтменом працює, та може бути застосована для аналізу будь-яких жанрів, суб-жанрів та піджанрів аудіовізуальних творів. Ми вважаємо, що її можна доповнювати та видозмінювати, як це було зроблено у аналізі антиутопічних художніх фільмів. Макро і мікро рівні ми розширили задля комплексного аналізу морфологічних особливостей антиутопії у ігровому кіно.

На макро і мікро рівні ми змогли простежити ознаки, притаманні антиутопічним творам, базуючись на культових фільмах, таких як «Голодні ігри», «Той, хто біжить по лезу 2049», «Таємниця семи сестер», «Крізь сніг».

Список використаних джерел:

1. Altmen R. A Semantic/Syntactic Approach to Film Genre // Cinema Journal. – No 3(23). – 1984. – P. 6-18.
2. Маньковська Н. *Постмодернізм в естетиці*. Філософська антропологія. – Москва, 2018. – Т. 4. – № 1. – С. 192-230.
3. Марк М., Пирсон К. *Герой и бунтарь. Создание бренда с помощью архетипа*. – СПб.: Питер, 2005. – 336 с.
4. Юнг К.Г. *Архетипи і колективне несвідоме* [пер. К. Котюк з першого видання 1969 р.]. Львів: Астролябія, 2018. – 608 с.

Коваль Л.М.

кандидат мистецтвознавства, доцент,

Київський національний університет будівництва і архітектури

СУЧАСНІ СПОСОБИ ІМІТАЦІЇ ПРИРОДНОГО ОСВІТЛЕННЯ В ДИЗАЙНІ ІНТЕР'ЄРУ

До природного освітлення (світло сонця і небозводу) людський організм схильний генетично у результаті еволюційного розвитку [6, с. 889], тому природне освітлення має бути прототипом при проектуванні якісного штучного освітлення. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. охарактеризувався активним розвитком нових джерел світла (LED – світловипромінювальні діоди) і світлотехнічних матеріалів. Така тенденція призвела до появи в дизайні інтер'єру цілої низки способів імітації природного освітлення. Ці способи розширюють якісні характеристики систем штучного освітлення і потребують

детального дослідження. Отримані висновки можуть бути корисними при проектуванні світлового середовища сучасних житлових і громадських інтер'єрів.

У процесі роботи було проаналізовано освітлювальні прилади і системи шести виробників з різних країн: Duko (Іспанія) [3], Sky Factory [5] та Artificial Sky [1] (США), продукт Sunlight LED Window (США, Австралія) [7], Ewinlight (Китай) [4], CoeLux (Італія) [2]. Під час дослідження використовувалася ілюстративна, відео і текстова інформація з джерел вільного доступу, зокрема з офіційних сайтів компаній, а також технічні характеристики виробів, доступ до яких надається виробниками за підпискою.

Перший, технологічно найпростіший і найпоширеніший спосіб імітації природного освітлення, полягає у внутрішньому підсвічуванні світлопроникної поверхні з нанесеним, методом високоякісного кольорового друку, реалістичним зображенням неба та хмар або рослин. Прикладами цього імітаційного способу можуть бути світлові стелі компанії Duko [3], створені за допомогою світлодіодного підсвічування напівпрозорої натяжної стелі з надрукованим на ній зображенням. А також світлові панелі і світлодіодні світлові стелі виробництва Sky Factory [5]. Світлові панелі складаються з: алюмінієвого корпусу; фотографічного зображення високої роздільної здатності, надрукованого на напівпрозорому аркуші; світлорозсіювальної акрилової поверхні, на яку накладається це фотозображення; світлодіодів у якості джерел світла, що забезпечують рівномірне освітлення зображення при невеликій глибині усієї конструкції. Світлодіодні світлові стелі виготовляються за аналогічною технологією, але в якості матеріалу для світлорозсіювальної поверхні використовується полікарбонат. До першого імітаційного способу можна віднести і штучне небо виробництва Artificial Sky [1], яке має вигляд світлової підвісної стелі та складається з окремих світлових панелей зі світлодіодним освітленням світлорозсіювальної поверхні з фотографічним зображенням.

Другий спосіб імітації природного освітлення полягає у використанні вбудованих в архітектурний контекст екранів з високою роздільною здатністю, за допомогою яких транслюється відеозапис, знятий фіксованою відеокамерою, відтворюючи вид з вікна у природній динаміці. Прикладами цього імітаційного способу можуть бути віртуальне вікно та світлова система виробництва Sky Factory. Віртуальне вікно забезпечує ілюзію природного пейзажу. Його візуальне зображення, рух і звук відтворюються за допомогою настінного LED LCD (рідкокристалічного) екрана, який вбудовано у віконну раму стандартного розміру. Світлова система, що розміщується на стелі, також містить екран, призначений для горизонтального використання, який вбудовується у спеціальну раму.

Третій спосіб імітації природного освітлення полягає у використанні віртуальної світлової стелі з попередньо запрограмованим світлодіодним освітленням, за допомогою якого імітується природна динаміка руху хмар через відтворення відповідного відеозображення. Прикладом цього імітаційного способу може бути продукт Virtual Sky виробництва Artificial Sky [1], у якому

для створення динамічного освітлення використано світлодіоди білого та RGB кольорів типу SMD (прилади для поверхневого монтажу).

Четвертий спосіб імітації природного освітлення полягає у використанні штучного освітлення, кольорова температура якого підлаштовується під кольорову температуру природного освітлення. Прикладом використання цього імітаційного способу може бути продукт Sunlight LED Window [7], створений ентузіастами Крейгом Прудлі (Craig Proudley) та Регіною Путурає (Regina Putyrae). Ця система освітлення має діапазон колірної температури від 2200 К до 4000 К та містить дві складові. Перша складова – світлодіодний освітлювальний прилад у вигляді світлової панелі, який продукує розсіяне світло. Друга складова – прилад для відстеження у реальному часі кольорової температури і інтенсивності денного світла, який кріпиться до вікна і надсилає світловій панелі отриману інформацію через бездротовий радіочастотний передавач, забезпечуючи автоматичне керування кольоровою температурою та інтенсивністю світлового випромінювання.

Найбільш близьким до відтворення властивостей природного освітлення є п'ятий спосіб його імітації, який полягає у використанні складних оптичних систем для візуального віддалення штучного неба і забезпечення ілюзії паралельності падаючих світлових променів. Прикладом використання цього імітаційного способу може бути продукт Ewindow виробництва Ewinlight [4], що візуально відтворює денне освітлення приміщення через віконні прорізи за рахунок використання складної оптичної системи у поєднанні зі світлодіодним освітленням. Рішення має вигляд світлової панелі, яка імітує чисте або злегка захмарене блакитне небо і за своєю структурою нагадує віконну раму та монтується у заглибини в огорожувальних конструкціях. Із увімкненим освітленням панель набуває прозорості, формуючи ілюзію тривимірності та візуально віддаляючи небесну блакить.

Ще ближчими до відтворення ілюзії природного освітлення є освітлювальні системи виробництва компанії CoeLux [2]. Призначені для установки в підвісну стелю, ці системи реалістично відтворюють розподіл природного освітлення і містять два компоненти: холодне розсіяне світло, що сприймається як блакитне небо, та тепле пряме, що імітує сонячне світло. Такий ефект забезпечується завдяки використанню світлорозсіювальних панелей з особливого наноструктурованого пластику, які при товщині всього в декілька сантиметрів відтворюють природне явище розсіювання Релея (це явище є причиною блакитного кольору неба у природі). В якості джерел світла використовуються або LED-проектор (в системах, які імітують як зовнішній вигляд сонця на безхмарному небі, так і відповідне освітлення), або LED-елементи (в системах, які імітують лише освітлення сонцем при безхмарному небі). Використання складної оптичної системи, на зразок світлового колодязя, забезпечує відчуття глибини неба та ілюзію відстані між людиною і сонцем, властивої природному освітленню. Проте, у існуючих моделях штучне сонце має незмінне положення і незмінний кут падіння паралельних променів.

Отже, у процесі дослідження було виокремлено п'ять сучасних способів імітації природного освітлення в дизайні інтер'єру, а саме:

– внутрішнє підсвічування світлопроникної поверхні з нанесеним, методом високоякісного кольорового друку, реалістичним зображенням неба та хмар або рослин;

– вбудовані в архітектурний контекст екрани з високою роздільною здатністю, за допомогою яких транслюється відеозапис, знятий фіксованою відеокамерою, відтворюючи вид з вікна у природній динаміці;

– віртуальна світлова стеля з попередньо запрограмованим світлодіодним освітленням, за допомогою якого імітується природна динаміка руху хмар через відтворення відповідного відеозображення;

– штучне освітлення, кольорова температура якого підлаштовується під кольорову температуру природного освітлення;

– складні оптичні системи для візуального віддалення штучного неба і забезпечення ілюзії паралельності падаючих світлових променів.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт компанії Artificial Sky. URL: <http://www.artificialsky.com> (дата звернення: 17.06.2019).

2. Офіційний сайт компанії CoeLux. URL: <https://www.coelux.com/en/home-page/index> (дата звернення: 17.06.2019).

3. Офіційний сайт компанії Duko. URL: <https://www.duko.es/> (дата звернення: 17.06.2019).

4. Офіційний сайт компанії Ewinlight. URL: <http://www.ewinlight.com/> (дата звернення: 17.06.2019).

5. Офіційний сайт компанії Sky Factory. URL: <https://www.skyfactory.com/> (дата звернення: 17.06.2019).

6. Справочная книга по светотехнике / под ред. Ю.Б. Айзенберга. 3-е изд. перераб. и доп. – Москва: Знак, 2006. – 972 с.

7. Сторінка продукту Sunlight LED Window на Indiegogo. URL: <https://www.indiegogo.com/projects/sunlight-led-window-light#/> (дата звернення: 17.06.2019).

Круліковська Т.П.

здобувач,

Львівська національна музична академія імені М. Лисенка

ЖАНРОВА ПАЛІТРА ФОРТЕПІАННОЇ ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА ЗАВАДСЬКОГО

Українсько-польські культурні та мистецькі традиції склали історичні передумови для глибокого взаємного проникнення елементів двох національних культур та світоглядних позицій у творчість українських композиторів польського походження, що жили і працювали на теренах Поділля протягом ХІХ ст.

Цей історичний період відзначено процесом формування та становлення української фортепіанної композиторської школи, підвалини якої було закладено в традиціях домашнього та салонного музикування.

Одним з перших салонних композиторів XIX ст. був Михайло Завадський (1828-1887) – український композитор, педагог і піаніст польського походження, який стояв у витоків формування української національної професійної культури на чолі з її основоположником М. Лисенком.

У музикознавчих та енциклопедичних джерелах міститься досить стисла інформація про життєвий та творчий шлях композитора. Відомо, що Михайло Завадський народився 7 серпня 1828 року в селі Михалківці (нині Ярмолинецького району Хмельницької області).

Поляк за походженням, М. Завадський навчався в Київському університеті (1862-1863), потім, як і багато інших діячів того часу, удосконалював освіту за кордоном. Згодом працював учителем гри на фортепіано, співу у місті Кам'янці-Подільському та у Київському інституті шляхетних дівчат (60-ті роки). Помер 17 березня 1887 року в рідному селі на 59-му році життя.

Михайло Завадський є автором понад 500 фортепіанних творів, в числі яких – дві фортепіанні рапсодії, 4 запорізькі марші, 12 думок, біля 60 шумок (42 з них видані в 1911 р. у Києві), 45 чабарашок, 2 рапсодії (1-ша жанрово близька полонезу, 2-га є танцювальна, в дусі шумок і чабарашок), «Українська прядка», польки (в тому числі «Полішинель» і «Марія», опубліковані в Києві в 1859 р.), мазурки, вальси, п'єси «Баркарола», «Весняна полька», «Українська прядка», «Спогад про Київ» (салонна полька), «Українські танці ельфів», обробка пісня «Ой не шуми, луже», «Козак» (стакато-етюд) [4, с. 75–83].

У творчому доробку композитора є також незакінчена опера «Марія. Українська повість» (1886) за поемою польського поета А. Мальчевського та музика до драми на три акти «Urodzenie».

Твори композитора регулярно друкувались у великих видавництвах Л. Ідзіковського, П. Юргенсона, Б. Корейво, Гебертнера і Фольфа. Серед переліку творів, складених видавцем Л. Ідзіковським, зазначено видання нот Шумок для виконання у чотири руки, у різних камерних складах (фортепіано і скрипка, фортепіано і флейта), а також перекладення для струнного оркестру (партитура і партії).

З огляду на доступні нотні видання композитора, можна виділити декілька планів фортепіанної спадщини М. Завадського:

- оригінальні твори, присвячені українській тематиці: «Привітання степу», «Українська прядка», «Спогад про Київ» (салонна полька), «Козак» (стакато-етюд), «Українські танці ельфів»;

- твори, основу яких складає українська пісня і танець: думки, шумки, чабарашки (12 Schoumka Ukrainienne; Danser Ukrainien (czabaraszki) op. 339);

- салонні твори: вальси (Les Adieux Valse op.41, Valse de Salon op. 59, Valse impromptu op.70, Вальс op.158); польки (Polka de Salon op. 40; Polka op. 20 № 1, Souvenir de cariqtta patti. Polka de concert. op. 76, «Полішинель», «Марія»), мазурки (Une fleur de Rose. Mazourka op.148);

– транскрипції та присвяти: «Ой не шуми, луже» (ор. 100), Парафраз на тему Ф. Шопена «Як би на небі сонечком сіяла», Траурний марш та пісня з опери «Галька» С. Монюшка, Парафраз на дві пісні І. Коморовського, окремі фрагменти фортепіанних транскрипцій власної незакінченої опери «Марія» (за А. Мальчевським), Ювілейний полонез на честь І. Крашевського;

– жанр рапсодії : Перша українська рапсодія ор.71 та Друга українська рапсодія ор.146.

Дієвим стимулом для творчості Михайла Завадського стала величезна популярність української народної пісні та танцю, котрі обумовили зацікавленість ними як українських, так і польських (за походженням) музикантів. У ХІХ ст. фортепіанні перекладення народних пісень та танців стали улюбленою формою домашнього музикування.

Можна стверджувати, що в цей період українські танці – думки, шумки, коломийки, чабарашки – переходять у професійну творчість композиторів, та виходять за межі побутової сфери та специфіки. Про це свідчать твори: «Карі очі» (Думка для фортепіано) та «Де шлях чорний» (Думка з України) Д. Бонковського; «Думка» (парафраз на тему українського танцю), «Друга українська шумка» ор. 35 Й. Витвицького; «Думка», «Коломийки» С. Воробкевича; «Українська пісня» (Думка), «Думка-шумка», «Ой зійди, зійди ти, зіронька та вечірняя» (Думка), «Сонце низенько, вечір близенько» (Думка) В. Заремби; «Думка та шумка» ор.11, «Українська шумка» ор. 41 В. Зентарського; «Думки», «Шумки» Ф. Яронського та ін.

Як зазначено в «Нарисах з історії української музики», твори М. Завадського «мали, безперечно, важливе значення, вони викликали інтерес до української народної пісні, бажання глибше її вивчати і займали велике місце у домашньому музичному побуті у другій половині ХІХ і навіть ще й на початку ХХ століття» [1, с. 169].

З нагоди виходу в світ 18 шумок М. Завадського 1911 року київська преса писала: «В більшості – це низка мініатюрних перлин, то бадьорих і грайливих, то задумливих і принадних. Незважаючи на рамки фортепіанних мініатюр, «Шумки» Завадського розкривають нам безсумнівне, повне безпосередньої свіжості, оригінальності та вишуканості народне багатство української творчості...» [4, с. 75–83]. Слід зазначити, що М. Завадський є основоположником жанру української фортепіанної рапсодії – концертного твору віртуозного характеру. Так, Друга рапсодія своїм загальним звучанням близька до рапсодій угорського композитора Ференца Ліста. Нагадаємо, що в 1846–1848 рр. Ф. Ліст концертував в Україні, та мав гостьові візити у Кам'янець-Подільський, Чорний Острів.

Разом з тим, Михайло Завадський був одним з найбільш відомих салонних композиторів Києва ХІХ ст., і танцювальність була основною сферою його творчої діяльності. У танцювальних п'єсах композитор відтворив риси, притаманні народним зразкам: запальні ритми, лірико-епічні інтонації думки, танцювальні мотиви швидкої шумки та жартівливої чабарашки.

Мистецтвознавець Оксана Фрайт відносить М. Завадського до представників камерного сентиментального напрямку, характерного для

першого етапу розвитку української фортепіанної музики. Як зазначає дослідниця, «цей напіваматорський, доволі салонний за образним світом репертуар започаткував розвиток програмних тенденцій в інструментальному жанрі, позначений прямолінійністю, навіть надмірністю сентиментального змісту, безпосереднім виявом емоцій» [7].

Незважаючи на широкий зміст вищезгаданих творів композитора, можна зауважити спільні риси, притаманні фортепіанній спадщині М. Завадського, а саме:

- опора на українську пісенну та танцювальну основу: цитатність, наближеність до народних зразків;
- використання фольклорних елементів: інтонаційні звороти, ритміка українських і польських народних пісень, наскрізна форма розвитку, імітація звучання народних інструментів, речитативність та імпровізаційність;
- дотримання традицій домашнього музикування;
- салонність, якій притаманні риси романтизму: сентименталізм, відвертість у висловлюванні, переживання та душевна емоційність;
- потреба до формування системи музичної освіти, зростання технічних та художніх виконавських завдань;
- формування жанрів інструментальної музики, зокрема, української фортепіанної мініатюри як провідного жанру у творчості композиторів ХІХ ст., та української концертної рапсодії.

Фортепіанна творчість М. Завадського є яскравою сторінкою української інструментальної класики, що увібрала кращі національні традиції та заклала підвалини для розвитку професійної фортепіанної музики в творчості Миколи Лисенка та його послідовників.

Список використаних джерел:

1. Архімович Л., Каришева Т., Шеффер Т., Шреєр-Ткаченко О. Нариси з історії української музики. Ч. 1. Київ: «Мистецтво», 1964. Режим доступу: http://aleph.ukma.kiev.ua/gecs_publish/KMA01/21/93/00/00/KMA01.000062193.html (дата звернення: 26.06.2019).
2. Дремлюга М. Українська фортепіанна музика (Дожовтневий період) / М. Дремлюга. К. : Держ. вид-во образотворчого мистецтва і муз. літератури УРСР, 1958. – 168 с.
3. Лініцька Наталія. Засновники інструментального мистецтва на Поділлі. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mir_2013_3_21.pdf (дата звернення: 17.06.2019).
4. Kijanowska-Kamińska L. Pieśni Michała Zawadzkiego i tradycje «Śpiewników domowych» w polskiej muzyce drugiej połowy XIX wieku / Kijanowska-Kamińska Luba // Wokalistyka i pedagogika wokalna. Zeszyt naukowy Nr 78. – Wrocław Akademia muzyczna im. Karola Lipińskiego, 2002. – S. 75–83.
5. Озимовська А.В. Історіографія польських музикантів-педагогів на Поділлі / А.В. Озимовська // Педагогічний дискурс. – 2013. – Вип. 15. – С. 489-496. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2013_15_100 (дата звернення 13.06.2019).
6. Портний Ю.Л. З історії становлення професійної музичної освіти на Поділлі та Волині / Ю. Портний // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. 2012-2013. Вип. 26-27. 398 с.
7. Фрайт О.В. Особливості втілення принципу програмності в українській фортепіанній музиці: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / НАН України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. – К., 2000. – 178 арк.

8. Шатковська І.С. Вплив польських композиторів на становлення української фортепіанної музики / І.С. Шатковська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. – 2014. – Вип. 41. – С. 457-461. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2014_41_105 http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2013_15_100 (дата звернення: 13.06.2019).

Кушнарьова К.О.

аспірант,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

Науковий керівник: Прибега Л.В.

кандидат архітектури, професор,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

РЕГЕНЕРАЦІЯ МАЛИХ ІСТОРИЧНИХ МІСТ ПОДІЛЛЯ – ПРИНЦИП ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ

Для перспективного розвитку малих історичних міст України необхідне визначення таких стратегічних цілей, які передбачають послідовний і гармонійний розвиток поселення. Регенерація історичних міст базується на збагаченні ресурсів середовища з метою забезпечити життєздатність міст, та передбачає врахування історії формування, сутність середовища та автентичність його складових.

Історичні міста розвивалися в часі та просторі системно під впливом ряду містоутворюючих факторів. Завдяки природним та функціонально-стратегічним факторам, які включають в себе політичні, економічні, комунікаційні фактори сформувалась айдентика та історико-культурний потенціал історичного міста, виражений в об'єктах історичної спадщини. З огляду на те що більшість історичних міст формувались від середмістя, в період від 14-20 ст., основні його складові, якими є сакральні, адміністративні, оборонні споруди, житлова забудова, плаці інше [3, с. 89], з плином часу вони набули характерних якостей та утримують айдентику або візуальну пізнаванність міст.

Головними об'єктами історичної спадщини вважаються пам'ятки історії та архітектури. Однак з огляду на те що історична рядова забудова є основним об'єктним наповненням історичного середмістя, здатна тримати характер середовища та є більш гнучкою, для модернізації функціонального наповнення під сучасні потреби. Історичну забудову слід вважати основним ресурсом при проведенні регенерації історичного середовища, зокрема стосовно підвищення його соціальної активності. Рядова забудова найчастіше створює об'єм міста та є фоном для історичних пам'яток розмішених безпосередньо у середмісті таких як: ратуші, костели, церкви, синагоги, оборонних споруд [2, с. 67].

Значні обсяги історичної забудови середмістя являють собою двох, чотирьох рідше п'яти поверхову зблоковану забудову, яка історично виконувала житлову функцію із розміщенням на перших поверхах майстерень, магазинів іншого. Таким чином основними функціями в середмісті є торгівельна або обслуговуюча які поєднані з житловою [1, с. 209]. Проблематику поліфункціонального середовища глибоко досліджувала Джейн Джекобс [4] та Ян Гейл [5], вони прийшли до висновку, що різноманітність функцій розміщені на перших поверхах забудови у пішій доступності дозволяє підвищити комфорт соціальну-активність вулиці або площі і тим самим місцеву економіку.

Натурними дослідженнями автора передусім таких міст як: Бучач, Чортків, Тереховля, Рогатин, Бережани, Поморяни, інших було виявлено збереження тенденції функціонального розділу рядової забудови середмістя на житлову та громадську, між тим присутня хаотичність розміщення функціональних одиниць, опосередкованість утилітарних та майже повна відсутність об'єктів громадсько-дозвільного спрямування. В умовах невеликої площі міст їх історичний центр та прилегла до нього забудова найчастіше є центром соціального життя населення, тому воно має містити як дозвільні так і утилітарні функції спрямовані на обслуговування населення, а отже необхідне відновлення поліфункціонального середовища. При цьому необхідним є визначення найбільш актуальних функцій та надавати їм пріоритет в певних секторах середовища у поєднанні з менш відвідуваними функціональними об'єктами, це дасть змогу підвищити їх ефективність. Прийнято вважати, що для збереження історичної забудови та благоустрою історичного середовища необхідне регулярне фінансування їхнього обслуговування органами влади. Однак при задіяні перших поверхів історичної рядової забудови під громадські функції, розміщення в них офісів, магазинів, об'єктів харчування іншого, відповідальність за інфраструктуру може розділятися між організаціями та особами що тримають бізнес, мешканцями та місцевою владою, тобто підвищується соціальний контроль за територією. Використання історичних ресурсів у поліфункціональних цілях дають можливість зберегти та популяризувати не тільки історичні та культурні пам'ятки, збільшивши соціальну активність середовища в якому вони розміщені, але й менш цінну історичну рядову забудову. Однак для підвищення життєздатності середовища кількість та різноманітність функцій є не достатньою умовою. Всеохоплюючий підхід до збереження історичного середовища завдяки його регенерації, включаючи реставрацію або реконструкцію історичної забудови, надасть можливість удосконалити загальний устрій історично-сформованого каркасу міста та оновити життєздатність території в якості повноцінної частини функціонуючого міста.

Вдале функціонування середовища, в значній мірі залежить від організації простору міста, створення пішохідних центральних вулиць з орієнтацією на соціально-дозвільну сферу [6, с. 38], краще розмежування пішохідних та автотранспортних потоків, відведення трас магістрального міжміського сполучення від центральних частин міст. Між тим необхідне підвищення якості

доріг, за для полегшення пересування населення між містами та доступності міст для туристичного відвідування.

Ефективність стратегії поліфункціональності та відповідної програми регенерації історичного середовища полягає у створенні соціально-активних зон або осей у прив'язці до історично сформованого середовища. Незважаючи на те, що у більшості історичних міст об'єкти спадщини, як пам'ятки так і історична забудова збереглись фрагментарно і часто розміщені на значних відстанях, функціональні осі можуть їх об'єднувати або спрямовувати потоки населення у їх напрямку. Для таких міст як Бережани, Микулинці, у яких такі пам'ятки архітектури: палаци, замки, монастирські комплекси, інші сакральні об'єкти – розміщені у віддаленості від центру необхідне що найменше облаштування шляхів пішохідної доступності та інформаційних позначок.

Задіяність об'єктів спадщини у соціальному житті міста може підвищити їх схоронність за рахунок функціонального використання. Однак при модернізації функції історичних об'єктів необхідно враховувати їх мистецьку та історичному значимість та обережно ставитись до їх матеріальної структури та автентичності. Завдяки впровадженню поліфункціональності середовища можливе збереження не лише ключового осередку історичного середовища але всієї ланки значних і не значних споруд та комплексів, що мають історико–культурне значення.

Список використаних джерел:

1. Рябчинський О.В. Формування і ревіталізація середмість історичних міст України. – Львів, 2017. – 438 с.
2. Вечерський В.В. Спадщина містобудування України – Київ, 2003.– 560 с.
3. Ясинський М.Р. Відтворення кварталів рядової забудови центральних частин малих історичних міст. – Львів, 2018. – 303 с.
4. Джекобс Д. Смерть и жизнь больших американских городов. – Москва, 2011. – 460 с.
5. Gehl J. Cities for People. – Island Press, 2010. – 288 с.
6. European Platform on Sustainable Urban Mobility Plans, The Economic Benefits of Sustainable Urban Mobility Measures: Independant Review of Evidence: Summaries. – Brussel, 2016 – 50 с.

Прокушкіна А.Ю.

студентка;

Кулініч Л.О.

старший викладач,

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

КОЛІР У ТРАДИЦІЙНІЙ НАРОДНІЙ ТА СУЧАСНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ КЕРАМІЦІ

Українське декоративне мистецтво має давню історію, вирізняється високою художньою цінністю та багатоманітністю творів, включає в себе широкий спектр видів художньої діяльності, серед яких чільне місце посідає є гончарство та художня кераміка. Проблеми розвитку кераміки і гончарства на Україні досліджували в різні часи Є. Спаська, П. Мусієнко, К. Матейко, Ю. Лащук, Л. Данченко, О. Пошивайло, А. Колупаєва та інші. Декор української народної кераміки, в тому числі і особливості застосування кольору, окремо вивчали Ю. Лащук, Л. Данченко, Є. Спаська, Р. Мотиль, Г. Івашків. Сучасне професійне мистецтво кераміки досліджують мистецтвознавці З. Чегусова, Р. Шмагало, О. Голубець, В. Хижинський та інші. Професійна та народна художня кераміка викликає значне зацікавлення як художників так і мистецтвознавців, адже саме в цій галузі розгортаються активні творчі пошуки.

Професійною керамікою в науці прийнято називати кераміку, створену художниками з фаховою освітою в галузі кераміки. Характерною рисою такої кераміки є унікальність творів, в яких втілюється авторська ідея у створеному художньому образі. Така кераміка вирізняється можливістю використання широкого спектру художніх засобів та їх поєднань, проте в межах одного твору простежується чіткий відбір і лаконічність художньої мови для посилення виразності конкретного образу. Народна ж кераміка, навпаки, протягом століть, ретельно зберігала в межах спадкового сімейного виробництва, прадавні традиції формотворення та декорування. І саме традиційність є визначальною рисою народної кераміки. В своїх роботах і майстри-гончарі, і художники-керамісти прагнуть до гармонійного співвідношення об'ємів, пластичності форм, кольору, фактури виробу. Саме ці виражальні засоби мають суттєве значення у створенні художнього образу, сприяють розкриттю у творі задуму художника повною мірою.

Колір – один з головних виражальних засобів в декоративному мистецтві. Протягом століть він відіграє істотну роль в культурі, і є одним з найпотужніших художніх засобів у мистецтві. Він виступає у зв'язку з такими елементами художньої форми, як композиція, простір, фактура, пронизуючи усю сферу матеріального втілення творів мистецтва. В народній кераміці колірне вирішення виробів, здебільшого, визначалося наявною в місцевості сировиною та художньою традицією. Так використання кольорових полив і підглазурних розписів зберігалося там, де місцеві глини «приймали» поливу, в інших –

декорували писанням ангобами або використовували «димлення», «молочіння» тощо. Серед розписів, крім контурного підглазурного, розповсюдженою була техніка фляндрування, а також «мармурування». Поєднували також ритування з розписом (Косів). Традиційними кольорами були червоний та червоно-коричневий, зелений (окис міді), жовто-вохристий та коричневий (окис заліза), білий. Пізніше додався ще синій (кобальт). Хоча кольорова гама істотно не відрізнялася в різних регіонах (особливо центральної України), проте різне кількісне співвідношення кольорів, композиційне розташування елементів, стилістичні особливості і техніки розписів утворювали і характеризували величезну кількість самобутніх осередків народного гончарства.

В професійній художній кераміці, особливо помітні, значні зміни відбулися в у ХХ-ХХІ століттях, що виявляються у сутності та підході до образотворення. На думку З. Чегусової, авторська кераміка, яку зараз ще називають «артівська», відокремилася від традиційної виключно вжиткової функції, стверджуючи свою внутрішню естетичну незалежність, самодостатність, самоцінність. Таким чином, як і у решті образотворчих видів мистецтва, в кераміці творяться образи у формах станково-декоративних панно, скульптурної декоративної пластики, арт-об'єктів, що мають існувати як в інтер'єрному середовищі, так і у виставковому та музейному просторі, звертаючись, до асоціативного мислення, уяви та душі глядача [4]. Дослідниця також загострює увагу на синтетичному характері застосування художньої мови у сучасній кераміці, зауважуючи, що «нерідко складно визначити, чим є творчість цих авторів: малярством-графікою із застосуванням керамічних матеріалів, чи декоративним керамічно-скульптурним живописом – асоціативним, настроєвим за образною побудовою із коректно узагальненою формою» [4, с. 26]. Такі поєднання скульптурної пластики, живописних розводів плавленої смальти, скла і емалі, графічності у монотипії та штампуванні творчо осмислені у керамічних композиціях «Квіти-Самоцвіти», декоративних пластах і панно Ганни-Оксани Липи [2]. Показовою, з огляду на вищесказане, є творчість художника-кераміста В. Хижинського. Художник сам пояснює зміст образу і сутність форми композиції-трансформера «Ріка». Його робота складається з трьох хвилеподібних елементів, що можуть комбінуватися в горизонтальних і вертикальних положеннях, утворюючи щоразу нові композиції. В цій роботі елементи декоровані смугами і символічним стилізованим зображенням меандра. Колірна гама – це легкі холодні зелено-голубі тони із краплями світло-теракотового, що відповідає темі води. Проте, прагнучи удосконалення образу, художник створює нову роботу «Ріка 2», такої ж самої за формою, але іншої саме за колірним рішенням. За словами художника, він вирішив «посилити «водний» ефект, відмовившись від додаткових декорів. Поверхня роботи вкрита кольоровими смугами різної ширини, що повторюють хвилясту форму елементів. Використання контрастних зіставлень білого, бірюзового, синього та чорного створює ефект річкової течії» [3, с. 43].

Існує і інший підхід до творчого самовираження у сучасних художників-керамістів. Незабутніми є давні здобутки мистців, які, на думку і художників, і мистецтвознавців, варто постійно модифікувати в сучасній художній практиці, що становить один із важливих суттєвих шляхів її розвитку. Прикладом такої

творчої інтерпретації є творчість львівської художниці Оксани Чепурної. О.Чепурна підійшла до вирішення проблеми творчого використання давніх надбань і спадщини Трипілля й українського народного гончарства та кераміки як учений-дослідник. У декоративній композиції «Трипільські символи» відображено авторське образне бачення спорідненості, своєрідної наступності давніх культур, що виявилось, в першу чергу, у колірному вирішенні та в майстерному застосуванні традиційних технік фляндрування та контурного розпису ангобами. Вартісним і важливим для наслідування є її авторський метод. За її словами, художниця працює навіть не за зарисовками, а з уяви баченого. Вона веде, реалізовує по-своєму те, що запам'ятала, щоб бачене йшло за нею, а не давні здобутки вели її [1]. До надбань минулих культур звертаються художники різних часів і мистецьких шкіл, вбачаючи в цьому потребу і мистецьку значущість.

Отже, з короткого огляду особливостей застосування кольору майстрами-гончарями в народній кераміці і сучасними українськими художниками-керамістами, важливо виділити, що розмаїття колірному вирішенню виробів в народному мистецтві залишалось в межах відповідної традиції, чим зберігалася своєрідність саме цієї традиції. В сучасному професійному мистецтві кераміки, для якого характерним є синтетичний підхід до застосування художньої мови різних мистецтв, колір є одним із найвагоміших засобів створення художнього образу, посилення і конкретизації авторського задуму і виступає своєрідною домінантою композиції.

Список використаних джерел:

1. Гудак В. Сучасна кераміка виростає ... з історії та етнографії / Василь Гудак // Образотворче мистецтво. – К., 2018. – № 3. – С. 86-87.
2. Липа Г.-О. Художня кераміка, живопис, графіка, інсталяція, фотографіка у просторі Львівського інституту банківської справи / Ганна-Оксана Липа. – Л., 2010. – 76 с.
3. Хижинський В. Трансформації: дати волю фантазії / В. Хижинський // Образотворче мистецтво. – К., 2017. – № 3. – С. 42-43.
4. Чегусова З. Професійна кераміка 1990-2010 рр. у розмаїтті новаторських пошуків київських мистців / Зоя Чегусова // Образотворче мистецтво. – К., 2014. – № 3. – С. 26-29.

Филиппова О.Н.

Ассоциация искусствоведов (г. Москва)

И.К. АЙВАЗОВСКИЙ – КУМИР А.П. БОГОЛЮБОВА

Во второй половине XIX века исторический процесс замены парусного флота броненосным дал мощный импульс развитию маринистской живописи и графики. Художники стремились запечатлеть, уходящие в историю парусные корабли и показать рождение нового стального флота. Многие маринисты были не только профессиональными художниками, но и моряками. Офицеры Российского императорского флота отличались широким кругозором и высоким творческим

потенциалом. Кадеты Морского корпуса и Технического училища изучали двадцать восемь дисциплин. Кроме основных наук, программа обучения включала историю, риторику, фехтование, рисование, танцы, иностранные языки и т.д. Выпускники элитных заведений получали прекрасное образование, и не только флот, но и отечественная культура пополнилась талантливыми литераторами, композиторами и живописцами. Для некоторых из них живопись впоследствии стала основной профессией. Так, произошло с А.К. Беггровым (1841-1914), В.В. Верещагиным (1842-1904), К.В. Круговихиным (1815-?), Н.Н. Гриценко (1856-1900) и с А.П. Боголюбовым (1824-1896).

Алексей Петрович Боголюбов родился 16 марта 1824 года. Его отец – Петр Гаврилович Боголюбов участвовал в войне с Францией в 1806-1807 гг., в кампании против Швеции (1809 года), в Отечественной войне 1812 года. Мать художника – Фекла Александровна – была дочерью известного общественного деятеля А.Н. Радищева (1749-1802). Алексей Боголюбов учился в Александровском Царскосельском корпусе, а затем в Морском кадетском корпусе, где получил первые уроки рисования. Еще кадетом он выполнил первые учебные зарисовки морских пейзажей в островных районах Балтийского моря. После окончания Морского корпуса в 1841 году он служил на кораблях Балтийского флота. Талант рисовальщика был замечен, и молодой мичман в 1842-1844 гг. участвовал в гидрографических работах на бригаде «Усердие» [1, с. 2].

Он занимался промерами глубин в шхерах, зарисовками для Атласа видов побережья Финского залива. В 1846 году А.П. Боголюбов был произведен в лейтенанты. Спустя три года он участвовал в плавании пароходофрегата «Камчатка» на остров Мадейра [1, с. 2]. Находившийся на борту президент Академии художеств герцог Максимилиан Лейхтенбергский, обратил внимание, на отдающего все свободное время рисованию офицера, и заинтересовался его работами. В 1850 году, возвращаясь на «Камчатке» из Лиссабона в Россию, герцог М. Лейхтенбергский рекомендовал А.П. Боголюбову серьезно заняться живописью, сменив морскую службу на профессию художника [1, с. 2]. К этому периоду жизни А.П. Боголюбова относится картина: «12-пушечный пароходофрегат «Камчатка» (1848) – одна из первых серьезных картин художника [1, с. 2]. По возвращении из плавания Алексей Петрович с осени 1849 года начал посещать рисовальные классы Императорской Академии художеств. В Академии художеств А.П. Боголюбов учился у известнейших художников-педагогов М.Н. Воробьева (1787-1855) и Б.П. Виллевальде (1819-1903). Но, не они стали главными учителями молодого офицера, а прославленный художник-маринист И.К. Айвазовский (1817-1900), хотя он и не был профессором Академии художеств. С И.К. Айвазовским А.П. Боголюбов познакомился еще до поступления в Академию художеств и стал бывать у него на квартире. Насколько сильное впечатление на молодого А.П. Боголюбова произвели эффектные картины маэстро-мариниста, можно было судить по его воспоминаниям из «Записок моряка-художника» (полностью увидели свет только в 1996 году): «В его квартире-мастерской я увидел в первый раз такой блеск красок на холсте, что даже позабыл У. Тёрнера. Синие, желтые, белые, серые и красные картины меня просто слепили.

Я увлекся ими до гадости, стал подражать и увидел, что это дело на руку легкое и скорое, тем более, что сам художник сказал мне: «Пишите все сразу. Я так пишу, ибо свежее этого ничего нельзя воспроизвести. Не отрицаю, что я тогда смотрел на И.К. Айвазовского теми же глазами, как и все его поклонники, ибо не было никого у нас в это время из современных пейзажистов, которые блистали бы такою фугою красок, как он.

Итак, не было для меня другого кумира, как Иван Константинович. Он был со мною ласков, приветлив, даже раз до ушей моих долетели слова его к какому-то посетителю на вопрос, кто я такой: «А, это преталантливый молодой офицер», что меня очень ободрило, ибо слова такого художника были для меня многозначущи. Впрочем, когда я сам стал художником, то посмотрел строго на него и на себя и вывел такое заключение, что близкого у нас ни в живописи, ни в воззрении на искусство ничего нет» [2, с. 27]. Первые самостоятельные картины А.П. Боголюбова – это «Наводнение в Кронштадтской гавани в 1824 году», «Бой брига «Меркурий» с двумя турецкими кораблями», «Вид на Смольный монастырь с Большой Охты» и «Отбытие герцога Максимилиана Лейхтенбергского из Лиссабона» – относятся к 1851 году [1, с. 2]. Три последние были удостоены малой золотой медали Академии художеств. А, в 1853 году А.П. Боголюбова удостоили большой золотой медали за три живописных вида Ревеля и картину «Вид Санкт-Петербурга с взморья в лунную ночь» с присвоением звания классного художника 1-ой степени [1, с. 2]. 18 ноября 1853 года лейтенант А.П. Боголюбов был переведен в титулярные советники по Морскому ведомству и назначен художником Главного морского штаба. По заказу императора Николая I им была выполнена серия работ, посвященная действиям флота в Крымской войне. В 1854-1860 гг., будучи пенсионером Академии художеств, А.П. Боголюбов совершенствовал свое мастерство у известных живописцев Франции и Швейцарии, посетил Италию, Турцию и Германию. В 1858 году его удостоили звания академика за виды Константинополя, Рима и Шильонского замка на Женевском озере, а в 1861 году он стал профессором живописи за первую большую картину: «Ночная ярмарка в Амстердаме» (1859) [1, с. 2]. Перед нами – работа мастера, в рамках романтического пейзажа, решающего сложнейшие живописные задачи. Ему удается, используя эффект двойного освещения и точнейшим образом, выстраивая композицию, создать здесь, захватывающее зрителя ощущение тайного праздничного действия. За шесть лет творческой работы за границей А.П. Боголюбов создал около тридцати картин, двухсот этюдов и сотни рисунков.

К 50-летию Гвардейского экипажа в 1860 году Алексей Петрович выполнил рисунки кораблей для юбилейного альбома. В 1866 году А.П. Боголюбов закончил четыре картины, изображающие морские сражения времен Северной войны, предназначенные для Зимнего дворца. Эти работы с успехом выставлялись на Всемирной выставке в Париже в 1867 году. Труд и талант художника были отмечены орденом Св. Анны II степени. С 1870-х годов он жил в Париже, периодически, приезжая в Россию. Во время Русско-турецкой войны 1877-1878 годов А.П. Боголюбов находился на театре военных действий. Материалы, собранные художником, были использованы им при написании

нескольких крупных полотен, заказанных императором Александром II для Эрмитажа. Заслуги художника были высоко оценены: в 1887 году он награжден орденом Св. Станислава I степени, в 1891 году – Св. Анны I степени, а в 1895 году его произведен в тайные советники. А.П. Боголюбов активно принимал участие в работе «Товарищества передвижных художественных выставок», являлся организатором и первым председателем «Общества русских художников в Париже» (1878 год) [1, с. 2].

Он был организатором и участником международных выставок. В 1885 году в Саратове торжественно открылся Радищевский музей, основателем которого был Алексей Петрович, считавший создание общедоступного художественного музея одним из главных дел своей жизни. Художник завещал музею значительную часть своих произведений. Между тем, еще в 1891 году А.П. Боголюбов подарил Морскому музею в Санкт-Петербурге картину «Прибой в Ментоне» (1880-е годы), которая положила начало коллекции его произведений [1, с. 2]. Последнее полотно «Прибой в Ментоне» полно суровой правды и совсем лишено эффектных деталей, присущих маринам И.К. Айвазовского и Р.Г. Судковского (1850-1885) [3, с. 45]. Мы видим грозное небо, которое затянуто, золотящимися по краям тяжелыми, мрачными тучами. Море, отражая последние лучи солнца, сверкает и пенится, подкатываясь к отлогому берегу. На горизонте – едва различимый силуэт одинокой, накренившейся мачты. Сопоставление двух могучих стихий – мрачного грозного неба и растревоженного моря – исполнено глубокого драматизма.

Жизнь А.П. Боголюбова оборвалась 26 октября 1896 года в Париже. Похоронили его на Мало-Охтинском кладбище в Санкт-Петербурге 25 декабря того же года. Сейчас в Центральном военно-морском музее хранится около ста работ художника, часть которых была представлена на выставке «Алексей Боголюбов. 190 лет со дня рождения», которая проходила с 23 июля 2014 года по 9 марта 2015 года в этом музее [1, с. 2].

Таким образом, увлечение И.К. Айвазовским было во все время учебы А.П. Боголюбова в Академии и оказало значительное влияние на формирование его творчества в целом.

Список использованных источников:

1. Алексей Боголюбов моряк и художник. 190 лет со дня рождения. Выставка из собрания Центрального военно-морского музея. Буклет. СПб.: Изд-во: «ЦВММ», 2014. 2 с.
2. Л.П.Беленький, В.М. Лapidус, Л.В. Урубкова. Верный сын Отечества. К 190-летию со дня рождения А.П. Боголюбова // А.П. Боголюбов: одна судьба в судьбе России. По материалам празднования 190-летия со дня рождения А.П. Боголюбова / Сост. С.А. Могилевец. М.: Изд-во: «ГИИ», 2016. С. 7-37.
3. Голицына И.А. Алексей Петрович Боголюбов. М.: Изд-во: «Белый город», 2008. 48 с.
4. Кожевников Г.И. Алексей Петрович Боголюбов. 1824-1896. М.-Л.: Государственное изд-во: «Искусство», 1949. 40 с.
5. Офицеры Российского Императорского флота. Становление русской маринистики // И.К. Айвазовский и великие русские маринисты: Каталог учебно-методической выставки / Авт. статей: О.К. Цехановская. М.: Изд-во: «Академии акварели и изящных искусств Сергея Андрияки», 2016. С. 4-5.

Churevych Nadiia

Student,

Supervisor: Renska Indira

Senior Lecturer,

Kyiv National University of Technologies and Design

**STUDY OF THE FORM AND ELEMENTS
OF THE COSTUME OF THE 50S WITH THE PURPOSE CREATING
WOMEN'S CLOTHING COLLECTION**

Goal and tasks. Research and analysis of the form and elements of the costume of the 50s to create a female image in a modern collection of clothing based on historical costumes.

Methods and means of research. As a basis, various literary sources and editions of trendy trends were taken. For the work, the method of literary review and analysis was used.

Scientific novelty and practical significance. To analyze and develop a collection of clothing, the characteristics of femininity are summarized and systematized. Research results can be used to develop new collections of women's clothing, which will differ in femininity and elegance of the image.

Introduction. Each era leaves behind a trace that characterizes it in history. Due to its quickness and frivolity, the fashion accurately transmits the essence of the time, his spirit, values, attitudes and ideals that people lived at that time. The 50s of the 21st were remembered as an unprecedented splash of general interest in high fashion. The ideas of even the most extravagant fashion designers influenced the broad masses: not only ladies of the higher world, but simple housewives strived to follow strictly the requirements of fashion magazines. In post-war time, after forced hard life, laconic and poor clothes, women especially wanted to feel brittle, tender, in need of protection of the strong side of our society. That is why the standard of beauty of the 50s – is the emphasis on women's forms: waist, lush, high breasts, inclined shoulders, rounded thighs, royal posture. The form of clothing, the style of shoes, a large number of accessories emphasized this [1]. In the post-war years, women's clothes differed little from men's things. Therefore, after the life began to be adjusted, women's dresses became more refined [2].

Setting objectives. The task is to rethink the historical forms from the standpoint of modern fashion, transform them into a suit in the conditions of today's view of a fashionable image. To develop a modern collection of clothes based on the costume of the 50s, to explore the characteristic features of the style of this era.

Research results. In the modern world, the role of women does not end only on homework; the most popular is a family model, where a woman as well as a man puts the first place in a career. Examples of this can be seen in politics, medicine, and army. Taking into account the transformation of social values, roles and social groups, the main goal of women is still the preservation of the home «hearth» and the

continuation of the family. However, they have the opportunity to take leading positions, master various professions, etc.

Through her engagement, women are constantly stressed; they deserve attention and praise, as well as a chance to return to women's clothing. When dressing a beautiful skirt or dress, any woman can feel how quickly her mood has changed, she relaxes in such clothes.

The mediation of fashion by the psychological and social part of life gives it special features by studying which one can learn a lot of new, interesting material that can become an important foundation for the development of a collection of clothing. It is impossible to consider fashion, namely the creation of clothing, not taking into account the psychological characteristics of man in general and specifically the consumer [3]. Changes in the fashion of the 1950s came because women wanted to look feminine. That is why they took New-union. These changes corresponded to the social changes in the worldview, the change of the atmosphere [4].

In the spring-summer 2019 collections of such well-known brands as ALEXANDER MCQUEEN, ELIE SAAB, STELLA MCCARTNEY, ALAIA can trace femininity as a trend this season, which is manifested in silhouetted silhouette, smoothness of lines and shapes, the use of light, transparent pastel tones or floral prints, as well as pleats, brooches, embroidered and lace-like decorative elements.

To create a modern collection of clothing, one must also take into account the dynamics of the form – an important compositional characteristic, suitable for a young woman. Since the dynamics corresponds to her activity, temperament, desire to attract the attention of the opposite sex. Dynamics is achieved in the presence of the development of form, change, movement, asymmetry [5]. First of all, this property is manifested in the form of a dress and silhouette, «sand clock», which is quite dynamic and is used for festive clothing, asymmetric decor, in freely falling fabric cloths and details that are easily draped.

Conclusions. The relevance of the choice of the research topic has been analyzed and determined. The features and peculiarities of the fashion of the 50s are singled out and systematized. The elements of femininity as a trend of the spring-summer 2019 season and fashion of the 50s were explored. Taking as a basis the fashion of the past period, fashion designers can bring new modern details into their work and get wonderful clothes that will meet the requirements of the 21st century society.

References:

1. Зелинг Шарлотта. Мода. Век модельеров. 1900-1999. – Кельн: Кенеман, 2000. – 656 с.
2. Дзеконьска-Козловска А. Женская мода XX века. – М.: Легкая индустрия, 1977. – 296 с.
3. Гейл К. Мода и текстиль: рождение новых тенденций. – Минск: Гревцов Паблішер, 2009. – 240 с.
4. Современная энциклопедия «Мода и стиль». – М.: Аванта +, 2002. – 259 с.
5. Ніколаєва Т.В. Тектоніка формоутворення костюма. – К.: Арістей, 2011. – 340 с.

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Педаш К.О.

студентка;

Жукова Н.І.

кандидат технічних наук,

старший викладач кафедри інженерної екології

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЗАКРИТТЯ ТА РЕКУЛЬТИВАЦІЯ ПОЛІГОНУ ТПВ № 5 В МІСТІ КИЄВІ

Постановка проблеми. Полігон твердих побутових відходів (ТПВ) № 5, розташований в селі Підгірці, біля міста Києва, є основним місцем захоронення сміття. Щорічно він приймає близько 465 тисяч тонн відходів. Загальна площа звалища складає 63,7 га. Полігон було відкрито у 1986 році [1, с. 1] і на даному етапі його ресурси повністю вичерпано. Проектна потужність полігону майже вдвічі перевищена, оскільки ще у 2006 році фахівцями Мінприроди було встановлено, що проектна потужність 1-ї черги полігону складала 9,1 млн. м³, а 2-ї – 10 млн. м³. За роки експлуатації висота сміттевого шару піднялася до 90 м, що дорівнює висоті 27-поверхового будинку. При продовженні експлуатації цього об'єкту виникає серйозна небезпека, яка загрожує докільню екологічною катастрофою радіусом 10-15 км навколо звалища.

Полігон не було обладнано бетонним каркасом і дощова вода, яка просочується крізь сміття, утворює фільтрат, що потрапляє у ґрунт та підземні води. Фільтрат – рідка фаза, що містить різні кислоти, луги, шкідливі мікроби, нафтопродукти, важкі метали тощо і є головною небезпекою докільню [2, с. 2, 8].

За даними ПАТ «Київспецтранс» щоденно в тілі полігону утворюється 200 м³ фільтрату, всього за час існування полігону утворилось близько 700 тис. м³ фільтрату. Крім того, з урахуванням процесу випаровування, приблизно 500 тис. м³ було вилито в ґрунт і річку Сіверка, ставок в с. Креничі, що призводить до забруднення водних об'єктів кадмієм, фенолом, нітратами, поверхнево-активні речовинами.

При щоденній роботі система очистки фільтрату, що задіяна на полігоні, переробити накопичений фільтрат вдасться лише через 10 років. Встановлена очисна система не здатна переробити навіть щоденно утворювану кількість фільтрату. На сьогоднішній день відсутній спосіб безпечної утилізації концентрату, що утворюється після переробки фільтрату обсягом 100 тис. м³.

Тому виникає необхідність закриття полігону ТПВ № 5, а сам полігон має бути рекультивованим. Перед цим необхідно провести стабілізацію об'єкту, що включає зміцнення звалищного ґрунту до стану стійкості [3, с. 17].

Мета. Метою статті є розгляд схеми закриття і рекультивації полігону ТПВ № 5 м. Києва.

Виклад основного матеріалу і обговорення результатів. Процес рекультивації полігону включає чотири етапи. На першому потрібно ліквідувати аварійні та сформувати пологі схили, укріпивши їх суглинком. Необхідним є також формування куполу. На другому етапі проводиться ізолювання поверхні: карти полігону укриваються плівками, наносяться захисні шари глини та ґрунту, облаштовується дренажна система. На третьому етапі відкачуються фільтрат та біогаз з тіла полігону до повного припинення процесів анаеробного розпаду органічних речовин. На четвертому етапі насаджуються дерева та багаторічні трави [4, с. 9].

Фільтрат, що відкачується, потребує знешкодження та подальшого використання.

Враховуючи вартість знешкодження, доцільніше використовувати окислювання пероксидом водню, адсорбцію активованим вугіллям, озонування і зворотній осмосом.

Для очистки фільтрату доцільно використовувати установку наведену на рисунку 1 [5, с. 336].

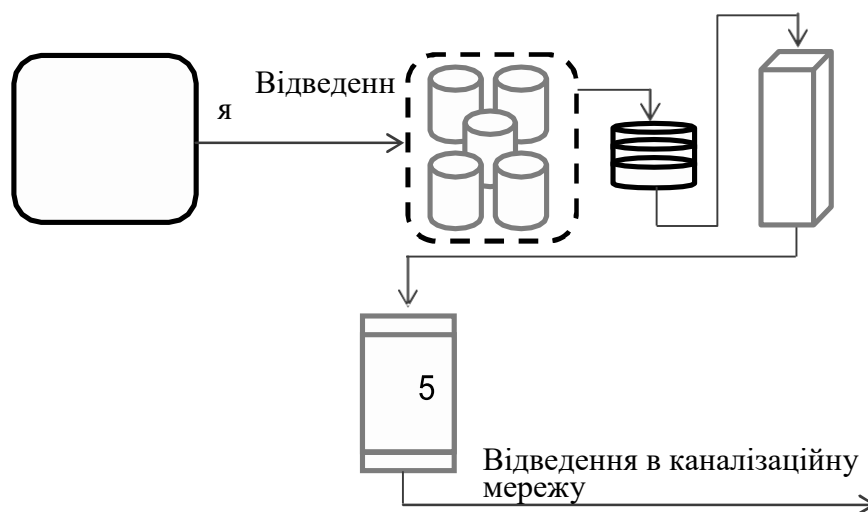

Рис. 1. Схема очищення фільтрату полігону ТПВ:

1 – ділянка складування твердих побутових відходів; 2 – система емностей для зберігання зібраного фільтрату; 3 – попереднє фільтрування; 4 – блок сорбції активованим вугіллям; 5 – блок зворотного осмосу.

Джерело: [5]

Для очищення фільтрату зворотним відкачуванням пропонується установка фірми D.A.S.EE, наведена на рис. 2 [6, с. 8]. Пропонується спорудження і експлуатація 2 паралельно підключених установок потужністю 125 м³/день кожної. Установка забезпечує очистку 75 – 80% всього фільтрату [6, с. 4].

Знешкодження фільтрату є важливою частиною програми рекультивації полігону ТПВ, оскільки фільтрат є головним джерелом екологічної небезпеки і при проведенні заходів рекультивації необхідно врахувати подальше його знешкодження та утилізацію.

Закриття полігону пропонується проводити за наступними фазами [4, с. 10-13]:

- ліквідувати аварійні схили полігону;
- розширити потужність переробки фільтрату;
- розробити проект рекультивації;
- укріпити та оновити захисні дамби та дренажну систему;
- встановити обладнання для видалення з тіла полігону фільтрату та його утилізації;
- провести рекультивації полігону;
- провести санацію прилеглих до ділянок території за допомогою відновлення зелених насаджень;
- відновити загорожу навколо об'єкту.
- видалити та провести утилізацію біогазу та фільтрату з тіла полігону;
- відновити можливості застосування даної території (тобто полігону) для господарської та рекреаційної діяльності [4, с. 10-13].

Доцільним є спорудження запобіжної дамби для запобігання зсуву та побудова дороги і обвідного каналу відведення дощової води [7, с. 1].

Висновки. Перед суспільством постала проблема в закритті та подальшій рекультивації небезпечного підприємства – полігону ТПВ № 5 в м. Києві. Розроблений комплекс заходів – знешкодження та утилізація фільтрату та рекультивація полігону дозволить мінімізувати антропогенний вплив на довкілля, зменшить шкідливий вплив на здоров'я населення та забезпечить екологічну рівновагу екосистеми.

Список використаних джерел:

1. Сергієнко М.І. Загальна характеристика полігону ТПВ № 5: конспект лекцій. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2018. – 19 с.
2. Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України «Про затвердження правил експлуатації полігонів побутових відходів» від 22.12 2010 року, № 1307/ 18602: Загальні положення, пункт 1.3.
3. ДБН В.2.4-2-2005 «Полігони твердих побутових відходів. Основні положення проектування», Держбуд України. Київ, 2005. – 40 с.
4. ПрАТ «Київспецтранс». Закриття полігону ТПВ № 5. Київ, 2018. – 17 с.
5. Урбанас Д.О., Сатін І.В. Проблема очищення фільтрату полігонів твердих побутових відходів та шляхи її вирішення: Державне підприємство «Науково-дослідний та конструкторсько-технологічний інститут міського господарства». Київ, 2016. – 460 с.
6. Дцедціг Б., Чернер К. Очищення фільтрату (фільтраційних вод) з полігону Львова. Пропозиція. Львів, 2018. – 11 с.
7. Загальна рекультивація полігону у Великих Грибовичах. URI: <http://galinfo.com.ua> (дата звернення: 27.06.2019).
8. <https://tsn.ua/ukrayina/otruyniy-poligon-u-pidgircyah-kiyiv-opinivsy-na-porozi-smittyevoyi-katastrofi-1188039.html>

Тарасенко М.В.

студент,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ВПЛИВ ТИПІВ ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Вперше у світовій науці матеріалістичний погляд на психічні процеси теоретично обґрунтував І.М. Сеченов у праці «Рефлекси головного мозку» (1863), де було доведено, що психічна діяльність людини детермінована зовнішніми або внутрішніми причинами, а отже, здійснюється за принципом рефлексу [6, с. 127]. Ідею І. М. Сеченова про рефлекторну діяльність головного мозку, зокрема кори великих півкуль, експериментальним шляхом детально обґрунтував академік І.П. Павлов. Він є автором учіння щодо типів вищої нервової діяльності, а його учень, П.С. Купалов, досліджував проблеми фізіології і патології вищої нервової діяльності. Під його керівництвом працювали такі спеціалісти як С.М. Амром, Н.В. Ільїн, Л.А. Егунов, Н.А. Костенецька, Б.Н.Луков, Г.В. Скипін, А.І. Науменко, Б.І. Стожаров, Д.Г. Квасов, Н.Ю. Беленкова, І.В. Данілова, І.А. Лапина, Н.П. Муравйова, В.И. Сиренський, М.М. Хананашвілі а також багато інших. Б.М. Тепловим та В.Д. Небиліциним були виділені та описані властивості нервових процесів, зокрема: лабільність і динамічність [2, с. 58].

Вища нервова діяльність (ВНД) – це сукупність взаємопов'язаних нервових процесів, які відбуваються у вищих відділах центральної нервової системи і забезпечують перебіг поведінкових реакцій людини і тварин. ВНД є основою для формування темпераменту людини [4, с. 33].

Темперамент – стійка властивість людської психіки, одна з найважливіших структурних одиниць психодинамічної організації психічної діяльності, що визначає реакцію людини на інших людей та на події, що з нею відбуваються. Саме темперамент становить основу розвитку характеру. З фізіологічної точки зору, темперамент є типом вищої нервової діяльності людини.

Істотні відмінності основних властивостей нервових процесів у дітей, які мають різні типи ВНД, визначають їх різні функціональні можливості в процесі навчання і виховання. Ефективність педагогічного впливу визначається індивідуальним підходом до учнів, який враховує їх типологічні особливості. В цій статті ми спробуємо виявити вплив ВНД на навчальну діяльність студентів.

На підставі опрацьованих літературних джерел інформації, нами було з'ясовано, що типи вищої нервової діяльності є фізіологічною основою темпераменту та поведінки людини. Згідно з ученням І.П. Павлова диференціація типів ВНД відбувається за такими властивостями нервової системи як сила нервових процесів, врівноваженість і рухливість. Сила процесів збудження і гальмування пов'язана з рівнем працездатності нервових клітин. Врівноваженість нервових процесів визначається співвідношенням збудження і гальмування. Рухливість нервових процесів залежить від

швидкості зміни збудження гальмуванням і навпаки. Отже, нервові процеси можуть бути високорухливими або інертними [1, с. 34].

Морфофункціональною основою для зміни типу ВНД людини є пластичність клітин КВП, їхня здатність пристосовуватися до змінюваних умов середовища. Виходячи з того, що пластичність нервових структур особливо активна в період їх інтенсивного розвитку, педагогічні впливи, що коректують типологічні особливості, доцільно застосовувати в дитячому віці [5, с. 202].

Дослідження проводилось на базі Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Факультету природничо-географічної освіти та екології. Дослідно-експериментальною роботою було охоплено 10 студентів четвертого курсу спеціальності «Біологія, практична психологія».

У дослідженні були використані методики «Визначення темпераментів» за О.О. Беловим, визначення типів нервової системи «Теппінг-тест», методика «Визначення працездатності нервової системи за кільцями Ландольта», та методика «Оцінка переключення і концентрації уваги за допомогою 49-значної двокольорової цифрової таблиці» Шульте-Платонова, а також статистичний аналіз успішності студентів за період навчання в університеті.

Нами була проведена низка психофізіологічних досліджень, в яких за особистою згодою прийняли участь 10 осіб жіночої статі 20-22 років.

Першим етапом дослідження було виявлення типів нервової системи з використанням методики «Теппінг-тесту». Наступним етапом дослідження було виявлення рівня концентрації та переключення уваги за допомогою 49-значної двокольорової таблиці Шульте-Платонова. Визначення типів нервової системи у студентів викликало необхідність дослідити типи темпераментів за методикою Белова. Вивчення впливу ВНД на навчання студентів здійснювалось за допомогою методики «Визначення рівня працездатності нервової системи за кільцями Ландольта», а також статистичного аналізу їхньої успішності впродовж 4 років навчання шляхом викопіювання даних залікових книжок. Дослідження працездатності нервової системи та показників уваги проводили в сесійний та міжсесійний період.

Метою наших досліджень було визначення наявності або відсутності залежності між типом ВНД та такими властивостями нервової системи студентів як увага, працездатність та успішність упродовж навчання.

Після проведення обробки результатів Теппінг-тесту нами було виявлено, що серед студентів 20% досліджуваних мали слабкий тип нервової системи, 10% середньо-слабкий тип, 10% сильний тип і 60% середній.

В результаті роботи студентів з 49-значною двокольоровою таблицею Шульте-Платонова, у міжсесійний період було встановлено, що 20% мають низький рівень переключення уваги, 60% середній і 20% високий. У сесійний період були отримані дещо інші результати, згідно з якими, кількість студентів, які продемонстрували високий рівень збільшилась до 30%, частка студентів з середнім рівнем залишилась незмінною, тобто 60%, а доля студентів, що отримали низькі показники відповідно скоротилась до 10%. Щодо рівня концентрації, то в цьому показнику ми спостерігали схожу тенденцію. У міжсесійний період 60% учасниць мали достатній рівень концентрації і 40%

недостатній, а у сесійний період частка студентів з достатнім рівнем виросла до 70% та 30% з недостатнім відповідно. При цьому, рівень стійкості уваги залишився незмінним: 50% мали стійку увагу, 30% нестійку, і 20% згасаючий характер уваги як під час міжсесійного, так і сесійного періоду.

Тест темпераментів Белова встановив, що 30% студентів мали холеричний темперамент, що відповідає сильному неврівноваженому типу ВНД, 40% сангвінічний з сильним врівноваженим рухливим типом, 20% були флегматиками з сильним врівноваженим інертним типом, а меланхоліків було лише 10% і відповідно мають слабкий тип ВНД.

Вивчення працездатності нервової системи за кільцями Ландольта базувалась на виявленні правильних відповідей щодо вимог тесту за 5-хвилинний проміжок часу. Відсоток студентів з високим рівнем працездатності нервової системи залишився незмінним у порівнянні сесійного періоду з міжсесійним.

Вивчення успішності студентів показали деякі тенденції, щодо взаємозв'язку між функціонуванням нервової системи та навчальною успішністю. Так, студенти з сильною нервовою системою та врівноваженим типом ВНД мають дещо вищий середній бал, ніж студенти з іншими типами вищої нервової діяльності. Також, студенти з сильним врівноваженим інертним та з сильним врівноваженим рухливим типами мають більш стабільний рівень оцінок, ніж представники з іншими типами ВНД (рис. 1).

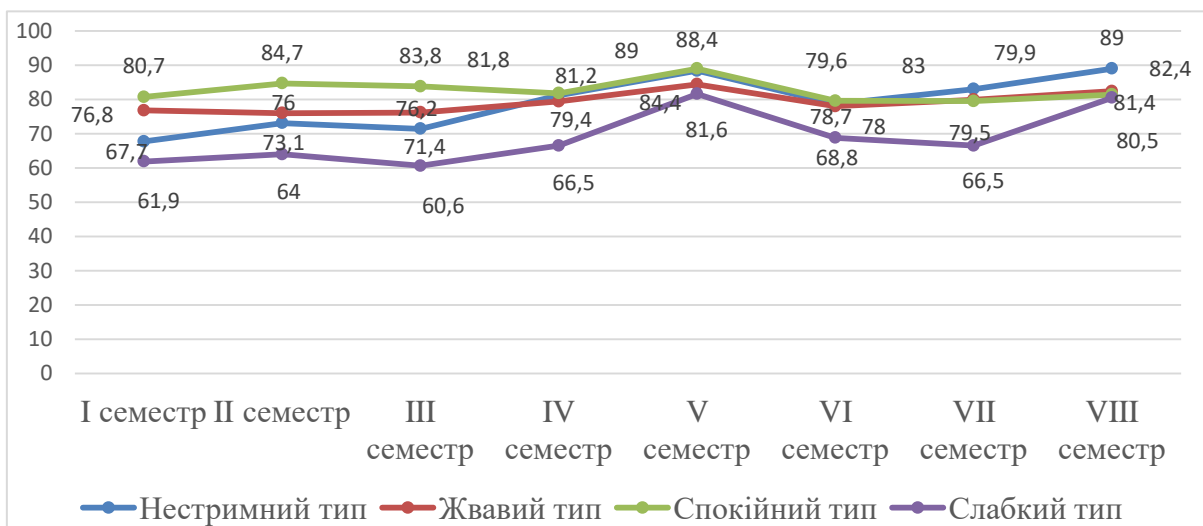

Рис. 1. Навчальна успішність студентів з різними типами ВНД

Джерело: розробка авторів

Проведені нами дослідження показали деякі тенденції, щодо взаємозв'язку між функціонуванням нервової системи та навчальною діяльністю студентів. Так, особи з сильною нервовою системою та врівноваженим типом ВНД мають дещо вищий середній бал, ніж студенти з іншими типами вищої нервової діяльності. Також, студенти з сильним врівноваженим інертним та з сильним врівноваженим рухливим типами мають більш стабільний рівень оцінок, ніж

представники з іншими типами ВНД. Крім того, був зафіксований ріст рівня концентрації та переключення уваги під час сесійного періоду.

Список використаних джерел:

1. Антонік І.П. Фізіологічні дослідження нервових процесів та вищої нервової діяльності: Навчальний посібник / Антонік І.П., Антонік В.І. – Кривий Ріг, 2007. – 113 с.
2. Голиков Ю.П. Вклад П.С. Купалова в развитие физиологии. ИЭМ РАМН. Санкт-Петербург, 2002. – 212 с.
3. Іонов І.А. Фізіологія вищої нервової діяльності (ВНД): навчальний посібник / І.А. Іонов, Т.Є. Комісова, А.В. Мамотенко, С.О. Шаповалов, Сукач О.М., Теремецька Н.Ф., Катеринич О.О.– Х. : Петров В.В., 2017. – 143 с.
4. Павлов И.П. Лекции о работе больших полушарий головного мозга. Редакция и статья К.М. Быкова. Издательство Академии Наук СССР, 1949. – 128 с.
5. Плиська О.І. Фізіологія людини і тварин: Підручник. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – 464 с.
6. Сеченов И.М. Рефлексы головного мозга, М. : Государственное издательство медицинской литературы, 1952. – 211 с.

Трускавецька І.Я.

кандидат історичних наук, доцент,

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»*

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ НА БІОЛОГІЮ І ЧИСЕЛЬНІСТЬ ІХТІОФАУНИ ОЗЕРА ЧОРНЕ ВЕЛИКЕ ШАЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

Екологічні чинники – це усі компоненти навколишнього середовища, які впливають на живі організми та їх угруповання. Нині в екології виділяють найбільш поширені (абіотичні та антропогенні) фактори [2, с. 3].

Одним із найбільш евтрофікованих озер Шацького національного природного парку є озеро Чорне Велике, гідрохімічний режим якого формується під впливом забудови приватного сектора та районної лікарні смт. Шацьк.

Серед *абіотичних* факторів встановлено визначальну роль температурного чинника та опадів, які безпосередньо пришвидшували або сповільнювали терміни та визначали характер й ефективність нересту риби [1, с. 201].

У 2017 році показано, що початок нересту окремих аборигенних видів риби зафіксовано від 5 до 28 днів раніше за відповідні показники холоднішого 2018 року (табл. 1).

Таблиця 1

Нерест окремих аборигенних видів риби озера Чорне Велике у 2017 році

Вид	Початок нересту	Температура води, t°C	Масовий нерест	Температура води, t°C	Кінець нересту	Температура води, t°C
Плітка	23.04.17	+13	09.05.17	+16	16.05.17	+16
Окунь	01.04.17	+7	06.04.17	+10	12.04.17	+7
Щука	13.03.17	+4	15.03.17	+5	18.03.17	+6
Карась сріблястий	22.04.17	+13	23.04.17	+15	-	-
Судак	18.04.17	+12	23.04.17	+13	02.05.17	+12

Пізня холодна весна 2018 року сприяла більшій розтягнутості нерестового періоду у риби на відміну від теплої та ранньої весни 2017 року (табл. 2). Особливо яскраво ці факти можна було спостерігати на прикладі хижих видів риби, котрі нерестилися найпершими.

Таблиця 2

Нерест окремих аборигенних видів риби озера Чорне Велике у 2018 році

Вид	Початок нересту	Температура води, t°C	Масовий нерест	Температура води, t°C	Кінець нересту	Температура води, t°C
Плітка	28.04.18	+13	12.05.18	+18	18.05.18	+16
Окунь	18.04.18	+7	26.04.18	+9	05.05.18	+13
Щука	10.04.18	+6	15.04.18	+10	21.04.18	+11
Карась сріблястий	30.04.18	+15	10.05.18	+16	-	-
Судак	23.04.18	+17	15.04.18	+15	18.05.18	+13

Світло також є важливим фактором, який впливає на процеси розмноження тварин. Для багатьох тварин тривалість дня є фактором, що регулює ритм розмноження [5, с. 192]. Сприйняття світлових сигналів тваринами відбувається за допомогою органів зору. Крім того, його підсилення може впливати на процеси розмноження [4, с. 195].

До антропогенних факторів належать усі види створюваних технікою і безпосередньо людиною впливів, які пригнічують природу:

забруднення (внесення в середовище нехарактерних для нього нових фізичних, хімічних чи біологічних агентів або перевищення наявного природного рівня цих агентів);

технічні перетворення й руйнування природних систем ландшафтів (у процесі добування природних ресурсів, будівництва тощо);

вичерпання природних ресурсів (корисні копалини, вода, повітря та ін.);

глобальні кліматичні впливи (зміна клімату в зв'язку з діяльністю людини); естетичні впливи (зміна природних форм, несприятливих для візуального та іншого сприймання) [3, с. 66].

Основними негативними факторами є *теплові, хімічні, радіаційні, електромагнітні, світлові, звукові, вібраційні* тощо. Часто в містах вони діють одночасно, особливо це стосується транспортних магістралей із високою інтенсивністю руху.

Однак не можна всю антропогенну діяльність вважати негативною: впливи, які оптимізують екосистеми, є позитивними.

Інтродукція, фітомеліорація, біологічні методи боротьби зі шкідниками рослин і тварин – це позитивна антропогенна діяльність, яка в умовах ноосферного управління повинна переважати [2, с. 36].

Суттєву загрозу становить забруднення водних екосистем викидами чорнобильського походження, оскільки на території Полісся поширювався «північний слід» поставарійного забруднення [2, с. 65]. Важливою загрозою екосистемного рівня є рекреаційне навантаження, значна інтенсифікація якого спостерігається в останні роки.

Зростання надходження в озера слабоочищених комунально-побутових стічних вод із будинків відпочинку і туристичних баз, надлишкове використання різних видів мінеральних і органічних добрив у сільському господарстві також призводить до збільшення вмісту біогенних елементів у воді Шацьких озер, в тому числі оз. Чорне Велике. Комплексний вплив рекреації і сільського господарства зумовлює антропогенне евтрофування озерних екосистем із відповідним вторинним самозабрудненням водойм [5, с. 191].

Важливою загрозою є «цвітіння» води, викликане синьо-зеленими водоростями. У Шацьких озерах було відмічено домінування видів *Microcystis aeruginosa*, *M. grevillei*, *Aphanizomenon flos-aquae*, *Oscillatoria planctonica*, що також входять до складу домінантного комплексу фітопланктону дніпровських водосховищ. Отже, існує загроза розвитку «цвітіння» води Шацьких озер за дніпровським сценарієм із можливим надходженням у товщу води альготоксинів.

Масова поява в озерах карликового сомика і ротаня-головешки призводить до адвентизації іхтіофауни, а їх натуралізація створює конкуренцію з аборигенними видами риб, бо вселенці споживають кормову базу чи виїдають ікру аборигенних риб [1, с. 203].

У складі іхтіофауни озера Чорне Велике є види, які скорочують свій ареал і потребують охорони. Це один вид круглоротих і 4 види променеперих риб, що належать до категорій вразливих (карась звичайний, минь річковий) і зникаючих (озерний гольян звичайний, марена дніпровська) згідно «Червоної книги України» (2009) [4, с. 194]. Вказані види трапляються дуже рідко. Наприклад, впродовж 2017–2018 в Шацьких озерах виловлено лише один екземпляр міноги української (за даними Держрибоохорони в Волинській обл.) і два екземпляри минь річкового та гольяна озерного).

Серед факторів антропогенного впливу, характерних для озер, виділяють три основні групи, які визначають екологічний стан водотоку – зарегулювання

стоку, забруднення, біологічний вплив. До числа адвентивних видів, які трапляються в озері Чорне Велике відносяться шість видів: товстолобики білий і строкатий, білий амур, карась сріблястий, колючка триголкова і головешка ротань. Негативно впливає на місцеву іхтіофауну ротань, який активно розселяється у водоймах України і чисельність його у водоймах поступово збільшується [6, с. 99]. Цей вид завдає збитків місцевій іхтіофауні, поїдаючи молодь та ікру, одночасно будучи серйозним трофічним конкурентом.

Не останнім фактором, що негативно впливає на погіршення іхтіофауни оз. Чорне Велике, є незаконний промисел – браконьєрство. У браконьєрських умовах більший відсоток становили цінні види риб, як з погляду природоохоронного законодавства, так і з огляду на споживчу вартість: лящ, короп, щука.

До найважливіших заходів з охорони та раціонального використання іхтіофауни Центрально-Подільського Придністров'я відноситься реорганізація правових засад любительського і спортивного рибальства: введення єдиного платного рибальського квитка та спрямування отриманих коштів на зариблення річок, проведення рибницько-меліоративних робіт, широка пропаганда раціонального, ощадливого рибальства. Важлива рішуча боротьба з браконьєрством: посилення суворості покарань природоохоронними органами за повторне чи грубе порушення правил рибальства; створення спеціалізованого риборозплідного господарства, яке займалося б відтворенням аборигенних видів риб.

Список використаних джерел:

1. Бігун В.К. Вплив зниження рівня ґрунтових вод на іхтіофауну озерних екосистем Шацького національного природного парку. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій* : зб. наук. пр. 2012. № 9. С. 201–208.
2. Бойчук Ю.Д., Солошенко Е.М., Бугай О.В. Екологія і охорона навколишнього природного середовища: навчальний посібник. Суми: Право, 2002. 284 с.
3. Дячук І.Є. Іхтіофауна і рибопродуктивність озер Шацького національного парку на сучасному етапі їх існування. *Національні парки в системі екологічного моніторингу*: тези доповідей конф. Світязь, 1993. С. 62–63.
4. Євтушенко М.Ю. Сучасний стан іхтіофауни та охорона риб озер Шацького природного національного парку. *Шацький національний природний парк*. Наукові дослідження 1983–1993 рр. Світязь, 1994. С. 194–209.
5. Підпригора Л.М. Риби Шацького національного природного парку. *Шацький національний природний парк*. Наукові дослідження 1983–1993 рр. Світязь, 1994. С. 191–194.
6. Сидоренко М.М. Сучасний стан іхтіофауни та поширення видів вселенців у водоймах Шацького національного природного парку. *Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку*: матеріали Наук. конф. 11–14 верес. 2008 р. Львів, 2008. С. 99–101.

Chobotko Hryhorii

Dr.Sc., Professor, Leading Researcher;

Raichuk Liudmyla

PhD in Agriculture, Head of Laboratory,

Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS of Ukraine

Cherniavskiy Andrii

Student,

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

**MATHEMATICAL MODEL TO CALCULATE
THE INTERNAL EXPOSURE DOSE FROM THE CHORNOBYL
ACCIDENT OF THE UKRAINIAN POLISSYA POPULATION
USING ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS**

During recent years, especially after the Fukushima Daiichi Nuclear Power Plant accident, environmental pollution with radionuclides is alarming the global community. Humans living on radioactively contaminated land inevitably are at risk due to internal irradiation (inside the body) because of radionuclides ingested with food, which can potentially lead to health deterioration of local residents [1; 2]. Therefore, correct estimation of internal exposure doses of a population many years after a large radiation accident is one of the urgent problems of radiation safety and radiation medicine.

It is well known that almost three quarters of the total dose load of the population, caused by the ChNPP accident, consists of ^{137}Cs [3]. ^{137}Cs is rapidly incorporated into biosystems and a highly environmentally persistent radionuclide due to its biological presence in soil, water, and food, which is of particular concern to human health. Thus, ^{137}Cs consumption leads to relatively uniformly absorbed equivalent dose in almost all human body organs and tissues [4]. In some settlements in the Ukrainian Polissya territory, the annual dose of the inhabitants still exceeds 1 mSv/year [5].

Existing internal exposure dose models are not able to respond to population diet changes flexibly and adequately. Due to socio-economic instability and environmental changes, dose exposure varies. Therefore, there is a need to create mathematical support and software for an adequate model of the internal exposure dose many years after the Chernobyl accident. It is expedient to evaluate the exposure dose according to the results of WBC-measurements, which are accurate and reliable because they detect ^{137}Cs actually incorporated by a body from a real diet. The objective of this work was to develop a mathematical model and to create appropriate software to obtain a proper assessment of the internal exposure dose of the Ukrainian Polissya population many years after the Chernobyl accident.

WBC-measurements, carried out by the scientists of the Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS during 2005-2013. The ^{137}Cs activity in human bodies was assessed with the whole-body gamma spectrometer «Scrinner-

3M» (WBC). The ^{137}Cs intake mode was accepted as chronic for a 365-day intake period with measurement conducted the day after last intake.

Model evaluation was performed on the basis of WBC-measurements of residents of the Vyshgorod district and the Naroditsky district, Kyiv and Zhytomyr regions, respectively.

Comparison of existing methods of modeling the internal exposure dose of the population was conducted using machine learning and data analysis software WEKA [6]. Multilayer recurrent neural network (multilayer perceptron, MLP) was selected for prediction of the internal exposure dose. The software for a mathematical model of internal exposure dose received by the population due to the Chernobyl accident was developed using the Python programming language and the PyQt shell for graphical user interface.

The generated system (Multi-Layer Recurrent Neural Networks) was trained on a sample of 2687 data rows with cross-validation and tested on the 299 data rows sample. When artificial neural network (ANN) parameters were adjusted, allowing the selection of the optimal number of training epochs, the number of data in each package, and the ANN architecture. The hidden ANN layer contains 12 neurons. The next hidden layer has a dropout rate of 0.5, in order to form the unique subsets of the dataset. Since the result is only the internal exposure dose value, the output layer has 1 neuron. The training was held for 16 epochs, and the data were packet-transmitted with 8 data rows. These parameters were also chosen while adjusting the model structure.

The appropriate software was developed both to create mathematical model of the internal exposure dose obtained for a population due to the Chernobyl accident, using current data, and to predict the dose value using the data to be collected in the future. It enables the user either to train the ANN and save the received weights, or predict the internal exposure dose value using an existing file with ANN weights, as well as display the corresponding plots. A simple interface allows the user to display the necessary ANN parameters and to select the further program progress, i.e., training or prediction. The capability of synapse weights preservation for future applying without a training phase, as well as the capability of learning on new datasets is provided. After that, the user can view the constructed error plots obtained after each epoch and compare visually the predicted values with the actual ones.

Testing of the developed software was conducted on two files containing 100 and 200 (Fig.) datasets rows, which were not used in the ANN training. The data are pre-sorted by age in descending order. There is a. In case of values in the set that is significantly different from the others, the so-called outlier, the ANN smooths out this value.

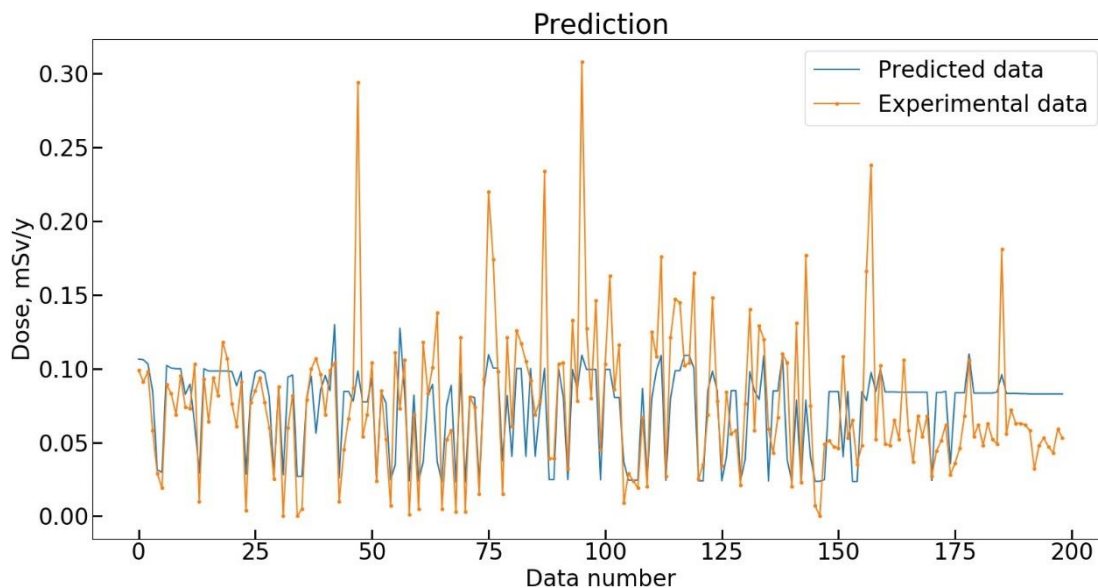

Fig. Comparison of the predicted and real internal exposure dose values for a data set of 200

Source: developed by authors

The ANN has trained better to predict the internal exposure dose for the elderly people (Fig.). This is because the food and behavioral habits of older people are more stable than the younger ones. However, the median absolute error (0.0197633) was lower than the mean absolute error (0.0345). This means that the overwhelming majority of predicted data has an error which is less than its average value. When testing on a dataset of 299, the following indicator efficiency was calculated: the mean squared error (MSE = 0.0036), the mean absolute error (MAE = 0.0346), the median absolute error (0.0197514). The prediction accuracy on the test datasets was 89%. The developed software is unique for the subject domain in question. The high prediction accuracy of the system allowed adaptation to solve problems of this kind precisely. The software allows the user to adjust the ANN parameters and also provides a graphical representation of the error values at each stage. The capability of synapse weights preservation for future applying without a training phase, as well as the capability of learning on new datasets is provided.

References:

1. Nagataki S. Measurements of individual radiation doses in residents living around the Fukushima nuclear power plant / S. Nagataki, N. Takamura, K. Kamiya, M. Akashi // *Radiation Research*. – 2013. – Vol. 180(5). – P. 439–447.
2. Омелянець М.І. Оцінка впливу заходів радіологічного захисту на формування рівнів внутрішнього опромінення населення радіоактивно забруднених територій України / М.І. Омелянець, І.М. Хоменко // *Гігієна населених місць*. – 2013. – № 61. – С. 237–243.
3. Likhtarev I. Assessing internal exposures and the efficacy of countermeasures from whole body measurements / I. Likhtarev, L. Kovgan, R. Gluvchinskiy [et al.] // *First international conference «The radiological consequences of the Chernobyl accident»*, Minsk, Belarus 18 to 22 March 1996 EUR 16544 EN. – Luxembourg: European Commission, 1996. – P. 295–308.

4. Jelin B.A. Quantifying annual internal effective $^{137}\text{Cesium}$ dose utilizing direct body-burden measurement and ecological dose modeling / B.A. Jelin, W. Sun, A. Kravets [et al.] // J. of Expo. Sci. and Environ. Epidemiol. – 2016. – Vol. 26(6). – P. 546–553.

5. Jacob P. Remediation strategies for rural territories contaminated by the Chernobyl accident / P. Jacob, S. Fesenko, S. Firsakova [et al.] // J. of Environ. Radioactiv. – 2001. – Vol. 56(1-2). – P. 51–76.

6. Witten I.H. Weka: practical machine learning tools and techniques with Java implementations / I.H. Witten, E. Frank, L. Trigg [et al.] // Proceedings of the ICONIP/ANZIIS/ANNES'99 workshop on emerging knowledge engineering and connectionist-based information systems. – 1999. – P. 192–196.

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

Безвесільна О.М.

доктор технічних наук, професор;

Петренко О.В.

начальник СКБ;

Ільченко М.В.

провідний інженер,

*Публічне акціонерне товариство «Науково-виробниче об'єднання
«Київський завод автоматики»*

РОЗШИРЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ВІДМОВ СТАБІЛІЗАТОРІВ

Науково-технічний прогрес у галузях мікроелектроніки, обчислювальної техніки та удосконалення інформаційних сенсорів, що є носіями інформації про кутову швидкість, прискорення і кутові переміщення рухомих об'єктів, дав якісний поштовх у розробці нових сучасних цифрових систем управління вогнем (СУВ) та сучасних цифрових стабілізаторів озброєння (СО) замість аналогових СУВ та СО, які довгий час знаходились на озброєнні багатьох армій світу та України.

Одним із важливіших завдань при розробці цифрових СО було суттєве покращення технічних характеристик СО, підвищення швидкодії, зменшення масо-габаритних показників апаратури. Додатково розробниками СО було введено окремі режими автоматичної діагностики апаратури при відмові.

Питання автоматичної діагностики відмов було новим для цифрових СО. В аналогових стабілізаторах озброєння 2Э36-1(4) [1], що були застосовані у БМП-2 у блоці управління вогнем БУ-25-2С [2], з часом були застосовані додатково світлодіодні індикатори, які були встановлені до ланок живлення апаратури та видавали інформацію про цілісність лише плавких запобіжників. Інших можливостей для більш розширеного діагностичного контролю в аналоговій апаратурі не було, а якщо і були, то для цього потрібні нові схемно-технічні рішення побудови апаратури.

Для пошуку відмов апаратури, як правило, використовувались окремі блоки з комплектів запасних частин або блоки, що знімались з машин «донорів» та встановлювались до машин, де було зафіксовано несправність апаратури СО. Для більш кваліфікованого пошуку відмов використовувались спеціальні перехідні коробки, які з допомогою перехідних технологічних кабелів встановлювались до апаратури СО, де і визначалось, які ланки відмовили у кожному окремому блоці. Для виконання цих робіт була потрібна спеціальна апаратура та кваліфіковані виконавці.

Із переходом до цифрових стабілізаторів, які розроблені с застосуванням програмованої мікропроцесорної техніки, ситуація покращилась. Для

виконання цієї задачі з'явилися додаткові можливості, але для виконання розширених вимог щодо діагностичного контролю необхідне збільшення оперативного об'єму пам'яті мікропроцесорів, на яких побудовані СО, та введення до складу СО нового сенсора, який буде фіксувати прискорення у двох площинах (вертикальній та горизонтальній), що будуть діяти на корпус бронемашини при русі по пересіченій місцевості.

Для правильної діагностики на відмову СО необхідно розуміти, що апаратура СО виконує свої функціональні обов'язки у складі бойової машини та працює у взаємодії з системою управління вогнем (СУВ) та іншими системами. Тому, на безвідмовне функціонування СО у багатьох випадках впливає безвідмовне функціонування суміжних систем. Із досвіду діагностики відмов СО відомо, що у кінцевому підсумку проведених робіт виявляються відмови суміжних систем, які з причини відмови не видають на стабілізатор обмінних команд, а СО при цьому зберігає свою працездатність.

Стабілізатор озброєння це система автоматичного регулювання, яка складається з двох незалежних каналів наведення (рис. 1) – горизонтального (ГН) та вертикального (ВН), до яких входять: електромеханічні датчики кутової швидкості (ДКШ), цифрові пульти ПУ03-05 та цифровий блок управління БУ1022-04, підсилювачі сигналів управління УУД14-02, електричні виконавчі двигуни ЕДМ20М та механічні редуктори: механізми повороту та підйому. Такий набір різноманітних пристроїв тільки ускладнює можливості діагностичного контролю апаратури.

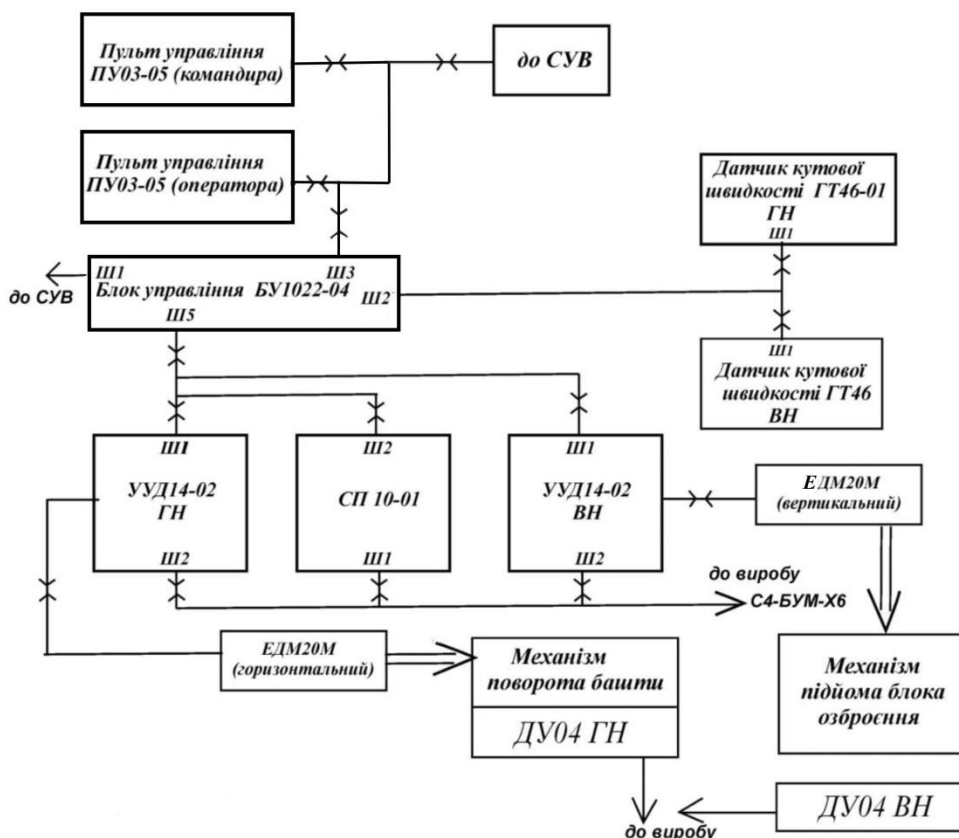

Рис. 1. Структурна схема стабілізатора

При розробці схемно-технічних цифрових СО у блоках управління БУ1022-04 та пультах ПУ03-05 були закладені основи автоматичної діагностики основних режимів роботи, які розпочинали проводити перевірку СО відразу після включення стабілізатора та виконувались у кожному такті роботи обчислювача до вимкнення стабілізатора. Ці перевірки відображені у п.1,3 таблиці 1. До них були включені перевірки контрольних сум пультів ПУ03-05 та контрольних сум блоку управління БУ1022-04. Додатково перевірялась цілісність інтерфейсних RS485 ліній зв'язку та наявність команди «ОЗНАКА» у відповідності з тим, з якого пульта виконується управління стабілізатором. У разі негативних результатів цих перевірок на пульті оператора чи командира, у відповідності з якого пульта проводилось управління стабілізатором, висвічувалась інформація «ННПУ» (Не Норма Пульта Управління) або «ННБУ» (Не Норма Блоку Управління), з блокуванням подальшої роботи стабілізатора по даному каналу для запобігання аварійної ситуації.

Окремо проводилась перевірка обчислювачів по каналам горизонтального наведення (ГН) та вертикального каналів наведення з формуванням у разі відмови аварійної інформації відповідно «ННГН» або «ННВН» з блокуванням включення стабілізатора по даному каналу для запобігання аварійних ситуацій.

Для запобігання виходу з ладу привідних двигунів ЕДМ20М та підсилювачів УУД14-02, при струмових перевантаженнях, в апаратурі СО впроваджені пристрої захисту по струму (ПЗС), що видавали інформацію про спрацювання ПЗС на пульти ПУ03-05.

Додатково на пультах управління СО висвічується інформація про знаходження башти на верхньому або нижньому упорах, про надходження у СО від СУВ команд «ГАБАРИТ» (приведення блоку озброєння у габарити машини та «ЦУ» (цілевказівка).

Багаторічна експлуатація аналогових та цифрових СО вказує на те, що багато відмов пов'язані з відмовами по-перше, які знаходяться на межі відмов суміжних з СО систем та по-друге з відмовами блоків СО, які ідифікувати наявними методами контролю не має можливості. У цих ситуаціях основними методами пошуку відмов є перевірені методи пошуку з використанням перехідних коробок з технологічними кабелями або заміна блоків, що умовно відмовили на справні з комплекту запасних частин.

Для розширення автоматичного пошуку відмов СО пропонується введення додаткових контрольних параметрів, що наведені у п. 2, 4-8 таблиці 1.

Для можливості контролю цих параметрів необхідно: розширення оперативної пам'яті обчислювачів, корегування програмно-алгоритмічного забезпечення та введення до комплекту СО датчика лінійних прискорень.

Таблиця 1

Таблиця формування аварійної інформації стабілізатором СВУ

№ з/п	Команди, сигнали, що надходять до СВУ	Команди, сигнали, що контролюються СВУ	Команди, сигнали, які сформовані СВУ	Аварійна інформація, що висвічується на дисплеї СВУ	Реакція СВУ
1	2	3	4	5	6
1	Вкл. СВУ	Перевірка контрольних сум пультів ПУ і блока БУ	НН ПУ (не норма ПУ), НН БУ (не норма БУ), НН ГН (не норма ГН), НН ВН (не норма ВН)	НН ПУ НН БУ НН ГН НН ВН	Блокування включення СВУ
	Команда ОЗНАКА	Контроль команди ОЗНАКА	НН ПР1 (при відсутності команди на пульті ПУ-О)	НН ПР1	Блокування включення СВУ
			НН ПР2 (при відсутності команди на пульті ПУ-К)	НН ПР2	
2	При включенні СВУ виникає самовільне обертання Б або БВ (або Б та БВ)	1) Котроль сигналів з пульта ПУ ВН та ПУ ГН	НН ВН1 (при ПУ ВН = 0 та АК ВН = 0)	НН ВН1	Блокування включення каналу ВН
		2) Контроль сигналів з акселерометрів АК ГН, АК ВН	НН ГН1 (при ПУ ГН = 0 та АК ГН = 0)	НН ГН1	Блокування включення каналу ГН
3	При включенні СВУ засвічена індикація ПЗСВН або ПЗСГН (або ПЗСВН, ПЗСГН)	Контроль струмів споживання приводами наведення ВН та ГН	УЗТВН (УЗТГН) УЗТВН, УЗТГН	УЗТВН (УЗТГН) УЗТВН, УЗТГН	Обмеження струму наведення на рівні 20А по каналу, де спрацював ПЗС

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6
4	Після видачі команди Вкл. ЕМ у СУВ не виконується перехід на моторні гілки	1) Контроль видачі команди Вкл ЕМ із СВУ у СУВ	НН СВУ (при відсутності команди Вкл. ЕМ через 15-20 сек, після установки тумблера Привід у положення Вкл.)	НН СВУ (при відсутності команди Вкл. ЕМ через 15-20 сек після установки тумблера Привід у положення Вкл.)	При формуванні команди перехід на моторні гілки не можливе
		2) Контроль команд Вкл. ГН та Вкл. ВН від СУВ	НН СУВ1 (при відсутності від СУВ команди Вкл ГН) НН СУВ2 (при відсутності від СУВ команди Вкл ВН)	НН СУВ1 НН СУВ2	При формуванні команди включення каналу ГН не можливе При формуванні команди включення каналу ВН не можливе
		3) Контроль струмів споживання по каналу ВН та ГН при виконанні команд наведених по 1), 2)	НН СВУ1 (при ІГН =0) НН СВУ2 (при ІВН =0)	НН СВУ1 НН СВУ2	При формуванні команд включення відповідного каналу наведення не можливе
5	Одночасне надходження із СУВ у СВУ команд НУ та ВУ	Контроль надходження із СУВ одночасно команд НУ і ВУ	НН СУВ3 (при одночасному надходженні команд НУ та ВУ)	НН СУВ3	При формуванні команди наведення по каналу ГН та ВН не можливе

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6
6	При відпрацюванні команди ГАБАРИТ блок озброєння становиться на верхній або нижній упор	1) Контроль команд ГАБАРИТ, НУ, ВУ	НН СУВ4 (при одночасному надходженні команд ГАБАРИТ, НУ, ВУ)	НН СУВ4	При формуванні команди встановлення привод ВН у габарит по каналу ВН не можливо
7	При роботі СВУ в режимі ГТ	1) Контроль струмів споживання по каналам ГН та ВН 2) Контроль видачі з СВУ до СУВ команди Вкл ЕМ	НН СУВ5 (перехід СУВ на моторну гілку управління без отримання від СВУ команди Вкл. ЕМ (перехід на моторну гілку управління))	НН СУВ5	Блокування включення СВУ
8	Автокомпенсація відводів по двом (одному) каналу	Автокомпенсація не проходить, відводи не усуваються	На пульті керування СВУ, з якого проводилась автокомпенсація, висвічується коротко-часно ПОМИЛКА	ПОМИЛКА	Блокування включення СВУ не проводиться. Можливе проведення автокомпенсації відводів у ручному режимі

Джерело: розроблено авторами

Список використаних джерел:

1. Боевая машина пехоты БМП-2. Техническое описание и инструкция по эксплуатации. Часть 1. 1987 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://armyman/info/books/id-443.html>
2. Кудрявцев А.М., Уласевич О.К., Жеглов В.Н., Гумилев В.Ю. Стабилизаторы вооружения 2Э36 устройство и обслуживание. Рязань 2013 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://portalnp.ru/wp-content/uploads/2014/04/KUDRYVTSEV-GUMELEV-SV-2E36pdf>

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Демченко Р.І.

учень 9-А класу,

Науковий керівник: Глухота В.О.

вчитель II категорії,

*Полтавський обласний науковий ліцей-інтернат
імені А.С. Макаренка*

ГЕОГРАФІЯ ЗВУКОВИХ ЛАНДШАФТІВ МІСТА ПОЛТАВИ

Науково доведено, що людина до свого народження починає сприймати навколишнє середовище за допомогою звуків.

Звук впливає на формування ландшафту так як і інші його компоненти. Більше того, він у деяких випадках може бути вирішальним чинником у формуванні та функціонуванні певного ландшафтного комплексу. Звукове ландшафтознавство на сьогоднішній день являється перспективним науковим напрямом [3].

Мета статті розкрити поняття «звуковий ландшафт» та географію звукових ландшафтів міста Полтави

Об'єктом дослідження є звуковий ландшафт, предметом – аналіз звукових ландшафтів міста Полтави.

Перші наукові дослідження з питання впливу звуку на навколишнє середовище розпочалися в 1960-1970 рр. Реймондом Шафером, який організував перший Світовий звуколандшафтний проект в університеті Сімона Фразера у Ванкувері [5].

У 1929 році фінський географ Й.Г. Граньо здійснив перші спроби показати звукову складову ландшафту за допомогою картографічних методів, розробив якісну класифікацію акустичних явищ і намагався зафіксувати їх картографічно. українських та зарубіжних наукових публікаціях з проблем звукового ландшафту [2].

Особливості розвитку звукового ландшафту, обґрунтування його суті, структури компонентів, які його формують та взаємодіють між собою, детально висвітлені в працях Г.І. Денисика [4], М.Д. Гродзинського [3], В.М. Пащенко [6], Е.Д. Андреева [1] та ін.

В Україні подібні дослідження, якщо і проводились, то про них мало відомо. Зокрема у статті «Звуковий ландшафт: поняття та підходи до класифікації» [5] В.С. Канського та В.В. Канської. подається таке визначення звукового ландшафту: «Звуковий ландшафт – це ландшафт, звуки якого формують «звукову картину», за якою можна визначити форму, стан, динаміку та інші властивості компонентів природного ландшафту і спрогнозувати його подальший вплив на живі організми та їх індивідуальний розвиток» [5, с. 15].

Е.Д. Андреева вважала, що звуковий ландшафт – це система звукових елементів, які виникають у навколишньому середовищі [1].

На основі аналізу названих джерел нами було виведено власне поняття звукового ландшафту. Таким чином, звуковий ландшафт – це комплекс взаємопов'язаних звуків і звукових елементів, які впливають або можуть впливати на навколишнє середовище через власні фізичні властивості (гучність, швидкість, висота звуку). Але в той же час для більш точного бачення впливу звукових ландшафтів на навколишнє середовище доцільно використовувати разом із поняттям «звуковий ландшафт» і термін «звуковий ефект», який є першопричиною утворення і розповсюдження звукових ландшафтів у просторі. Отже, звуковий ефект – це короточасне порушення звукового простору, що зумовлює утворення нових звукових ландшафтів.

Класифікація звукових ландшафтів близька до класифікації антропогенних ландшафтів Г.І. Денисика [4].

На основі аналізу опрацьованих наукових розвідок пропонуємо звукові ландшафти розподілити на три групи: природні, антропогенні та змішані. Природні звукові ландшафти виникають під дією різноманітних природних явищ або процесів. Наприклад, звуки тварин у різних природних умовах поширюються неоднаково, і це впливає на поведінку живих організмів, їх спосіб життя тощо. Антропогенні звукові ландшафти створені людиною і поділяються на дві групи: техногенні та соціальні. Техногенні звукові ландшафти можуть існувати і без підтримки людини. Вони поділяються на лінійні та нелінійні, ритмічні та неритмічні. Лінійні, наприклад, це рух потяга по залізниці, нелінійні – звуки працюючого заводу. Ритмічні – це світлофори зі звуковим ефектом: коли загоряється зелений колір, світлофор вмикає звуковий сигнал; це здійснюється за певним ритмом кожні 20-30 секунд. Неритмічні звукові ландшафти – це звичайний рух автомобіля вулицею.

Змішані звукові ландшафти являють собою поєднання антропогенних та природних звукових ландшафтів. Першопричиною виникнення яких може бути як і людина або наслідки її діяльності, так і природне середовище. Прикладом змішаних звукових ландшафтів можуть бути лісонасадження які стримують поширення антропогенних звуків у природному середовищі.

Структура міського звукового ландшафту дозволяє уявити загальний характер звукового середовища, його звуковий рельєф та співвідношення окремих типів звуків, що його формують. Вона являє собою три взаємозалежних показники: площу покриття зеленими насадженнями; поверховість забудови; рівень забудови будівлями, ступінь асфальтового, бруцатого та іншого кам'яного покриття. На основі відповідних показників і їх співвідношення з ландшафтно-техногенними комплексами, нами виділено чотири основних типи міського ландшафту, які також можна розглядати як і звукові ландшафти міста Полтави: садово-парковий ландшафт, малоповерховий селитебний ландшафт, багатоповерховий селитебний ландшафт, промислово-селитебний ландшафт.

Відповідні типи ландшафтів тісно пов'язані з умовами виникнення та розвитком звукових ландшафтів міста. На основі аналізу відповідних типів

виділено сім звуколандшафтних районів міста Полтави: північний, східний, північно-західний, центральний, південно-західний, південний, південно-східний. Відповідні райони мають у своєму складі ряд відмінних особливостей утворення, поширення та формування звукових ландшафтів міста.

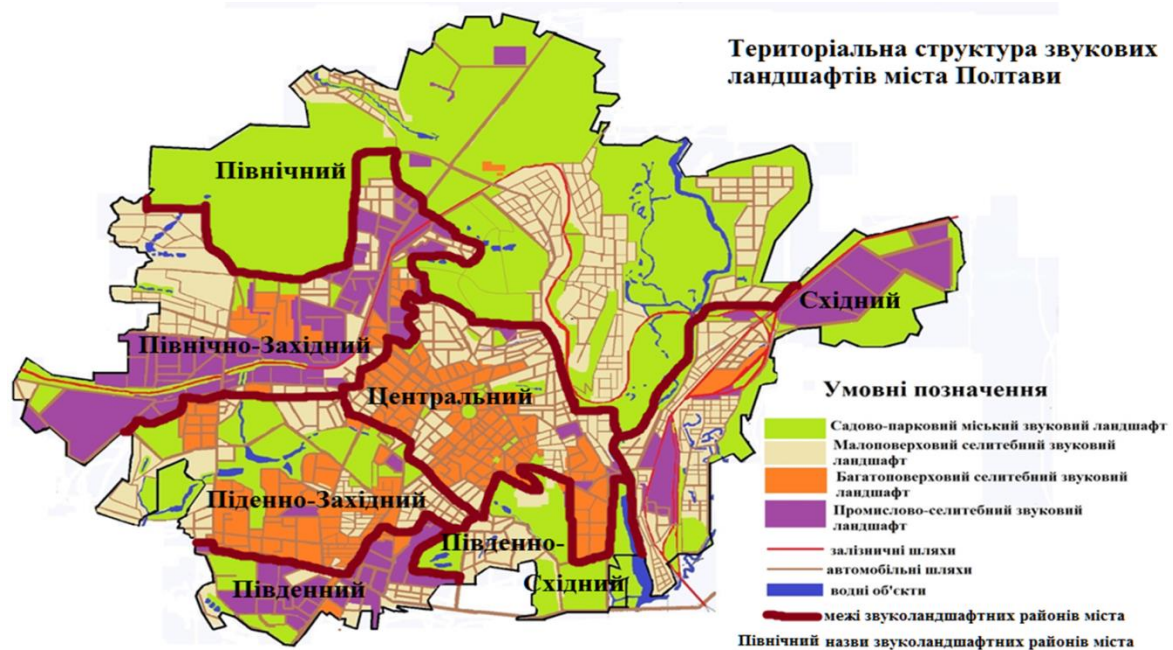

Рис. 1. Територіальна структура звукових ландшафтів міста Полтави

Джерело: розроблено автором

Зокрема, Північно-західний район представлений промислово-селитебними звуковим ландшафтом. Утворення і поширення звуків здійснюється за рахунок антропогенних звукових явищ від промислових підприємств та залізниці. Звукові ландшафти під дією цих факторів матимуть негативний вплив через надмірну інтенсивність звукових явищ, і відповідно формуватимуться негативні звукові ландшафти.

Північний звуколандшафтний район, навпаки, представлений найбільше садово-парковим та малоповерховим селитебним ландшафтом, де утворення і поширення звуків матиме природне походження.

Але все ж основним джерелом і творцем звукових ландшафтів міста є людина і її діяльність. Тому перед владою Полтави стоїть непросте завдання, сформувати такий звуковий ландшафт, де всі компоненти як природного так і техногенного середовища будуть гармонійно доповнювати один одного.

Список використаних джерел:

1. Андреева Е.Д. Звуковой ландшафт как реальный объект и исследовательская проблема / Е.Д. Андреева // Экология культуры. – 2000. – № 2. – С. 76-85.
2. Байтеряков О.З. Структурно-логічна модель формування міського звукового ландшафту / О.З. Байтеряков // Часопис картографії. – 2016. – Вип. 16. – С. 86-99.
3. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : Монографія. У 2-х т. / М.Д. Гродзинський. – К.: ВПЦ Київський університет, 2005. – Т. 2. – 503 с.

4. Денисик Г.І. Антропогенне ландшафтознавство: навчальний посібник. Ч. І. Глобальне антропогенне ландшафтознавство / Г.І. Денисик. – Вінниця: ПП «ТД Едельвейс і К», 2012. – 336 с.
5. Канський В.С., Канська В.В. Звуковий ландшафт: поняття та підходи до класифікації / В. С. Канський. В.В. Канська // Серія «Географія». Випуск 28. – 2016. – № 3-4. – С. 76-85.
6. Пащенко В.М. Ландшафт – інтегратор географічної думки // Ландшафт як інтегруюча концепція ХХІ сторіччя. Зб. наук. праць. / В.М. Пащенко – К., 1999. – С. 9-16.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Гаєвський І.В.

аспірант,

Інститут підготовки кадрів

Державної служби зайнятості України

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Сталий розвиток є органічною компонентою екологічної політики держави і в цьому контексті постає доцільність деталізації поняття сталий розвиток, його становлення та впливу на процеси публічного управління в екологічній сфері та забезпеченні екологічної безпеки держави.

У 1992 році на конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро цей термін позначував «якість нової концепції існування всього людства» [1]. Відтоді, більшість дослідницьких підходів було зосереджено на розробленні методології сталого розвитку та його впливу на функціонування відповідних організаційних систем, уникаючи при цьому ідентифікації змістовного наповнення даного терміну. У підтвердження цього Для того спеціальною групою експертів з розвитку спільнот, яка працювала під егідою ООН у 1963 році сталий розвиток було визначено як: «процес, в якому дії самих людей об'єднуються з діями влади з метою поліпшити економічні, соціальні та культурні умови життя спільноти, інтегрувати ці спільноти в загальний потік життя націй, дати їм можливість вносити максимальний вклад в національний розвиток. Цей комплекс процесів включає два обов'язкові елементи: участь самих людей в діях щодо підвищення рівня їх життя з максимальною опорою на їх власну ініціативу та забезпечення технічних та інших послуг, спрямованих на розвиток ініціативи, самопомоги та взаємодопомоги і підвищення ефективності їх діяльності, що закладається в різноманітні програми поліпшення окремих сторін життя спільнот» [2]. Така концепція розуміння сталого розвитку розглядає сталий розвиток як інституційно-інструментальну складову, реалізація якої покладається на відповідні інституції, які мають надавати відповідну допомогу в перехідний період функціонування системи, слугуючи динамізації відповідного розвитку процесів та явищ, які перебувають в умовах несталості.

На особливу увагу в межах даного контексту варто звернути на підхід *А.І. Татаркіна*, який вказав, на доцільність гностичного обґрунтування концепції сталого розвитку, яка була розроблена з метою «подолання головної для сучасної цивілізації екологічної загрози, яка існувала у вигляді певної теоретично обґрунтованої небезпеки, пов'язаної з перенаселенням, з непоправним витрачанням природних ресурсів і забрудненням

навколишнього середовища» [3]. В даному відношенні йдеться про фондування певних ідей, зафіксованих у відповідних політичних рішеннях, які визначають розвиток світового співтовариства в короткотривалій та довготривалій перспективі. Саме тому, аби вирішити гностичну проблему ідентифікації сутності поняття «сталий розвиток», вчений виходить із необхідності чіткої ідентифікації змісту його складових – «сталість» та «розвиток». Виходячи із цього під сталістю вчений пропонує розуміти зміни, які залежать від суб'єктивної волі людей, тоді коли під розвитком – закономірний процес функціонування відповідної системи. Обидва терміни символізують відповідні зрізи гностичних змін, яких зазнає система в процесі досягнення вищого рівня свого якісного функціонування. У підтвердження цього, поняттю розвиток вченим надається більш конкретний зміст, який стосується забезпечення результативності організаційних змін, які символізують «зміну влади, перерозподіл повноважень і відповідальності влади, суб'єктів господарювання, зміну відносин власності, корективи параметрів бюджету, зростання обсягів виробництва, роздрібного товарообороту та послуг населенню» [3]. Це свідчить про те, що термінологічно поняття «розвиток» найбільш деталізовано характеризує процеси, які охоплюють всю «системну сукупність основних її складових елементів», які забезпечують функціональну результативність суспільної життєдіяльності.

В методологічне продовження даного розуміння сталого розвитку розробляє свій підхід *А.А. Лось*, який під сталістю розуміє «такий розвиток, який забезпечує реальне поліпшення якості життя людей і в той же самий час зберігає природну різноманітність Землі» [4]. Відтак, у загальнометодологічному відношенні сталість характеризує собою «нестійкість коливань та змін» певних явищ та процесів, які перебувають в тотожних умовах, незважаючи на різну силу дій та процесів, які здійснюють на них відповідний функціональний вплив. В даному відношенні параметр стійкості характеризує певний стан впорядкування відповідних ресурсів в тому числі технічних, наукових, екологічних, економічних і соціальних, гарантують стан рівноваги соціальної системи у конкретному в часі та просторі. Такий стан рівноваги, на думку вченого, «носить динамічний характер, він являє собою не незмінний стан гармонії, а скоріше процес змін, в якому масштаби експлуатації ресурсів, напрямки капіталовкладень, орієнтація технічного розвитку та інституційні зміни узгоджуються з нинішніми і майбутніми потребами населення» [4].

Своєрідне методологічне продовження наведена вище концепція здобула в межах підходу *О.К. Дрейера*, який вказав на екологізацію економіки як стратегічну умову забезпечення сталого розвитку суспільства. Її досягнення передбачає «зменшення техногенного навантаження, підтримку природного потенціалу шляхом самовідновлення та режиму природних процесів у природі, скорочення втрат, комплексність вилучення корисних компонентів, використання відходів як вторинної ресурсу» [5]. Це свідчить про те, що взаємодія економіки та екології слугуючи створенню сприятливого для

життєдіяльності людини середовища, закладає передумови для сталого розвитку суспільства, реалізації життєво важливих потреб. З огляду на це, досягнення показників сталого розвитку є своєрідним гностичним індикатором збалансованості між економічним та екологічним розвитком, який мінімізує зайві затрати ресурсного потенціалу суспільства на його досягнення. Такий підхід передбачає запровадження екологічного прогнозування та екологічного моніторингу, як технологічних інструментів досягнення сталого розвитку, що передбачає: «спостереження за станом природних ресурсів та передбачення можливої поведінки природних систем, що визначається природними процесами і впливом на них людини» [5]. В даному відношенні йдеться про те, що забезпечення сталого розвитку передбачає запровадження відповідних соціальних інновацій, здатних гарантувати системне й перманентне оновлення технологій, які приводять до зміни традиційної моделі сталого розвитку шляхом гуманізації та екологізації економічного розвитку держави.

Значний інтерес у контексті аналізу впливу сталого розвитку на функціонування екологічної системи держави становить концепція *Й.Х. Шнапенберга*, в межах якої обґрунтовано доцільність запровадження екологічної реформи як структурної умови досягнення високих показників сталого суспільного розвитку. Обґрунтовуючи свою концепцію, вчений виходить із того, що відсутність ефективної системи управління екологічною сферою держави блокує можливість сталого розвитку соціально-економічної системи держави. На підставі цього ним показано, що двома основними атрибутами сталого екологічного розвитку є побудова ефективної системи управління екологічною сферою та якісна й структурно збалансована модель суспільного розвитку, яка чітко корелюється з умовами життєдіяльності суспільства. З огляду на це, під управлінням вченим розуміється регулювання, адміністрування керівництво, менеджмент, організація. В даному відношенні управління характеризує собою процес «планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для того, щоб сформулювати і досягти цілей екологічного розвитку» [6]. Це передбачає запровадження конкретних цільових дій у формі прийняття відповідних управлінських рішень з розвитку та оптимізації екологічної сфери держави. Такий контекст дозволяє під управлінням розуміти «процес проектування та інновації соціальних систем, мотивації людей до діяльності для досягнення цілей системи, з метою отримання економічного результату при найменших затратах» [6].

Отже, сутність сталого розвитку світовою науковою спільнотою ідентифікується як такий тип суспільного розвитку, який слугує задоволенню основних життєво необхідних потреб, від реалізації яких залежить стабільність життєдіяльності та розвитку майбутніх поколінь. В цьому контексті реалізація інституційно-інструментальної складової сталого розвитку покладається на відповідні інституції, які покликані слугувати динамізації відповідного розвитку процесів та явищ, які перебувають в умовах несталості.

Список використаних джерел:

1. Caring for the Earth. A Strategy for Sustainable Living. London, Earthscan. IUCN, UNEP and WWF. – 1992.
2. Indicators of sustainable development: framework and methodologies, UN commission on Sustainable Development. New York, 2001. – 294.
3. Татаркин А.И. Моделирование устойчивого развития как условие повышения экономической безопасности территории [Текст] / А.И. Татаркин, Д.С. Львов, А.А. Куклин, А.Л. Мызин, Л.Л. Богатырев, Б.А. Коробицын, В.И. Яковлев. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. – 276 с.
4. Лось, В.А. Устойчивое развитие [Текст]: учеб. пособие / В.А. Лось, А.Д. Урсул. – М.: Агар, 2011. – 253 с.
5. Дрейер О.К., Лось В.А. «Экология и устойчивое развитие», Издательство УРАО, г. Москва, 2017. – 489 с.
6. Шпапгенберг Й.Х. Устойчивое развитие: концепция, основы, вызовы, применения. – М.: Проспект, 2015. – 411 с.

Круц А.О.

студентка,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

На сучасному етапі розвитку демократичного суспільства перед обласними адміністраціями стоїть широке коло завдань, які спрямовані на покращення системи функціонування державного управління у відповідність до європейських стандартів [1]. Одеська обласна державна адміністрація приділяє значну увагу впровадженню новітніх технологій у сфері державного управління.

За останні роки Інтернет-ресурси місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування Одеської області суттєво розвинулися. Зі звичайних текстових сторінок вони оновились до багатофункціональних інтерактивних порталів. Основною метою їх створення є забезпечення прозорості діяльності органів влади для громадян. На сьогоднішній день загальна кількість веб-ресурсів органів влади Одеської області дуже зросла. Вони були створені з метою підвищення комунікації з територіальною громадою та приватним сектором. Офіційні веб-сторінки обладнані засобами зворотного зв'язку, що відповідає одному з компонентів е-урядування – е-демократії.

У 2010 році в Одеській області був успішно реалізований пілотний проект із впровадження технологій електронного урядування [2; 9]. Головною метою проекту було відпрацювання єдиних стандартів обміну електронними документами. Після реалізації пілотного проекту була створена технічна,

організаційна та кадрова база для запровадження інноваційного проекту з е-урядування за світовими стандартами «Електронний регіон» з перспективою подальшого поширення на всеукраїнському рівні.

Більшість органів виконавчої влади та місцевого самоврядування області вже впровадило автоматизовані системи діловодства різних виробників. Станом на початок 2019 року, всі структурні підрозділи обласних державних адміністрацій та 26 районних державних адміністрацій підключені до РСЗЕП (Регіональна система захищеної електронної пошти) [3]. Згідно з Регіональною програмою інформатизації Одеської області на 2018-2020 роки «Електронна Одещина», внаслідок впровадження автоматизованих систем діловодства, вдалося досягти деякі позитивні результати: 1) скоротити витрати на організацію внутрішнього документообігу за рахунок прискорення та оптимізації внутрішніх процесів діловодства; 2) посилити виконавчу дисципліну та відповідний поточний контроль за нею; 3) зміцнити інформаційно-аналітичну підтримку прийняття управлінських рішень [3].

У лютому 2017 року, на Одещині відбулося підписання меморандуму про співпрацю між Одеською облдержадміністрацією та Міжнародною благодійною організацією «Фонд Східна Європа». Меморандум був підписаний на період 2015-2019 рр. в рамках реалізації проекту «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» [4]. Проект передбачає, що будь-яка фізична або юридична особа через мережу Інтернет зможе звертатися із запитом до державних установ для отримання необхідної інформації та адміністративних послуг. У 2019 році вже майже всі веб-ресурси Одещини мають зворотній зв'язок.

В Одеській області вже функціонує мережа із 37 ЦНАП (Центри надання адміністративних послуг), у тому числі 8 міських, 1 міська районна (ЦНАП Білгород-Дністровського району), 25 районних, а також в Красносільській ОТГ, 1 в Авангардівській селищній раді та 1 в Крижанівській сільській раді.

Також варто визначити, що Одеська область розвивається за «Стратегією економічного та соціального розвитку Одеської області на 2018-2020 роки», яка передбачає «Програму інформатизації» [4], що буде свідчити про наявність прогресу у сфері е-урядування, що в подальшому призведе до задоволення потреб територіальної громади та спрощення процедури отримання адміністративних послуг.

Список використаних джерел:

1. Круц А.О. Проблеми та перспективи впровадження електронного урядування в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, фінанси, облік, менеджмент і право в Україні та світі» / А.О. Круц // Проблеми та перспективи впровадження електронного урядування в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, фінанси, облік, менеджмент і право в Україні та світі». – Полтава, 2018. – С. 53-54.

2. Навчальний посібник «Розвиток електронного урядування на місцевому та регіональному рівнях» / Навчальний посібник // «Розвиток електронного урядування на місцевому та регіональному рівнях». – Київ, 2017.

3. Про затвердження Регіональної програми інформатизації Одеської області на 2018-2020 роки «Елеткронна Одещина»: Рішення Одеської обласної ради від 14.03.2018 р. № 658-VII. URL: <https://iac.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/2018/09/programma-2018-658-VII.pdf>

4. Урочисте підписання меморандуму між Одеською обласною держадміністрацією та Міжнародною благодійною організацією «Фонд Східна Європа»: від 22.02.2017 р. URL: <https://oda.odessa.gov.ua/news/news-53463>

5. Про затвердження Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року: Рішення Одеської обласної ради від 21.12.2015 р. № 32-VII. URL: <http://oblrada.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/32-VII.pdf>

Постулін О.С.

аспірант,

Інститут підготовки кадрів

Державної служби зайнятості України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН: СУТНІСТЬ І ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ

Дослідження актуальних проблем формування та реалізації земельно-суспільних відносин зумовлює доцільність ідентифікації різних теоретичних моделей регулювання земельних відносин.

Особливий інтерес в цьому контексті становить концепція *М. Блаена*, в межах якої вчений виходить із структурно-функціональної багатоманітності тлумачення державного регулювання земельних відносин. Слідуючи даній дослідницькій логіці, під державним регулюванням земельних відносин він розуміє систему і процес взаємодії з навколишнім соціальним середовищем. Це характеризує лише один із аспектів регулювання, а саме, як «штучно створений процес, який забезпечує цілеспрямований організуючий вплив на будь-які процеси у різних сферах суспільного життя» [1]. Дотримуючись такого контекстного ряду, державне регулювання земельних відносин являє собою «систему заходів, спрямованих на забезпечення раціонального і ефективного використання землі, її охорону, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, збереження і створення сприятливої для людей навколишнього середовища, на захист прав власності, володіння і користування землею шляхом здійснення комплексу організаційних, правових та економічних дій» [1]. На підставі цього вченим визначеного основні завдання державного регулювання земельних відносин, серед яких:

- поліпшення використання охорони земельних ресурсів;
- збереження і поліпшення екологічного стану території;
- створення правових, економічних та організаційних передумов для функціонування всіх форм власності, володіння і користування землею та форм господарювання на ній [1].

Подібну дослідницьку конструкцію запропоновано також *К.Д. Смірноюю*, яка головним завданням державного регулювання земельних відносин вважала

«створення такого господарського механізму, який забезпечує автоматичне узгодження особистого, місцевого та загального інтересів» [2, с. 56]. Відповідно до цього вченим обґрунтовано необхідність побудови збалансованої ринкової системи регулювання земельних відносин, яка відносить землю до головного та особливого пріоритету управління державною власністю. Однак, на думку вченого, такий підхід декларує певну методологічну звуженість розуміння державного регулювання земельних відносин, оскільки він не включає комплекс соціально спрямованих дій. Виходячи із цього, йдеться про те, що основним завданням держави у даній сфері має виступати створення «принципово нової системи регулювання земельних відносин з урахуванням вимог ринку, різноманітності форм власності і господарювання на землі» [2, с. 57]. Це свідчить про те, що одним із головних елементів державного регулювання у сфері земельних відносин має виступати запровадження соціального механізму державного управління земельними ресурсами.

Своєрідним методологічним продовженням наведеної вище концепції розуміння державного регулювання земельних відносин є підхід *Р. Хейкса*, який досить чітко поляризував роль держави та приватного сектору у регулюванні земельних відносин. Слідуючи цьому, вчений доводить можливість регулювання земельних відносин лише у сфері приватної власності на землю. Це передбачає запровадження земельної реформи, яка має здійснюватися на «основі державного плану земельного устрою, розробленого з урахуванням побутових, економічних та історичних особливостей окремих районів» [3, с. 78].

У доповнення наведеного вище обґрунтування специфіки земельних правовідносин *В.М. Шердаков* класифікував відповідні їх види, за певними критеріями, зокрема:

– *за характером змісту правовідносини* (за функціональною роллю): регулятивні та охоронні.

– регулятивні земельні відносини – відносини, що складаються в процесі реалізації земельно-правових норм, які пов'язані із застосуванням юридичної відповідальності, і які виражаються, як правило, в здійсненні учасниками даних відносин позитивних дій. На практиці виникають саме такі відносини (вилучення земельної ділянки у власника для державних або муніципальних потреб, укладення договору оренди землі і т.д.).

– охоронні земельні правовідносини – виникають у зв'язку із здійсненими правопорушеннями, або за умови наявної загрози їх здійснення і реалізуються при застосуванні юридичної відповідальності. Наприклад, самовільне зняття або переміщення родючого шару ґрунту тягне за собою накладення адміністративного штрафу на винних громадян, посадових осіб і юридичних осіб.

– *за ступенем визначеності сторін правовідносини*: абсолютні і відносні.

– *абсолютні правовідносини* – це ті, в яких визначена лише одна сторона-носій суб'єктивного права. Один суб'єкт наділяється суб'єктивним правом, інші ж суб'єкти зобов'язані не порушувати це суб'єктивне право. Прикладом даного виду правовідносини є реалізація суб'єктом права власності, де власник наділений правом володіти, користуватися і розпоряджатися земельною

ділянкою, яка йому належить при цьому всі інші особи зобов'язані поважати і не порушувати ці правомочності.

– *відносні правовідносини* – правовідносини, в яких обидва суб'єкта чітко визначені і є носіями прав і обов'язків по відношенню один до одного. Прикладом відносних правовідносин є правовідносини, які пов'язані з нормами цивільного права і, відповідно, переплітаються з положеннями земельного права. Так, згідно з договором купівлі-продажу між продавцем і покупцем земельної ділянки виникають конкретні, відносні правовідносини

– *за характером регулювання відносин*: матеріальні і процесуальні.

– матеріальні земельні правовідносини: встановлюють права і обов'язки суб'єктів права з приводу охорони і використання землі, а також заборони на вчинення тих чи інших дій щодо земель. Іншими словами, це правовідносини, які складаються у зв'язку з використанням прав і обов'язків, передбачених нормами земельного права. В даному випадку прикладом може бути право на заставу земельної ділянки; обов'язок не порушувати права інших осіб, які використовують землю.

– процесуальні земельні правовідносини: виражаються в нормах, що встановлюють порядок виникнення, зміни, припинення і здійснення матеріальних правовідносин, тобто правовому регулюванню піддаються не самі земельні правовідносини, а спосіб їх реалізації. Прикладом даних правовідносин може бути порядок оформлення операцій із землею, порядок вилучення земельних ділянок для державних і муніципальних потреб і т.д.

– за цільовим призначення земель: по використанню земель сільськогосподарського призначення; по використанню земель поселень; по використанню земель промисловості, транспорту, зв'язку, радіомовлення, телебачення, інформатики, і космічного забезпечення, оборони та іншого спеціального призначення; по використанню земель особливо охоронюваних територій; по використанню земель лісового фонду; по використанню земель водного фонду; по використанню земель запасу [4].

У контексті методологічного аспекту державного регулювання земельних відносин на особливу увагу заслуговує систематизація принципів, які забезпечують його оптимізаційну реалізацію. З цього приводу до таких принципів *Ф. Крисанов* запропонував віднести: принцип пріоритету інтересів народів, що населяють дану територію, а також забезпечують захист прав людини; принцип пріоритету екологічного добробуту при використанні землі; принцип цільового використання ділянок землі; принцип стійкості прав на землю, який є конституційним правом; принцип рівності всіх форм власності на землю; принцип платності, як засіб ефективного та раціонального використання землі; принцип раціонального використання земель [5]. Саме ці принципи й закладають гностичну конструкцію методології державного регулювання земельних відносин.

Таким чином, під державним регулюванням земельних відносин в даному контексті розуміється система організаційних, правових, економічних і соціальних дій, спрямованих на впорядкування відносин, які формуються у процесі володіння і користування землею. На підставі цього система

державного регулювання земельних відносин включає відповідні структурні елементи (підсистеми, цілі та принципи) здійснення державно-владного впливу на формування стабільної практики користування землею.

Список використаних джерел:

1. Blayney M., Brant E., Dooley K., Cohen S. Raising Finance for Your Business: A Nuts and Bolts Guide for SME Owners and Managers. London: How To Books Ltd, 2016. – 417 p.
2. Смирнова К.Д. Реформирование монополии государственной собственности на землю в рамках формирования концепции экономической безопасности государства // Имущественные отношения. – 2017. – № 7(12). – С. 55-59.
3. Hicks R. Collected Essays in Economic Theory. – Oxford Press, 2013 – 489 p.
4. Шердаков В.Н. Земля, человек, нравственность // Человек и земля / Сост.: Р.С. Карпинская, С.А. Никольский. – М.: Агропромиздат, 2018. – С. 117-120.
5. Шепотько Л.А. Человек в аграрной сфере / Л.А. Шепотько, Н.В. Прокопа, Д.Ф. Крисанов и др.; Отв.ред. Л.А. Шепотько. – М., 2011. – 284 с.

Терещенко М.М.

аспірант,

Інститут підготовки кадрів

Державної служби зайнятості України

СУТНІСТЬ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Жодна система публічного управління не може стабільно й повноцінно у структурному й ресурсному відношенні функціонувати без участі громадського контролю, який би гарантував систему її стримувань та противаг, відкритість та прозорість інститутів публічної влади. Тому деталізація громадського контролю у контексті взаємовідносин із органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства потребує окремої методологічної уваги.

В контексті визначення сутності громадського контролю *К. Кіллен* пропонує розуміти під ним «ефективний інститут саморегульованого громадянського суспільства яке перебуває в умовах розвитку, а також ефективну форму протидії зловживанням в діяльності державного апарату» [1, с. 278]. З огляду на це, громадський контроль, характеризуючи здатність суспільства здійснювати контроль над владою, забезпечує відповідний рівень розвитку громадянського суспільства. В даному відношенні йдеться про те, що громадський контроль, «набуваючи правових форм, здатний підпорядкувати владу праву, і лише за умови існування громадянського суспільства держава опиняється «під правом», стає правовою» [1, с. 280]. Такий контекст ідентифікації сутності громадського контролю свідчить про те, що контролюючий інструментарій є необхідною умовою нормального функціонування системи публічного управління. В даному відношенні чітко простежується юридична природа громадського контролю за діяльністю органів публічної влади, що тим самим чітко

увиразнює його результативність за умови «наявності кореспондуючих прав і обов'язків між громадянським суспільством як засновником держави і державою як керуючим суб'єктом, що забезпечує громадянський мир, злагоду, стабільність, процвітання і розвиток суспільства» [1, с. 284]. У такий спосіб реалізація громадського контролю за діяльністю органів публічної влади базується на дотриманні відповідних нормативів організації системи публічного управління, які встановлюють, що єдиним джерелом влади та суверенітету держави є громадяни.

Здійснюючи ідентифікацію громадського контролю, *В.І. Лафітський* звернув увагу на доцільність запровадження громадського контролю, який з необхідністю має доповнювати результативність державного контролю у сфері публічного управління. Це обумовлено тим, що контролюючі органи завжди присутні в арсеналі управлінських засобів держави, а тому, щоб збалансувати їх діяльність й обернути їх на користь результативності функціонуванням сфери публічного управління, має запроваджуватись громадський контроль. Виходячи із цього, вчений вказав на основні причини, які зумовлюють доцільність запровадження громадського контролю, аби у такий спосіб створити противагу державному контролю. До таких причин він відносить наступні:

- повністю довіряти контроль за роботою одних державних органів іншим державним органам означає ставити державу в ситуацію самоперевірки, здатної породити «кругову поруку» та інші корупційні прояви;

- існує досить багато «закритих» або «напівзакритих» сфер життя, інформація про які або взагалі відсутня, або доступна вузькому колу посвячених осіб (армія, пенітенціарна система, спецслужби, екологія, охорона здоров'я, освіта, природні монополії і т.д.), і якщо спеціально не стимулювали громадський контроль у цих сферах, то їхні проблеми, які будуть прихованими від громадськості, приведуть до соціального вибуху;

- у держави може не вистачати ресурсів для організації повноцінного контролю в деяких сферах, а зацікавлені громадяни мають бажання і можливості для подібного контролю [2, с. 203-204].

Відтак, за допомогою громадського контролю формуються стандарти нормативної діяльності суспільства та держави, на підставі яких і визначаються відповідні межі інституційного впливу кожного із них у процесах реалізації публічного управління.

Значний методологічний інтерес у контексті ідентифікації сутності громадського контролю становить концепція *С.М. Зубарева*, в межах якої доведено, що «за допомогою здійснення громадського контролю формуються стандарти правомірної діяльності самого суспільства, а також окремих його індивідів, груп та інститутів» [3, с. 21]. На підставі цього ним класифіковано основні ознаки громадського контролю, який:

- виступає у формі управління суспільством та окремими його інститутами (праця, державні послуги, соціальне забезпечення, соціальна і юридична відповідальність і ін.);

- являє собою важливий засіб забезпечення балансу інтересів різних соціальних груп і недопущення конфліктів даних інтересів (наприклад, на релігійній основі);

- є методом координації та об'єднання зусиль суспільства для вирішення нагальних завдань (діяльність громадських об'єднань та вироблення ними практичних рекомендацій органам державної влади);

- слугує гарантом виконання соціальних норм, оскільки дозволяє виявляти порушників і розробляти механізм залучення їх до громадської відповідальності – починаючи з громадського осуду і закінчуючи правовою відповідальністю, яка може виразитися в застосуванні до правопорушників заходів примусового характеру (наприклад, за підсумками розгляду звернень громадян в державні органи і органи місцевого самоврядування) [3, с. 22].

Виходячи із такого контекстного ряду, громадський та суспільний контроль виступають спільними тотожними величинами, під якими розуміється «явище, при якому громадськість визначає основні напрями внутрішньої і зовнішньої політики держави, контролює і коригує процес її реалізації, бере участь у вирішенні всіх суспільно значимих питань на всіх рівнях і має реальну можливість впливати на ці рішення» [4, с. 377]. У підтвердження цього, *В. Чірікін* обґрунтував методологічну доцільність широкої та вузької інтерпретації громадського (суспільного) контролю; використовуючи широку інтерпретацію він пропонує розуміти «систему контрольних-управлінських заходів, що проводяться державними органами і громадськими інститутами, по зміцненню стабільних громадських відносин в суспільстві, що сприяють підвищенню надійності та ефективності діяльності держави, а також забезпечують дотримання законодавства, державної дисципліни і конституційного порядку» [4, с. 380]. Відповідно до вузької інтерпретації, громадський (суспільний) контроль являє собою спостереження незалежних від влади інститутів та громадян за дотриманням прав і законних інтересів громадян в установах і органах державної влади. У підтвердження цього громадський та суспільний контроль у концепції вченого має два варіанти: «громадський контроль» в широкому сенсі тотожний «політичному контролю», а «громадський контроль» у вузькому сенсі тотожний «суспільному контролю».

Значний інтерес становить аналіз концепцій присвячений дослідженню співвідношення «громадського контролю» та «суспільного контролю». З цього приводу суспільний контроль, на думку *І. Іваненко*, застосовується тоді, «коли в активну діяльність по контролю державними і муніципальними органами разом з громадськими об'єднаннями та організаціями, економічними підприємствами включаються окремі громадяни, безпосередньо, без допомоги інститутів громадянського суспільства, які захищають свої інтереси» [5]. На відміну від суспільного контролю, громадський контроль являє собою «спільну діяльність державних і громадських інститутів, спрямовану на припинення і (або) недопущення порушення прав і законних інтересів громадян, підвищення надійності та ефективності діяльності держави» [5].

Таким чином, на основі здійсненого аналізу громадський контроль ідентифіковано як самостійну функцію публічного управління, яка передбачає

здійснення публічної діяльності інститутів громадянського суспільства та підзвітність органів публічної влади; ефективний інститут саморегульованого громадянського суспільства; ефективну форму протидії зловживанням в діяльності державного апарату, яка базується на дотриманні відповідних нормативів організації системи публічного управління.

Список використаних джерел:

1. Киллен К. Вопросы управления: Пер. с англ. / Под ред. И.М. Верещагина. – М., 2009. – 499 с.
2. Тенденции развития контроля за деятельностью публичной администрации в зарубежных государствах: Монография / А.Б. Зеленцов, Н.М. Касаткина, В.И. Лафитский и др.; отв. ред. В.И. Лафитский, И.Г. Тимошенко. М.: ИЗиСП; ИНФРА-М., 2015. – 589 с.
3. Зубарев С.М. Участие граждан в общественном контроле за деятельностью государственного аппарата: новые законодательные гарантии // Административное право и процесс. 2017. – № 4. – С. 20-25.
4. Чиркин В.Е. Публичное управление / В.Е. Чиркин. – М., 2018. – 711 с.
5. Иваненко И. Общественный контроль над органами власти: актуальные проблемы и перспективы реализации. [Електронний ресурс]. – URL: <http://strategiya-pmr.ru/?p=1191> (дата обращения: 22.11.2018).

Шаульська Г.М.

*кандидат наук з державного управління,
головний консультант науково-організаційного відділу,
Інститут законодавства Верховної Ради України*

КОМПЛЕКСНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Сучасна наука надає нам такі дефініції механізмів публічного управління та публічного адміністрування. Механізми публічного управління – демократична організація управлінського впливу на суспільні процеси, яка забезпечує ефективне функціонування системи органів державної влади, органів регіонального та місцевого самоврядування, громадських (неурядових) організацій, фізичних осіб та інших суб'єктів громадянського суспільства з метою реалізації державної політики у найрізноманітніших сферах суспільного життя. Механізми публічного адміністрування – спеціальні засоби, що забезпечують здійснення регулюючого впливу публічних адміністрацій на соціально-економічні територіальні системи різних рівнів (села, селища, райони у містах, міста, райони, області, Автономна республіка Крим, уся країна) з метою забезпечення гідних умов життєдіяльності людей, що проживають у державі, та громадян України, що тимчасово проживають за її межами.

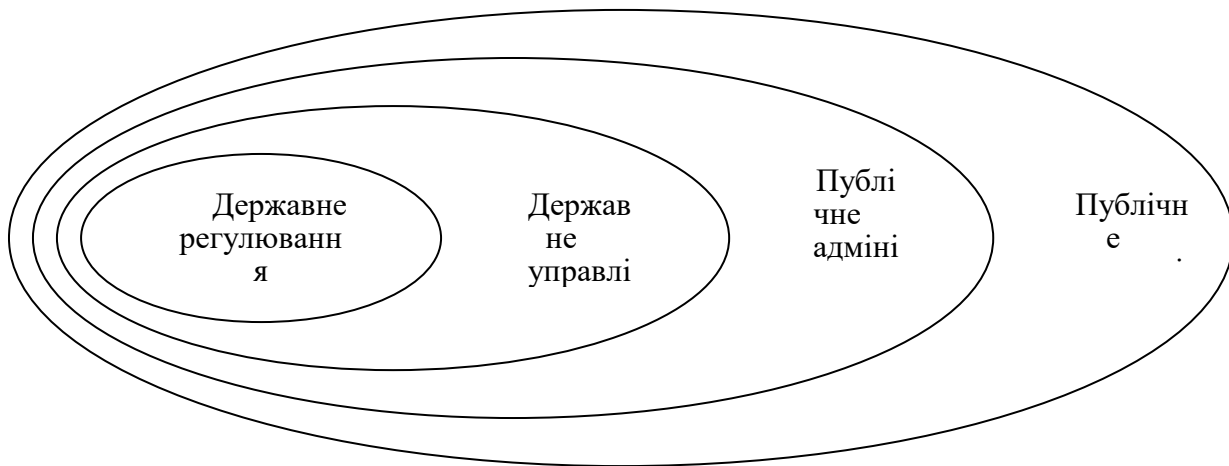

Рис. 1. Схема співвідношення публічного управління та публічного адміністрування

Співвідношення публічного управління та адміністрування (нагадаємо) наглядно демонструє схема (рис. 1). До ширшої категорії відносять управління, а адміністрування у публічному адмініструванні розглядають як функціональну частину. У загальному розумінні, комплексом механізмів публічного адміністрування має забезпечуватися цілеспрямована взаємодія публічних адміністрацій з юридичними й фізичними особами для забезпечення реалізації діючого законодавства та виконання наступних функцій: планування за визначеними напрямками розвитку, створення правових, економічних, соціальних та інших умов для реалізації інтересів учасників взаємодії, розподілу праці, кооперування та координування діяльності, а також моніторинг одержаних внаслідок цієї діяльності результатів.

Отже, у складі сучасних механізмів публічного адміністрування за системами владних суб'єктів виділяють:

- державні механізми публічного адміністрування;
- механізми здійснення публічного адміністрування через органи місцевого самоврядування;
- механізми взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Проблематично забезпечити плідну взаємодію державних органів влади та органів місцевого самоврядування, маючи таку конструкцію. Перетинання функціональних зон, складнощі щодо взаємоузгодження інтересів, деструктивні відносини тощо – лише деякі з цих проблем. Більше двох десятиріччів ситуацію ускладнювали: централізація управління, концентрація ресурсів, переважання державних справ над місцевими інтересами. Вирішити перелічені проблеми, створити умови для плідної співпраці заради спільних інтересів громадян, територіальних громад і держави спроможна п'ятирівнева модель публічного управління, запропонована нами у монографічній роботі і науковій публікації [1; 2].

Розроблений на теоретичних засадах і практичному досвіді комплексний механізм публічного адміністрування (рис. 2) враховує сучасні тенденції до децентралізації системи державного управління та місцевого самоврядування.

Відповідні зміни у законодавстві щодо регламентації діяльності органів влади на кожному рівні створюють умови для функціонування системи нових механізмів.

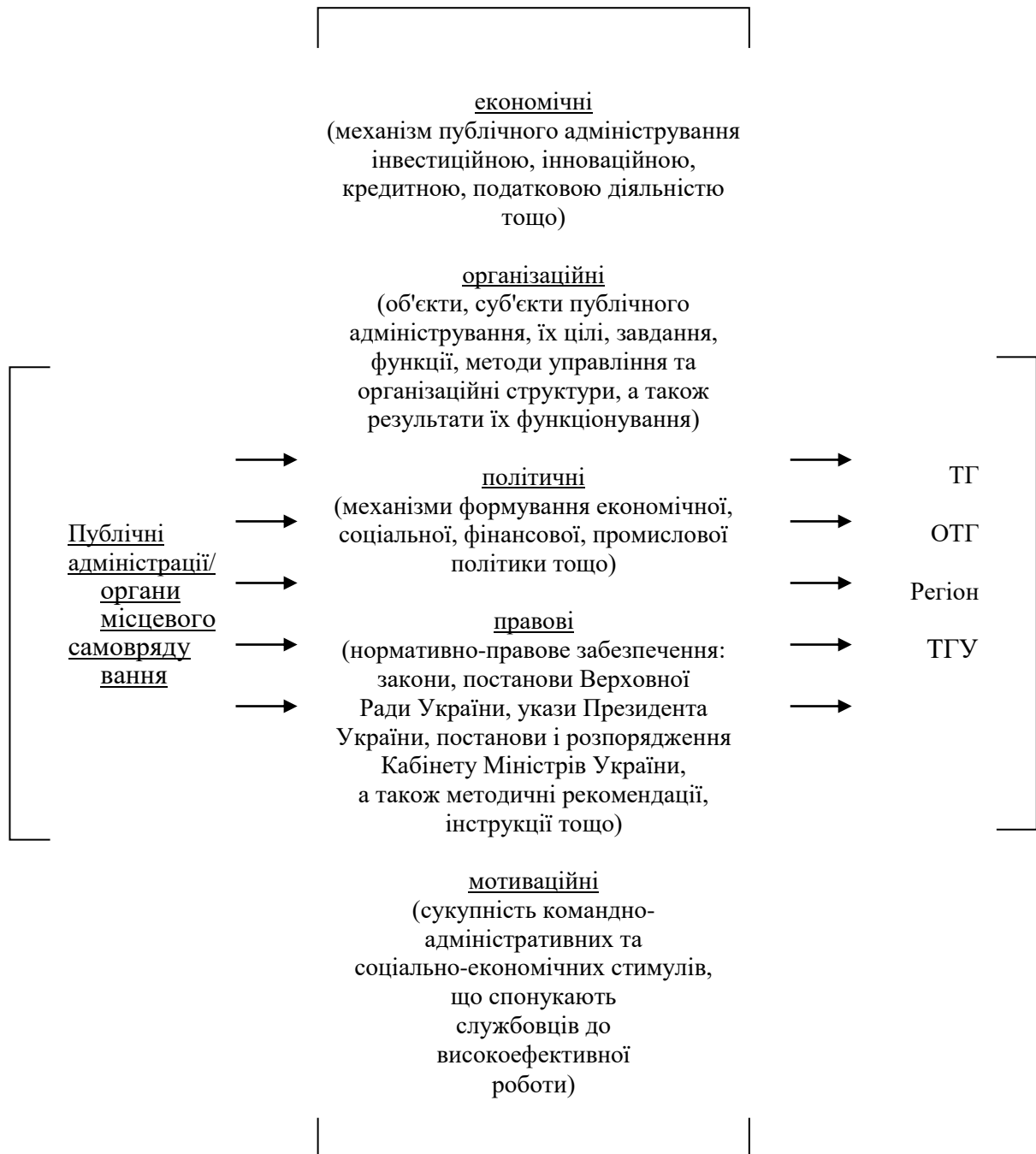

Рис. 2. Схема комплексного механізму публічного адміністрування

Отже, на рис. 2 схематично зображено функціонування у п'ятирівневій моделі комплексного механізму публічного адміністрування, який складається з видів механізмів (економічних, організаційних, політичних, правових, мотиваційних) для забезпечення публічними адміністраціями / органами місцевого самоврядування регулюючого впливу публічного управління на рівнях: територіальна громада (село, селище, місто), об'єднана територіальна

група, регіон, територіальна група України, т. б. на соціально-економічні територіальні системи з метою забезпечення належних умов життєдіяльності громадянина (кожної людини).

Список використаних джерел:

1. Шаульська Г.М. Механізми взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні: монографія / за заг. ред. Т.В. Мотренка. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2018. 200 с. URL: <http://delta.e-autopay.com/buy/369804> (дата звернення: 15.03.2019).

2. Шаульська Г.М. Многоуровневая модель публичного управления как основа для развития гражданского общества Украины. *Правовой журнал «Закон и жизнь» «Legea si Viata»*. Молдова, 2019. № 5/2. – С. 190–194. – URL: <http://www.legeasiviata.in.ua/index.php/reviste?id=374>

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Велінець Ю.І.

аспірант,

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦІ ЖІНОК НА ВУГІЛЬНИХ ШАХТАХ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В 50-Х – ПОЧАТКУ 90-Х РР. ХХ СТ.

В роки Другої світової війни, коли значна кількість чоловіків мобілізувалась в армію, на підприємствах важкої промисловості розпочався дефіцит робочої сили, тому жінки в СРСР стали залучатися на всі роботи без жодного винятку. 4 жовтня 1943 року на шахти була розіслана Директива Наркому вугільної промисловості СРСР В. В. Вахрушева про впровадження жіночої праці у вугільній промисловості. У ній зазначалося, що необхідно «перевести всіх чоловіків із легших робіт, на роботи в забій і на проходження виробок, а на звільнені їх місця направити жінок» [1, с. 157]. У післявоєнний час жінки залучались до відбудови вугільної промисловості в УРСР.

Із введенням в експлуатацію перших волинських шахт в 1954–1955 рр. на підземні роботи нарівні із чоловіками, відбувався набір і жінок. Станом на березень 1957 р. тільки на шахту № 1 було прийнято близько 250 жінок і дівчат [4, с. 1]. Згодом із відновленням народного господарства, жінки-шахтарі поступово виводилися з основних професій пов'язаних з особливим ризиком і важкою фізичною працею.

Станом на 1 січня 1958 р. на підземних роботах шахт тресту «Нововолинськвугілля» працювало 524 жінок [2, арк. 1]. Однак, постановою Ради Міністрів СРСР від 13 липня 1957 р. № 839 «Про заходи із заміни жіночої праці на підземних роботах, у гірничодобувній промисловості і на будівництві підземних споруд» було заборонено використання жіночої праці на підземних роботах, за винятком тих випадків, коли жінки обіймають керівні посади і не зайняті фізичною працею, займаються санітарним і побутовим обслуговуванням, проходять курс навчання, допущені на стажування в підземні частини підприємств, а також коли їм належить спускатися час від часу в підземні частини підприємства для виконання нефізичних робіт [1, с. 157].

Директори волинських шахт терміново набрати відповідну кількість робітників на підземні роботи не могли, тому недотримувались термінів виведення жінок із підземних робіт шахти. Так на шахті № 1 на підземних роботах станом на 26 березня 1958 р. працювало 149 жінок. Іноді, жінок навпаки ще набирали на підземні роботи. За січень – лютий 1958 р. на підземні роботи шахти № 1 було прийнято на підземні роботи 25 жінок. Станом на

березень 1958 р. на шахті № 3 на підземних роботах працювало 43 жінки, на шахті № 3 – 132 жінки, шахті № 4 – 79, шахті № 6 – 10 жінок [3, арк. 12].

За період з 1 січня по 1 серпня 1958 р. на волинських шахтах було практично звільнено з підземних робіт 496 жінок, з них 169 було працевлаштовано на поверхні шахти, 91 перенавчалися іншим професіям, повністю звільнено 236 жінок, ще 28 жінок було залишено на підземних роботах, щоб допрацювати підземний стаж [2, арк. 1]. В 1959 р. трест «Нововолинськвугілля» розпочав приймати жінок на інженерно-технічну роботу. На кінець 1959 р. на шахтах і підприємствах тресту працювало 109 жінок інженерів і техніків [5, арк. 123].

Впродовж 60–80-х рр. ХХ ст. жінки на шахтах працювали на роботах з обслуговування шахтарів (прання і ремонті спецодягу гірників, дезінфекції помешкань та ін.), обіймали керівні посади і роботи гірничої справи на поверхні шахти (породовідбиральниці, лампівниці ін.). На шахті № 8 в 1976 р. працювало 145 жінок, з них: одна жінка працювала на підземних роботах – гірничим майстром дільниці ВТБ (вентиляції і техніки безпеки), на шахті № 3 працювало в 1976 р. 155 жінок [7, арк. 182; 8, арк. 11]. Тобто, частка жінок-робітниць на шахтах Нововолинська становила близько 14% від загальної кількості промислово-виробничого персоналу шахти і відігравали важливу роль у функціонуванні шахти.

За віковим критерієм більшість жінок, які працювали на шахті становили особи віком від 30 до 55 років. Наприклад, станом на 1 липня 1970 р. на шахті № 9 працювало 126 жінок, з них у віці 18–20 років – 1, 20–25 років – 8, 25–30 років – 16, 30–40 років – 54, 40–55 років – 46 жінок та 1 жінка вище 55 років. За професійною ознакою із 126 жінок шахти № 9, 90 жінок працювали на технічно-обслуговуючих роботах шахти, інженерно-технічними працівниками були 14 жінок, а також 22 службовця [9, арк. 44]. Тобто, більшість жінок, які працювали на волинських шахтах були звичайними робітницями поверхні шахти у віці 30–55 років.

Незважаючи, що жінки працювали лише на поверхні шахти, умови роботи були незадовільні. В 1968 р. породовідбирниця шахти № 9 О. Гребеншикова на засіданні шахтного комітету зазначала: «Мабуть над нами і нашою працею шахтарі знущуються. На вугільній стрічці-конвеєрі іноді не вугілля, а суцільна порода і найголовніше те, що шматки породи до 50 кг., які нам не під силу зняти [із стрічки-конвеєра] і щоб їх розбити, пристроїв немає. Ми за добу відбираємо до 40 вагонів породи, а наші рукавиці не витримують і 0,5 місяця роботи» [10, арк. 31]. В 1980 р. прачка, представник дільничного комітету адміністративно-побутового комбінату шахти № 8 С. А. Пустовських стверджувала: «По роботі доводиться усю зміну мати справу із хімікатами: порошками для прання, содою, а спецмолока нам не дають, додаткової відпустки і вислуги років також не дають [як гірникам із шкідливими умовами праці]. Кожен день по 3 рази ми перемо і висушуємо рушники в сушарці, дихаємо цим паром, адже немає вентиляції для витяжки поганого повітря» [11, арк. 41].

Для покращення умов праці для жінок 7 жовтня 1975 р. було видано наказ Міністром вугільної промисловості УРСР № 200 «Про звільнення жінок с важких і шкідливих робіт, а також покращення умов їх праці». Адже, станом на

1 січня 1976 р. із 266 працюючих жінок на шахтоуправлінні «Жовтневе» 103 працювали на важких роботах та із шкідливими умовами праці (по професіях): гірники з виробки – 17, гірники з транспортування вантажів вручну – 3, рукоятниці-сигналістки при ручному обміні вагонеток – 7, робітниці лампової – 18, робітниці поверхні шахти, які займаються обслуговуванням лазень, пранням і ремонтом спецодягу гірників, дезінфекцією помешкань – 57, електрогазозварниць – 1 [12, арк. 39]. У відповідності з Постановою Держкомпраці УРСР і секретаріату Уккрудпрофу від 26 серпня 1982 р. на шахтах була проведена паспортизація ручної праці жінок з метою визначення перевищених для них встановлених норм гранично допустимих навантажень при підйомі і переміщенню тягарів [13, арк. 15].

Жінки на шахтах мали кімнати жіночої гігієни, власні жіночі бані, а також надавалися пільги, наприклад вагітних жінок, матерів, що кормили грудьми та мали дітей у віці до одного року переводили на легкі роботи. Виділялись відпустки з вагітності і пологів, перерви для кормління дитини та інші пільги. Тільки, в 1964 р. жінкам було виплачено соціальної допомоги в зв'язку з вагітністю і пологами на суму – 13, 5 тис. крб. [14, арк. 41]. В 1979 р. за бездоганну працю на виробництві і активну участь в громадському житті шахтоуправління «Жовтневе» в честь Міжнародного жіночого дня 8 березня було нагороджено почесною грамотою 32 жінки, грошовою премією 87 жінок на суму 955 руб. і оголошено вдячність 29 жінкам [15, арк. 15].

Отже, на гірничодобувних підприємствах Волинської області впродовж 50 – початку 90-х рр. ХХ ст. жіноча робоча сила відігравала важливу роль у промислово-виробничому процесі вугільної промисловості Волині. Професія шахтаря асоціюється виключно із чоловіками, однак жінки теж становили значну частку технічно-обслуговуючого персоналу волинських шахт. До 1957 р. жінки брали участь в підземному виробництві вугілля, згодом здійснювали санітарно-побутове обслуговування гірників, обіймали керівні посади, а також мали низку соціальних пільг і переваг, що позитивно відображалось на якості їхнього життя і здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Трофименко М.С. Особливості праці жінок на підприємствах вугільної промисловості. Право та інновації. 2014. № 4. С. 156–162.
2. Державний архів Волинської області, Ф. Р-2012, оп. 1, спр. 155, арк. 1.
3. Державний архів Волинської області, Ф. Р-2012, оп. 1, спр. 157, арк. 12.
4. Макаров М. Трудівниці гірничих професій. *Шахтар Волині*. 1957. 9 березня. С. 1.
5. Державний архів Волинської області, Ф. Р-295, оп.7, спр. 4263, арк. 123.
6. Державний архів Волинської області, Ф. Р-1910, оп.1, спр. 543, арк. 182.
7. Державний архів Волинської області, Ф. Р-1911, оп. 1, спр. 759, арк. 11.
8. Державний архів Волинської області, Ф. Р-2818, оп.1, спр. 300, арк. 44.
9. Державний архів Волинської області, Ф. Р-2818, оп.1 спр. 208, арк. 31.
10. Державний архів Волинської області, Ф. Р-1910, оп. 1, спр. 679, арк. 41.
11. Державний архів Волинської області, Ф. Р-3407, оп.1, спр.38, арк. 39.
12. Державний архів Волинської області, Ф.Р-1911, оп. 1, спр. 964, арк. 15.
13. Державний архів Волинської області, Ф. Р-2012, оп. 1, спр. 281, арк. 41.
14. Державний архів Волинської області, Ф. Р-3407, оп.1, спр. 123, арк. 15.

Левенець О.М.

*магістр історії, аспірант,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ГРОМАДСЬКА (ПОЗАШКІЛЬНА) ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СЕРЕДИНІ 60-Х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 80-Х РР. ХХ СТ.

У радянський час професія вчителя вважалась однією з найпрестижніших та найшановніших професій. Педагогічна діяльність високо цінувалась як в матеріальному, так і в духовному аспектах. Проте, в радянські часи, окрім своїх прямих (професійно-педагогічних) обов'язків, вчителі активно займались й громадською (позашкільною) діяльністю та суспільно-корисливою працею.

У досліджуваний час в області існував Волинський обласний комітет профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ. Левову частку якого, становили вчителі ЗОШ. Волинська обласна освітянська профспілка структурувалась за територіальним принципом і відповідно мала свої районні осередки. Слід відзначити, що профспілки освітян були чи не найбільші серед професійних спілок інших професій. До прикладу, станом на 1 січня 1965 р. тільки в Горохівському р-ні профспілка працівників народної освіти нараховувала 1550 членів [5, арк. 31], у Володимир-Волинському р-н – 2165 працівників освіти [5, арк. 1], у Камінь-Каширському р-н – 2526 освітян [5, арк. 5], у Ківерцівському р-ні – 2182 освітян [5, арк. 33], у Ковельському р-ні – 1372 педагоги [5, арк. 9], у Любомльському р-ні – 1608 працівники освіти [5, арк. 41], у м. Луцьку – 1412 працівників освіти [5, арк. 13]. Станом на початок 1969 р. Волинська обласна профспілка працівників освіти нараховувала 20359 членів і збільшувалась впродовж наступних років [8, арк. 1].

Одним із важливих напрямів громадської діяльності тогочасних вчителів, була політична діяльність. Її суть полягала у тому, що вчителям відводилась важлива роль у політичному житті радянського суспільства, а саме обирались депутатами сільських, міських і районних рад депутатів трудящих. Особливо це стосувалось сільських вчителів, адже на селі вчителі були сільською інтелігенцією, оскільки більшість вчителів мала вищу, не повну вищу освіту та середню спеціальну, тому й часто обирались депутатами сільських рад депутатів трудящих. Також вчителі часто входили до складу комісій виборчих дільниць на час виборів [10, с. 28; 13; 14; 15; 16].

Зважаючи на рівень освіти педагогічного персоналу, вчителі брали участь в політичній агітаційно-пропагандистській діяльності. Станом на середину 60-х рр. ХХ ст. 6488 вчителів області були членами всесоюзного товариства «Знання» [1, арк. 85]. Під кінець 70-х рр. ХХ ст. вже більшість вчителів області були політичними агітаторами, лекторами всесоюзного товариства «Знання» та проводили агітаційно-пропагандистську роботу серед населення області [9, арк. 41]. До приклад, у с. Тойкут Ковельського р-ну в листопаді 1965 р. вчителем місцевої

школи М. Герасімовим був організований атеїстичний кінолекторій, у якому брали участь Л. Панасюк (вчитель історії та суспільствознавства), Т. Доброхлоп (вчитель фізики), Т. Овадюк (вчитель біології), Г. Білоус (вчитель трудового навчання) [11, ст. 58]. Станом на 1974 р. 1442 вчителі області працювали паралельно й пропагандистами і політичними агітаторами в системі політичної освіти області. Більше 9000 вчителів (приблизно 56% від загальної кількості вчителів області) були членами всесоюзного товариства «Знання» [3, арк. 22].

Активну участь вчителі брали й у так званих «товариських судах» – судових органах, які в радянський час обиралися і засідали на підприємствах, установах, організація, функціонували при сільських радах [10, ст. 28]. Вони покликані були сприяти вихованню громади в дусі комуністичної ідеології та людської моралі. Головне в роботі «товариських судів» було попередження правопорушень і вчинків, які вважались аморальними, або не відповідали радянському духу. Зазвичай «товариські суди» утворювалися на підприємствах і установах, у яких трудовий колектив становив не менше 50 штатних працівників. Члени товариського суду обиралися терміном на 1 рік [6, арк. 23–24]. До прикладу, вчитель фізичної культури Буянівської ВШ Луцького р-ну І. Троць в 70 – на початку 80-х рр. ХХ ст. був постійним засідателем «товариського суду» в Луцьку. Доводилось часто їздити на засідання, а це, в свою чергу, створювало певні незручності в педагогічній діяльності: пропадали уроки, часто переносилися і т.п. [16].

Вчителі області залучалися й до наукової діяльності. Впродовж другої половини 60-х рр. ХХ ст. тривав збір історико-етнографічного та історико-краєзнавчого матеріалу для написання та укладання фундаментальної, як на той час, праці «Історія міст і сіл УРСР. Волинська область», яка вийшла друком у 1970 р. За офіційними даними, 629 вчителів області брали участь при зборі інформації для написання і укладання цієї праці. Переважно це були вчителі історії та суспільствознавства [2, арк. 148].

В середині 60-х рр. ХХ ст. вчителі хімії та біології залучалися до проведення лекцій для населення з питань застосування хімії в народному господарстві, зокрема, в сільському господарстві. Здебільшого такі лекції влаштовувалися в селах (в колгоспах, при сільських клубах тощо). Проводили їх сільські вчителі, які розповідали про загальні питання вирощування рослин, особливості застосування хімікатів для удобрювання рослин тощо. Така практика була поширена переважно в північних (поліських) районах Волинської області, де була гостра нестача агрономів у місцевих колгоспах. Проте, на початку 80-х рр. ХХ ст. така практика поступово зникає [4, арк. 3–4].

При педагогічних колективах також існували творчі об'єднання вчителів. Станом на вересень 1964 р. в області діяло понад 900 гуртків художньої самодіяльності, у яких брало участь близько 4000 педагогів. За кращу роботу Горохівському місцевому хору освітян, яким керував вчитель Горохівської СШ Х. Грушковський, було присвоєно звання «Народного самодіяльного хору УРСР» [1, арк. 84]. В с. Вільхівка Горохівського р-ну, де діяв аматорський хор «Хлібодар», вчителі місцевої школи брали участь в художній самодіяльності (Н. Кривенька, М. Ярема, Г. Войтович, С. Клеха, А. Грищук), а також часто

гастролювали в обласному і районних центрах Волині [12; 13]. У 1967 р. при Крупівській СШ Луцького р-н була організована вокальна жіноча капела «Веселка» та інструментальний квартет. Також у цій школі часто проводились «педагогічні вечорниці» – обговорення досвіду передових педагогів району, обмін педагогічними ідеями тощо. Не рідко такі вчительські зібрання проходили зі співами та декламуванням віршів. Одне із таких засідань, «педагогічних вечорниць» в цій школі відбулись 2 жовтня 1966 р. на які були запрошені й волинські поети П. Мах і О. Богайчук [7, арк. 3].

Досить великим був хор педагогічних працівників Маневицького р-ну. Постановою секретаріату Української республіканської ради професійних союзів від 28 лютого 1979 р. «О проведенні на ВДНХ УССР творческих отчетов заслуженных и народных коллективов художественной самодеятельности профсоюзов республики» хор педагогічних працівників Маневицького р-ну був включений в список колективів художньої самодіяльності, рекомендованих для творчих звітів на ВДНГ УРСР за 1979 р. Проте, належних костюмів, взуття і атрибутики хор вчителів не мав. Рішенням обласного комітету профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ було виділено 10000 крб. для придбання костюмів, взуття і необхідної атрибутики для участі в республіканському мистецькому конкурсі [9, арк. 46].

Серед працівників освіти відбувались й спортивні змагання. Так, Волинським обласним комітетом профспілки працівників освіти були організовані лижні змагання серед працівників народної освіти області, які відбулись 4–5 лютого 1979 р. Мета таких змагань полягала не лише у тому, аби провести дозвілля вчителів, а й популяризувати спорт і здоровий спосіб життя для учнівської молоді, своїм прикладом агітувати учнівство до спортивних звершень [9, арк. 9].

Отож, в радянський час вчителі ЗОШ окрім своєї прямої (професійно-педагогічної) діяльності, активно долучались й до громадської (позашкільної) діяльності, яка передбачала політичну діяльність, наукову, мистецьку та спортивну. Громадську діяльність вчителів слід розглядати як елемент повсякдення і буденності, так і в якості додаткових функцій і повноважень, які були покладені державою на педагогічних працівників.

Список використаних джерел:

1. Державний архів Волинської області, ф. Р-59, оп. 11, спр. 767.
2. Державний архів Волинської області, ф. Р-59, оп. 11, спр. 1410.
3. Державний архів Волинської області, ф. Р-59, оп. 11, спр. 1592.
4. Державний архів Волинської області, ф. Р-1205, оп. 1, спр. 299.
5. Державний архів Волинської області, ф. Р-1205, оп. 1, спр. 303.
6. Державний архів Волинської області, ф. Р-1205, оп. 1, спр. 319.
7. Державний архів Волинської області, ф. Р-1205, оп. 1, спр. 376.
8. Державний архів Волинської області, ф. Р-1205, оп. 1, спр. 439.
9. Державний архів Волинської області, ф. Р-1205, оп. 1, спр. 696.
10. Левенець О.М. Житлово-комунальні та соціальні умови, побут і дозвілля сільських учителів Волинської області в середині 60-х рр. ХХ ст. *Вченні записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Історичні науки»*. Київ, 2018. Том 29(68). № 3. С. 24–29.

11. Левенець О.М. Формування атеїстичного світогляду учнів сільських шкіл Волинської області в середині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст. *Гілея: науковий вісник. Ч. 1. Історичні науки*. Київ, 2019. Вип. 140(1). С. 58–64.

12. Свідчення Грищук Ангеліни Іванівни, 1949 р. н., прож. с. Вільхівка Горохівський р-н Волинська обл., запис від 08.07.2018 р.

13. Свідчення Клехи Світлани Степанівни, 1954 р. н., прож. с. Вільхівка Горохівський р-н Волинська обл., запис від 12.08.2018 р.

14. Свідчення Ковальчук Олесі Григорівни, 1942 р. н., прож. с. Жидичин Ківерцівський р-н Волинська обл., запис від 21.02.2018 р.

15. Свідчення Сискаєвої Тетяни Василівни, 1957 р. н., прож. м. Нововолинськ Волинська обл., запис від 30.11.2018 р.

16. Свідчення Троць Ніни Тимофіївни, 1935 р. н., прож. с. Буяни Луцький р-н Волинська обл., запис від 05.07.2018 р.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Айгістова А.А.

здобувач,

Київський університет культури і мистецтв

ЗВУКООБРАЗИ КУЛЬТУР: У ПОШУКАХ ГАРМОНІЇ

Протягом останніх десятиліть спостерігаємо неабиякий інтерес до побудови культурологічних концепцій глобально-цивілізаційних засад світової культури. Зокрема й тих, що окреслюють ієрархічні вісі «центр – напівпериферія – периферія», визначаючи культурно-історичний статус різних регіонів світу під час трансформаційної мінливості процесів культурогенезу.

На думку вчених, коріння фундаментальних розбіжностей криється у психологічних особливостях східного та західного менталітету і темпераменту, як інтраверсійного та екстраверсійного за своїм типом. «Інтроверсія, якщо можна так висловитися, є «стилем» Сходу, звичною та колективною установкою, так само як екстраверсія є «стилем» Заходу» [3, с. 234]. Це пояснює альтернативність, антитетичність культурно-світоглядних позицій та проблеми міжкультурної взаємодії, що набувають загострення в умовах глобалізації. Західна культура зазвичай асоціюється з раціональною свідомістю, впровадженням науково-технічних інновацій, культивуванням демократичних цінностей, громадянських прав і свобод, а східна навпаки – сприймається як така, що орієнтована на колективно-общинні пріоритети, традиційний міфологічний досвід, інтуїтивізм та спіритуалізм світовідчуття, пошуки світової гармонії тощо.

У зв'язку з цим постають питання, у якій семантичній якості перекодована у відповідний техніко-композиційний спосіб культурна інформація постає у новому мовно-знаковому контексті?

Аналізуючи у цьому ракурсі мистецький доробок європейських композиторів ХХ – початку ХХІ століть, зокрема і українських, спостерігаємо інтенсифікацію процесів «імпорту» деяких образно-тематичних концепцій та мовно-інтонаційного «словника» музики неспоріднених культур східного ареалу з подальшим їх творчим переосмисленням-асиміляцією. У результаті це веде до створення оригінального художньо-мистецького продукту інтелектуальної творчості, що привертає увагу аудиторії та водночас поволі розширює горизонти місцевих музичних традицій і смаків, збагачуючи слуховий досвід реципієнтів.

При цьому необхідною умовою моделювання подібних звукообразів виступає свідоме або несвідоме закладання відповідних культурних кодів – міфологічних, фольклорних, релігійних. Насамперед, це пов'язано не тільки з «процесом встановлення семіотичних, семантичних, асоціативних,

психологічних зв'язків між різними кодомовними системами музичного, хореографічного та образотворчого видів мистецтва» [1, с. 286], а й з тією роллю «провідника» етнопонаціональної характерності, що виконують культурні коди, надаючи музиці бажаного семантико-семіотичного колориту (стилістичного, мелодико-гармонійного, ритмічного, ідейно-образного та ін.).

Впродовж ХХ та на початку ХХІ століть мовно-інтонаційна специфіка музики західної культурної традиції набуває все більш експериментально-інноваційних рис (радикальне оновлення музичної мови, бурхливий розвиток мистецьких технологій, впровадження розмаїття аудіовізуальних видовищних форм художньо-музичного висловлювання тощо).

Водночас сучасні концепції музичних композицій презентують не тільки антагоністичне віддалення неспоріднених культурних традицій Сходу і Заходу, а й констатують їх нерозривну першоджерельну єдність. Так творчість композиторів української школи, «протягом останнього півстоліття вельми різноаспектно розкривається у вимірах своєї еволюції від натурфілософського, піфагорійського розуміння музичної образності та структури до філософії медитації, відображення світоглядних систем Сходу та озвучених платонівських ідей у музиці» [2, с. 48].

Загалом сучасні глобально-цивілізаційні виклики актуалізують проблематику діалогу східної і західної культур (азійського та європейського, північно-американського ареалу). З одного боку, загострюються культурні протиріччя, а з іншого, – пришвидшуються потоки міжкультурної комунікації за лініями східно-західного партнерства. Ці процеси знаходять безпосереднє виявлення в європейській музичній культурі, де філософсько-культурологічна специфіка репрезентації діалогової вісі «Схід–Захід» знаходить відображення у звукообразах як «художньо-змістових концептах», що віддзеркалюють вектори протиставлення, віддалення, наближення та дуалізму культур. Останнє, виражається у звукообразах тиші, моделювання яких відповідає світоглядній парадигмі східного та західного мислення, уособлюючи ідеальний звуковий образ світової гармонії, що в умовах постмодерної парадигми є точкою культурного зближення двох антиномних світів.

Список використаних джерел:

1. Афоніна О.С. Коди культури і «подвійне кодування» в мистецтві : монографія. Київ : НАКККіМ, 2017. 314 с.
2. Кравченко А.І. Філософська проблематика музичного мислення українських композиторів (від авангарду 60-х до сучасності). Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку : зб. наук. праць ХХІ Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 5–6 березня, 2016 р. Переяслав-Хмельницький : Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2016. С. 46–48.
3. Юнг К.Г. Различие между восточным и западным мышлением. О психологии восточных религий и философий / Сост. В. Бакусев. М. : «МЕДИУМ», 1994. 258 с. URL: http://www.nhat-nam.ru/biblio/yung/vostok_i_zapad.html

Братіцел М.Л.

асистент,

Київський національний університет культури і мистецтв

ЕКОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ В СВІТОВИХ ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Зростання екологічних проблем людства протягом перших десятиліть ХХІ ст., їх масштабність та глобальність, значно вплинули на розуміння важливості посилення рівня екологічної культури задля подальшого еволюціонування цивілізації.

Теоретичне обґрунтування методів позитивного вирішення проблем екологічного характеру на сучасному етапі посприяло активізації інтегрування інноваційних розробок та ідей в багатьох галузях людської діяльності.

Останнім часом попит на товари та послуги, призначені для зниження рівня забруднення навколишнього середовища, значно збільшується, що відповідає зростанню екологічного занепокоєння людей [2]. Відповідно до осмислення важливості екологічних проблем планети в контексті кожного окремого індивідуума, вибір продуктів та послуг орієнтований на екологічну безпеку – більшість людей обирають екологічно чисте харчування.

Осмислення важливості екологічних проблем людства впливає на посилення екологічної свідомості людей, які відповідно прагнуть купувати екологічно чисті товари та отримувати послуги, що не здійснюють негативного впливу на навколишнє середовище.

За даними міжнародних досліджень, найвищий рівень екологічної свідомості у населення Сполучених Штатів Америки – понад 80% американців позиціонують себе екокультурними споживачами (або так званими, зеленими споживачами) і регулярно купують екологічно чисті продукти [4].

Міжнародний інститут стійкого розвитку (International Institute for Sustainable Development) визначає екокультурних споживачів як людей, які ведуть екологічний спосіб життя, серйозно ставляться до власних екологічних практик та їх наслідків і підтримують компанії, що впроваджують екологічні практики.

Актуалізація екологічної проблематики в міжнародних масштабах посприяла корегуванню послуг ресторанної індустрії – власники ресторанів активно використовують зелені практики, ставши членами зелених асоціацій. Наприклад, Асоціація Зелених Ресторанів (Green Restaurant Association) – міжнародна некомерційна організація, яка заохочує заклади ресторанного господарства до екологізації власною діяльністю, використовуючи прозорі та науково обґрунтовані стандарти сертифікації. Завдяки розробці унікальної системи сертифікації, організація посприяла інтегруванню в галузь ресторанної діяльності екологічно стійких методів використання енергії та води, органічних харчових продуктів; переробки відходів та ін. в понад 40 країнах, співпрацюючи також із виробниками та дистриб'ютерами [1].

На сучасному етапі до екологічних практик, що можуть бути інтегровані та ефективно використовуватися в ресторанній індустрії належать:

- переробка (скло, пластик, картон, алюміній) та компостування харчових відходів. Харчові відходи вторинно використовуються як корм для тварин; переробляються на придатний для використання ресурс – маємо на увазі локальний, суспільний або промисловий процес, внаслідок якого харчові відходи перетворюються на ґрунт або біогаз (засобами анаеробного бродіння). Якщо певний предмет неможливо переробити або компостувати на території ресторану, власниками укладаються договори зі спеціальними компаніями;

- використання енерго– та водозберігаючого обладнання (обмежувачі потоку на кранах; світлодіодні, компактні (Energy Star) або звичайні люмінесцентні лампи чи високоефективні галогени; детектори руху для зовнішнього освітлення, а також освітлення коридорів та кімнат відпочинку; системи, що ефективно контролюють комфортну температуру приміщення за допомогою системи опалення, вентиляції та кондиціонування повітря);

- застосування виключно екологічних (нетоксичних) засобів для прибирання та миття посуду, визнаних міжнародним співтовариством безпечними для людини та навколишнього середовища;

- використання пакувальних та сервірувальних матеріалів, виготовлених із вторинної сировини, що значно зменшує кількість відходів та економить природні ресурси (наприклад, біорозкладні (паперові) контейнери, замість пенополістиролових та ін.);

- стійкість екологічного меню: органічні продукти харчування, що вирощуються з використанням нетоксичних пестицидів та добрив, а також виробляються без генної інженерії; продукти місцевого виробництва (зменшення забруднення повітря, що пов'язане з транспортуванням) та ін. Керівництво ресторанів обов'язково має пропонувати в меню місцеві інгредієнти, органічні продукти харчування, рибу та морепродукти, що видобуваються на стійкій основі та без шкідливих забруднювачів, водночас уникаючи генетично модифікованих продуктів. Для підтвердження високого рівня екологічної культури закладів ресторанного господарства міжнародного класу, в меню домінуючими повинні бути вегетаріанські страви; страви, вироблені з сертифікованих органічних чи сертифіковано натурально вирощених харчових продуктів, що виробляються на місцевому (доставляються з фермерських господарств, що знаходяться на відстані не більше 160 км від ресторану) або регіональному рівні (не більше 482 км) [3]. Загалом продовольчі кілометри – шлях транспортування продуктів від місця вирощення до кухні закладу ресторанного господарства, не повинні перевищувати радіус 643 км, що пов'язано зі зменшенням викидів парникових газів у межах продовольчої системи;

- застосування екологічно безпечних будівельних матеріалів (стельові панелі, стельові підвісні системи, ізоляція, двері та віконні рами, підлога тощо), а також меблів зі вторинної сировини та натурального декору для внутрішнього оздоблення приміщення.

На сучасному етапі спостерігається звернення до зелених практик у багатьох закладах ресторанних господарств та використання екологічних методів ведення ресторанної діяльності, що пояснюється безпосереднім впливом на збільшення кількості відвідувачів. Фокусування на екологічній складовій, інтегрування та/або посилення екологічних практик у сучасних ресторанах мотивує відвідувачів користуватися саме їх послугами.

Список використаних джерел:

1. About. Green Restaurant Association. URL: <https://www.dinegreen.com/about>
2. EunHa J., SooCheong J. Effects of Restaurant Green Practices: Which practices are important and effective? Caesars Hospitality Research Summit (June 8, 2010). Paper 13. <http://digitalscholarship.unlv.edu/hhrc/2010/june2010/13>
3. Johnson M.R. *Environmental sustainability within the restaurant industry*. 2010. URL: <http://courses.cit.cornell.edu>.
4. Ryan B. Green consumers: A Growing Market for Many Local Businesses. 2006. URL: <http://www.uwex.edu/CES/cced/downtowns/lbt/lets/LTB 1106.pdf>

Крупа Ю.О.

аспірант,

Київський національний університет культури і мистецтв

ФЕСТИВАЛІ АВТОРСЬКОЇ ПІСНІ КИЇВЩИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

До питання аналізу авторської пісні (далі в тексті скорочення *а.п.*) звертались досить небагато дослідників. Здебільшого, в наукових роботах авторська пісня постає як складова предмету дослідження і висвітлюється як складова аналізу жанру міського романсу, шансону, популярної музики, тощо. Такий погляд на авторську пісню зустрічаємо в роботах: О. Шевченко, Т. Рябухи, О. Мозгової, В. Фрумкіна, В. Солдатова, О. Іванова. Більш конкретно проблему авторської пісні висвітлює О. Різник, його дисертація «Сучасна авторська пісня і її тенденції розвитку в Україні» (17.00.03–Музичне мистецтво, Київ, 1992 р.) наразі постає плідним підґрунтям для подальших наукових розвідок проблем та перспектив *а. п.* як автономного жанру. Заслуговує уваги робота упорядкована П. Картавим «Сучасна українська авторська пісня (статті про витоки жанру, авторів-ветеранів, поради молодим і долю В. Івасюка)», де автор торкається питання фестивалів авторської пісні в Україні. Так, окреслена теоретична база не вирішує питання аналізу фестивалів авторської пісні, зокрема Київщини, проте постає підґрунтям для наукової розробки проблеми.

Оскільки Київ історично вважається одним з культурних осередків України, різножанрове концертне та фестивальне життя міста є активним та насиченим. Не є виключенням і фестивалі авторської пісні. Наразі в Україні спостерігається певний занепад жанру та втрата слухацької цікавості до акустичної авторської пісні, що на нашу думку зумовлено комерціалізацією мистецтва, технічним

прогресом, зокрема, в сфері шоу-бізнесу, тяжінням більшості аудиторії до музики, котра не обтяжена складними мелодичними та гармонічними фігураціями та літературним текстом, котрий спонукає до мислення, аналізу та пошуку підтекстів [3]. Таку негативну тенденцію можна пояснити, з одного боку погіршенням загального культурного рівня молоді, а з іншого наявністю ряду індивідуальних соціальних, матеріальних проблем, котрі суттєво нівелюють тяжіння до мистецтва, котре потребує моральних та розумових енергетичних зусиль. Сучасний слухач переважно шукає в музиці відпочинок від проблем буденності.

Попри зазначені негативні тенденції, залишається пласт виконавців та прихильників акустичної авторської пісні. Одним із засобів популяризації та поширення а. п., є фестивалі акустичної авторської пісні. Так, первинним завданням подібних фестивалів є збереження а.п. в її первозданному вигляді, де автор-виконавець, акомпануючи собі на гітарі спілкується з аудиторією без додаткового забарвлення як сценічного, так і виконавського.

Наразі, систематично в Києві та області відбуваються наступні фестивалі: Міський фестиваль-конкурс авторської пісні та співаної поезії молодих авторів і виконавців «Творчість юних, український контент», стабільну концертно-фестивальну діяльність веде клуб авторської пісні «Дім», зокрема фестиваль «Лісова фієста» проводиться під егідою клубу, в рамках діяльності клубу авторської пісні «Арсенал» проводиться фестиваль авторської пісні «Жуков острів» пам'яті Довлета Келова. Показовим є фестиваль авторської пісні «Віршень», котрий має на меті популяризацію української поезії, авторської пісні та небанальної музики, пропагує творчу допомогу молодим талановитим авторам, зокрема і в жанрі авторської пісні. Заслуговує уваги «Театр бардівської пісні на Подолі», під керівництвом О. Лисенко. В рамках діяльності театру систематично проводяться концертні заходи та фестивалі авторської пісні.

Аналіз фестивальної (концертно-фестивальної) діяльності Києва та області в напрямі акустичної авторської пісні дозволяє виявити ряд тенденцій. Фестивалі авторської пісні попри ряд проблем продовжують існувати, мають стабільний склад учасників, котрі культивують та поширюють класичні традиції акустичної авторської пісні. Фестивалі в незначній мірі привертають увагу молодих авторів-виконавців. Проте жанр авторської пісні можна охарактеризувати як той, що перебуває у стані шляху до занепаду, що зумовлено відсутністю державної підтримки, фінансування, офіційних конкурсів та фестивалів. Так, на інформаційних ресурсах клубів (фестивалів) авторської пісні можливо зустріти прохання про залучення спонсорської, волонтерської допомоги, що підтверджує потребу державної підтримки для збереження жанру.

Авторська пісня виникла з протесту пустій естрадній розважальній музиці і досі являє собою особливий культурний феномен та засіб впливу та виховання слухацької аудиторії [1]. Так, П. Картавий визначає три періоди піднесення фестивалів сучасної а. п.: 1989-1993, 1995-2003, 2006-2008 роки, коли

українська пісня виходила на сцени багатьох міст, а в суспільно-несприятливі періоди переходила в камерний режим звучання [2, с. 17].

Наразі, між авторами-виконавцями та суспільством утворився вакуум. Суспільство слабке і здебільшого, не може, або не бажає розуміти специфіку та розгалужену образність авторської пісні [2]. Так, на нашу думку, увага до відродження фестивального руху а.п., залучення державної підтримки, належна увага до жанру в засобах масової інформації, зокрема, в контексті фестивального руху, є не лише глобальним фактором залучення та виховання певних прошарків соціуму, але і фактором елементарного збереження та розвитку автономності акустичної авторської пісні.

Список використаних джерел:

1. Калиниченко А. Авторська пісня // Українська музична енциклопедія. – Т. 1. – С. 27-28.
2. Картавий П. Сучасна українська авторська пісня : статті по витоки жанру, авторів-ветеранів, фестивалі, поради молодим і долю Володимира Івасюка / П.В. Картавий. – Суми : МакДен, 2009. – 76 с.
3. Різник О. Сучасна авторська пісня і тенденції її розвитку в Україні.: автореф. дис. ... канд. мист-ва. – К., 1992.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Головка А.А.

*кандидат політичних наук,
Національний інститут стратегічних досліджень*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ВИБОРИ 2019: НАСЛІДКИ ДЛЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Абстрагуючись від внутрішньополітичних процесів в Україні пов'язаних із цьогорічними виборами варто проаналізувати більш глобальні політичні зміни пов'язані із результатами виборів до Європарламенту (23-26 травня 2019 р.), у першу чергу їх наслідків для національної безпеки та інтересів України. Доречно підкреслити, що ті «зрушення» в суспільно-політичній конфігурації ЄС (їх буде описано нижче), які стали очевидними на тлі електоральних новин обумовлюють відповідне коригування європейського вектору зовнішньої активності Києва, зокрема в питаннях досягнення домовленостей із ЄС щодо спільної протидії сучасним загрозам державній безпеці України та загальноєвропейській системі безпеки.

Перш за все, основними змінами, які стали очевидними після оприлюднення результатів європейських виборів (*див. таблиця 1*) є:

1. Падіння рівня довіри до традиційних партій «Великої коаліції» (європейських консерваторів та соціал-демократів), що підтверджується втратою останніми більшості в Європарламенті.

2. Збереження (завдяки достатньо високим результатам лібералів) переваги єврооптимістів над євроскептиками.

3. Зростання (хоч і не достатнє для формування більшості) кількості депутатів від популістичних, ультраконсервативних та антиміграційних партій.

4. Покращення позицій лояльних до України партій «зелених». Падіння рівня довіри до «лівих» політсил.

Загалом, спираючись на експертні оцінки результатів виборів Європарламенту можна відзначити, що значна частина депутатів, яких умовно позначають як «друзі України» (йдеться про Ребеку Хармс, Ельмара Брока, Анну Більдт, Тунне Келам, Лайму Андрікієне та інші) або не балотувалися або не пройшли до теперішнього складу Європарламенту. Разом з тим, мало імовірним є посилення антиукраїнських настроїв серед європарламентарів враховуючи кількісне зростання традиційно лояльних до Києва лібералів та «зелених», а також повторне обрання значної частини «проукраїнських» євродепутатів (Іван Штефанец, Сандра Калнієте, Даріуш Росаті, Міхалель Галер та інші).

**Кількість місць отриманих політичними групами
після виборів до Європейського парламенту 2019 [3]**

Політична група	Кількість отриманих мандатів 2019	Зміна кількості мандатів відносно попередніх виборів 2014 року
Європейська народна партія	179	– 38
Прогресивний альянс соціалістів та демократів	153	– 34
Альянс лібералів і демократів за Європу	105	+ 37
«Зелені» – Європейський вільний альянс	69	+ 17
Європейські консерватори та реформісти	63	– 13
«Європа націй і свобод»	58	+ 22
«Європа свободи і прямої демократії»	54	+ 13
Європейські об'єднані ліві/Ліво-зелені Півночі	38	– 14
Незалежні кандидати та інші групи	32	–

Безумовно у контексті репрезентації українських інтересів на загальноєвропейському рівні важливим є врахування факторів ризику, які проявились протягом останніх тижнів: перш за все, суперечливе рішення щодо поновлення членства РФ в ПАРЄ [1], а також наявні розбіжності у питанні вибору кандидатури на пост голови Єврокомісії (зважаючи на безрезультатні переговори між лідерами держав і урядів країн-членів Європейського Союзу, які проводились 21 червня 2019) [2]. Проте новообраний депутатський корпус дозволяє говорити про збереження необхідного рівня підтримки України з боку ЄС. Головні кандидатури на посаду глави Єврокомісії (перш за все йдеться про М. Вебера) також є позитивним сигналом, даючи можливість прогнозувати більш жорстку позицію щодо «Nord stream-2», або, принаймні, досягнення консенсусу між Москвою, Брюсселем та Києвом, що передбачатиме вплив ЄС на російське керівництво і збереження необхідного Києву рівня транзиту газу через українську ГТС. Не дивлячись на негативні наслідки вже згаданого рішення ПАРЄ, все ж прогнозованим є подальше збереження санкцій проти Росії, яке, очевидно, буде проведено під впливом США. Буде збережено дипломатичний тиск на Москву в питаннях деескалації конфлікту на Донбасі (хоча зважаючи на практику попередніх років малоімовірним є серйозний прогрес у переговорах)

Збереження координаційної та фінансової підтримки реформ в Україні, однак при посиленні вимог щодо їх практичних результатів. Зокрема

використання фінансових фондів задля підтримки позитивного тренду зростання економіки Україні, при збереженні вимог подолання корупції, приватизації збиткових державних підприємств та оптимізації державного менеджменту. Збереження підтримки інтеграції України до Європейського політичного та економічного просторів, але відсутність конкретних обіцянок по строкам переговорів щодо членства в унії (очевидною є пріоритетність *Балканського* напрямку розширення ЄС над *Східноєвропейським*).

Підсумовуючи вищенаведені тези, слід підкреслити, що існуюча інформація дозволяє прогнозувати відсутність кардинальних змін у позиції ЄС щодо України і питань пов'язаних із її державною безпекою, традиційно політика Брюсселя буде конструюватися на основі врахування геополітичних тенденцій від Росії та США, а також на суспільно-політичних настроях в країнах-членах ЄС, загального сприйняття європейською громадськістю інтеграційних прагнень Києва.

Список використаних джерел:

1. Кінець Ради Європи: що має робити Україна у відповідь на скандальне рішення ПАРЄ [Електронний ресурс]. – «Європейська правда». – Режим доступу: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2019/06/25/7097722/>
2. Лідери ЄС не домовилися, хто займе топ-посади після виборів в Європарламенту [Електронний ресурс]. – «Уніан». – Режим доступу: <https://www.unian.ua/world/10592538-lideri-yes-ne-domovilisya-hto-zaume-top-posadi-pislya-viboriv-v-yevroparlament.html>
3. Офіційний сайт Європейського Парламенту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/news/en>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Бекдамирова Л.З.

аспірант;

Купін А.П.

кандидат юридичних наук, доцент,

Запорізький національний технічний університет

КОНФЛІКТОГЕННИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЛІТИЗАЦІЇ ЕТНІЧНОСТІ

Політизація етнічності, як переклад етнічної ідентичності в політичну силу, продовжує залишатися одним з найбільш значущих процесів в Україні. Цей процес носить перманентно конфліктогенний характер, де і як би він не проходив. Тобто, політизація етнічності здатна призвести до етнополітичного конфлікту. А подібні конфронтації деструктивні за своєю природою в більшості випадків та рідко несуть позитивні зміни [1, с. 115].

У сучасній науці політизацію етнічності розуміють як «перетворення етнічності з психологічного, культурного та соціального фактору у власне політичну силу з метою зміни або стабілізації склавшихся у суспільстві конкретних систем нерівності серед етнічних груп [2, р. 2].

Політизації етнічності як деструктивному процесу притаманні наступні етапи:

1) Етноконфліктна напруга – наслідок ідентифікації етнічності, розподіл суспільства на «своїх» та «чужих».

2) Передконфліктна ситуація – формування етнічної гіперідентичності (сприйняття «своїх» в позитивному вигляді), поляризація групових етнічних інтересів.

3) Відкрита конфронтація – «войовничий ентузіазм».

Мобілізація етнічної ідентичності по політичній ознаці, в широкому сенсі, нині здатна викликати масовий протест в Україні. Мається на увазі активна фаза політизації титульної нації в регіонах, де переважає українське населення.

Передумовами до переходу етнічної ідентичності в політичне поле стануть глибокі соціальні, геополітичні або ціннісні трансформації. Такими стануть територіальний перерозподіл в державі, розпад його на окремі суверенні регіони, і як наслідок, зникнення соціальної стратифікації, формування нових еліт, нових лідерів громадської думки. Внаслідок цього відбувається й ціннісна переорієнтація. Подібного характеру зміни, безумовно, сприяють підвищенню конфліктності.

Не менш важливим є той факт, що в політизації етнічності наріжним каменем є концепція нації-етносу. Її сутність полягає в тому, що основою нації є етнічна група [3, с. 367]. Етнонація розуміється як природна трансформація

етноса в націю, в його вищу ступінь розвитку, з точки зору примордіалізму. Ця ж концепція є основою головною причиною етнічної ксенофобії [3, с. 369].

Термін «ксенофобія» має грецьке походження та означає «ненависть до чужого, до незнайомого». Феномен ксенофобії в етнополітичному сенсі породжується етнічною ідентифікацією, яка неминуче породжує дихотомію «ми» – «вони». Діапазон ксенофобських настроїв досить широкий: від уникнення до екстремізму. З цього виходить, що ксенофобія сама по собі значно сприяє появі конфліктів у суспільстві, навіть у її латентному прояві.

Процес неконтрольованої міграції, а також низька відповідальність ЗМІ, розпалюючи конфлікти, стають центральними причинами трансформації дихотомії «ми» – «вони» в «ми – добро», «вони – зло». Як наслідок, основним об'єктом ксенофобії виступає «інший, чужий» – мігрант, в якості якого найчастіше виступає виходець з Кавказу або Середньої Азії.

Міграційні процеси на одній стороні країни, а також злочинність, пов'язана з мігрантами (не обов'язково за етнічними ознаками), здатна викликати зріст ксенофобії зовсім в інших, навіть у відносно спокійних регіонах. Це може сприяти активізації організацій злету злочинності на етнічному ґрунті вже з жертвами з боку приїжджих.

В цьому випадку небезпеку представляє об'єднання мігрантів в спільноту за етнічними ознаками. Такі структури значно легше трансформувати в політичну силу. Розпочатися це все може з руху за права трудящих мігрантів, таким чином легітимізуючись в очах деякої частини громадян. Після чого найбільш активна частина мігрантів може отримати українське громадянство, залишитись в Україні та зайняти досить високі позиції у соціально-політичній ієрархії, щоб допомагати співвітчизникам без проблем приїздити та працювати.

В наш час яскравим прикладом прояву ксенофобії, з точки зору примордіалістів, є ставлення до міграція внутрішньо переміщених осіб. Станом на 01.05.2019 в Україні нараховується 1 млн 377 тис. 117 переселенців. Кількість зареєстрованих переселенців збільшилося на 47 тис. 387 осіб. У порівнянні з квітнем 2018 року кількість внутрішньо переміщених осіб збільшилося на 124 тис. 902 особи.

Виходячи з цього, сьогодні для України викликом модернізації політичної системи є її дисфункція у частині реалізації громадських прав і свобод, зокрема, свобода пересування і вибору місця проживання та її вплив на реалізацію виборчих прав. Вищезазначена дисфункція потенційно може призвести до дезінтеграції суспільства – відсутності загальноновизнаних прав і норм або їх 87е визначенн один одному, 87е визначення їхнього політико-правовий статусу, коли закон не здатен захистити всі категорії населення. Це, в свою чергу, сприяє появі конфліктних ситуацій у суспільстві [4, с. 51].

Отже, кожна наступна дія спроможна викликати негативні емоції у автохтонного населення спалахи негативу та радикальні міри по боротьбі з цим явищем. Іншими словами, політизація мігрантів також носить в собі значний конфліктогенний потенціал.

Таким чином, політизація етнічності містить в собі високий конфліктогенний потенціал, не зважаючи на рідкісні відкриті конфлікти. В

більшості випадків це постійна соціальна напруга або латентний конфлікт. Важливо розуміти сутність конфліктів та вміти їх розрізняти, щоб не припустити вибухонебезпечних наслідків переходу конфлікту у відкриту форму.

Список використаних джерел:

1. Вітман К. Моделі етнонаціональної політики постсоціалістичних країн / К. Вітман. – К.: Логос, 2008. – 392 с.
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України.
2. Зварич І. Етнополітика в Україні: регіональний контекст / І. Зварич. – К.: Дельта, 2009. – 320 с.
3. Купін А.П. Політико-правовий аналіз проблеми реалізації громадянських прав і свобод як детермінанти модернізації політичної системи України. – Одеса: Науковий журнал «Політікус», № 4. С. 51-56.

Забіян В.В.

аспірантка,

Науковий керівник: Кушніренко В.О.

кандидат політичних наук, доцент,

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ТА ТЕОРІЯ НЕОРЕАЛІЗМУ, ЯК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ БРІКС

У багатополлярному світі, який в рамках системного підходу представляється нам багаторівневою складною системою, міжнародне співробітництво посідає важливе місце у різноманітні діяльностей держав, що спричиняє виникнення нових форматів взаємодії між державами – міжнародні організації, міждержавні об'єднання, неформальні групи, регулярні конференції та форуми. Причиною створення міжнародних організацій державами дослідник Д. Маккензі називає бажання держав робити речі, які їм не вдалося б зробити самотійно, або попередити події, які суперечать національним інтересам держави. Жодна організація не виникає самотійно, а є створеною, підтримуваною та керованою державами, як основними акторами міжнародних відносин. [2, с. 1-8] Взаємозалежність між міжнародними організаціями, правилами та нормами, внутрішніми політиками держав та процесом прийняття рішень урядом – є популярною темою системних досліджень в політології. Від визначення структурних елементів системи належним чином – залежить успіх встановлення причинно-наслідкових зв'язків та первинності і вторинності процесів, які відбуваються. БРІКС (BRICS) – неформальний союз Бразилії, Росії, Індії, Китаю та Південної Америки, як формат взаємодії держав на міжнародній світовій арені має низку особливостей, які відрізняють його від

інших в рамках системи міжнародних відносин та визначають характер кооперації країн-учасниць. Неформальність даного об'єднання на перший погляд дозволяє припустити, що членство в ньому не накладає відбиток на функціонування політичних систем країн-учасниць, і, як наслідок, не впливає на прийняття рішень щодо політик, які виробляються. Проте саме у комплексі зі зверненням до неореалістичної теорії міжнародних відносин, системний підхід дозволяє показати факторність членства в БРІКС, зокрема, у виробленні зовнішньої та економічної політик країн-членів.

Дослідження БРІКС в рамках системного підходу тісно пов'язано з неореалістичною течією в теорії міжнародних відносин, адже вона якнайкраще розкриває мотиви створення організації, розташування сил всередині неї та особливості її функціонування та розвитку. Створення БРІКС на фоні економічного зростання країн-учасниць та протиставлення ними себе розвинутих країнам, є оновленням балансу сил на міжнародній арені.

Представник реалістичної течії Г. Моргентау пояснював будь-які трансформації у системі міжнародних відносин з точки зору бажання держав здобувати, нарощувати та використовувати потужність, яка відіграє центральну роль у політиці, як сфери діяльності [4]. Під потужністю мається на увазі в першу чергу військова міць. Виникнення неореалізму, як продовження ідей реалістичної течії, пов'язане з утвердженням багатопольярного світу та закінченням Холодної війни. В неореалізмі концепція потужності також має місце, проте вона може виражатися в ресурсах держави, потужній економіці, технічному прогресі, кількості населення і має певну межу, після якої надлишок потужності може мати негативні наслідки для держави [6]. Наприклад, економічна потужність накладає на держави більше фінансових зобов'язань в рамках міжнародних інституцій, а безупинне нарощування військової потужності призводить до дисбалансу економіки за рахунок фінансування неприбуткової сфери.

БРІКС є утворенням, завданням якого є сприяння розвитку економічного потенціалу країн-учасниць та країн, що розвиваються. Створення фінансових інституцій в рамках БРІКС та підписання низки договорів свідчить про те, що дана організація є підсистемою, яка є комбінацією головних елементів міжнародних відносин – держав. Дослідження багаторівневих структур є основою для розкриття характеру та суті міжнародних відносин для неореалістів, адже формат структури визначається розподілом потужності між її елементами. Велика кількість потужності є відмінною ознакою великих держав на світовій арені [5, с. 21-37]. Від надання чіткого визначення БРІКС, як союзу держав зі зростаючою потужністю є важливим для подальшого аналізу зв'язків, трансформацій та структури системи міжнародних відносин.

Момент протиставлення країнами БРІКС себе західним розвинутих державам можна простежити через те, яке місце посідали Бразилія, Росія, Індія та Китай у таких організаціях як Міжнародний Валютний Фонд або Світовий Банк на момент стрімкого прориву в їх економіках, а також враховуючи цивілізаційні відмінності. Даний факт також вписується в неореалістичну теорію в плані виникнення міжнародних організацій та мотивів держав при їх створенні.

Неореаліст Д. Гріко стверджував, прагнення держав закріпити свій статус та позиції на міжнародній арені призводить до того, що кожний актор у системі міжнародних відносин відчуває конкуренцію, яка може перерости у ворожнечу. При цьому можливою стає ситуація, коли держави відмовляються від успішного міжнародного співробітництва, якщо воно дозволяє іншим державам покращити своє положення у системі міжнародних відносин [1, с. 485-507]. Формат БРІКС дозволяє державам-членам зберігати відносну незалежність від даного об'єднання, при цьому перебуваючи в умовній зоні комфорту разом з своїми союзниками, конкуренція між якими не має явного характеру. Така взаємодія може бути розглянута з точки зору теорії Д. Мірсхаймера про те, що міжнародні організації існують як майданчики для вироблення відносин між конкуруючими державами і не є основними учасниками міжнародних відносин, а є відображенням розстановки сил на світовій арені [3, с. 5-49]. В рамках БРІКС конкуренцію можна спостерігати між двома стрімко зростаючими економіками – Китаєм та Індією, які також мають напружену ситуацію на кордоні, а також між Росією та Бразилією, як власниками великої кількості природних ресурсів та цінної сировини. Більш глибокий аналіз двосторонніх відносин між учасниками БРІКС може показати, що посилення співпраці між державами за певними напрямками балансує з наявністю протиріч, які потребують врегулювання. В цьому плані неформальність союзу БРІКС є привабливою для країн і дозволяє прагматично втілювати свої економічні та зовнішньополітичні амбіції.

Системний підхід у дослідженні діяльності БРІКС та відносин країн-учасниць дозволяє виявити ознаки факторності членства не залежно від того, на скільки формальними є домовленості між елементами цієї підсистеми міжнародних відносин. Неформальність об'єднання БРІКС, з точки зору теорії неореалізму, пояснюється як перевага для країн-учасниць у спробах реалізувати свої зовнішньополітичні плани через економічну перевагу, яка дозволяє отримати більше впливу на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Grieco J.M. Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism // *International Organization*. – Vol. 42, № 3. – 1988. – Pp. 485-507.
2. Mackenzie D. A World Beyond Borders: An Introduction to the History of International Organizations // University of Toronto Press, 2010. – Pp. 1-8.
3. Mearsheimer J.J. The False Promise of International Institutions // *International Security*. – Vol. 19, № 3. – 1995. – Pp. 5-49.
4. Morgenthau H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* / H. Morgenthau. – N. Y : Alfred A. Knopf, 1978. – 550 p.
5. Waltz K. Realist Thought and Neorealist Theory / Kenneth Waltz // *Journal of International Affairs*. – 1990. – Vol. 44. – No 1. – Pp. 21-37.
6. Waltz K. The Origins of War in Neorealist Theory // Kenneth Waltz // *Journal of Interdisciplinary History*. – 1988. – Vol. 18. – No 4. – 616 p.

Яворська К.П.

здобувач,

*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського*

ТИСК НА ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЯК ПРОЯВ НЕОАВТОРИТАРНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ ТА ТЕРОРИЗМУ: ПРИКЛАД КАЗАХСТАНУ

Казахстан – економічно найрозвиненіша держава Центральної Азії. З точки зору стабільності він випереджає регіональних сусідів; тут менша роль кланів. Але водночас неоавторитарний Казахстан відповідає характеристиці «держави невиконаних обіцянок», яка опинилася «у пастці між західним плюралізмом та азійською автократією» [2]; тут увиразнена велика роль олігархічних груп, різноманітних деструктивних неформальних політичних інститутів.

В останні роки ознаки неоавторитаризму в Казахстані лише посилюються, причому переслідування ліберально-демократичних прав і свобод влада маскує під боротьбу з екстремізмом і тероризмом. Низка законодавчих актів Казахстану, прийнятих останніми роками, містить норми, спрямовані на посилення контролю над суспільством, подальше звуження основних прав та свобод. Посилився тиск на незалежні НУО та медіа; зберігаються стримувальні для розвитку багатопартійності норми задля збереження панівного становища пропрезидентської партії «Нур Отан»; зміцнилася президентська вертикаль.

Видається, що казаський народ значною мірою прихильний до неоавторитарного стилю керівництва державою в силу особливостей політико-правової культури. В цій країні не відбувалося масштабних протестів; казахи п'ять разів поспіль обирали одного і того ж главу держави. І це пропри те, що період президентства Н. Назарбаєва відзначився агресивним придушенням свободи слова, перешкоджанням будь-яких протестів, тиском на опозицію та профспілки, політично мотивованими переслідуваннями тощо. Сам факт відставки Н. Назарбаєва не дає підстав для оптимізму щодо демократизації Казахстану, адже відбувся лише керований процес поступової передачі державної влади в країні до ставленика Н. Назарбаєва К.-Ж. Токаєва.

Останніми роками казаський уряд посилив тиск на громадянське суспільство, запровадивши обмежувальні норми щодо проведення мирних заходів, адвокації, надання правової допомоги тощо. Набула чинності низка обтяжливих процедур реєстрації та звітності НУО, профспілок, релігійних організацій. Тиск влади найперше спрямований проти правозахисних організацій. Зокрема, у 2017 р. фонди «Ліберті» та «Міжнародна правова ініціатива», громадське об'єднання «Қадір-қасиет» («Гідність») в судовому порядку були звинувачені в отриманні прибутку від іноземних суб'єктів, ухилянні від сплати корпоративного прибутку. Щодо них прийнято судові рішення про виплату неспіввідносно великих штрафів.

Інститут громадянського суспільства як один з важливих демократичних інструментів захисту прав та свобод людини і громадянина залишається у Казахстані дуже слабким. Прояви активності акторів громадянського суспільства помітні хіба у великих містах, найперше – Алмати. Вбачаємо причину цього в тім, що в Казахстані, особливо в малих поселеннях, не оперують поняттями «громада», «спільнота», а натомість є «сім'я» (500–700 осіб у казахському розумінні); тут відсутні традиції демократичного громадсько-політичного активізму.

Казахстан відомий багаторічною практикою примушування до мовчання критиків режиму, інакодумців. Органи влади вдаються до агресивних дій щодо громадян за їх спроби реалізувати право на публічне висловлювання поглядів. Казахська влада увиразнює «нульову толерантність» до протестних ініціатив.

Несистемні партії та опозиція у Казахстані фактично ліквідовані. Дискусійним залишається питання, чи узагалі в Казахстані існує опозиція. До такої себе відносить Загальнонаціональна соціал-демократична партія «Ақиқат», рух «Ұлт тағдыры», проте питання їх опозиційності є під сумнівом. Основною опозиційною силою до неоавторитарного режиму, сконструйованого багатолітнім правлінням С. Ніязова, на нашу думку, є рух «Демократичний вибір Казахстану». 13.03.2018 р. цей рух був кваліфікований владою як екстремістська організація, а відтак увесь поширюваний Інтернет-контент переслідується відповідно до антиекстремістського законодавства Казахстану [1]. Відтак, «Демократичний вибір Казахстану» діє на платформах соціальних медіа. Хоч влада Казахстану зверталася до основних соціальних мереж з проханням видалити весь «екстремістський» контент «Демократичного вибору Казахстану», в окремих із них, наприклад на Facebook, сторінка руху та його лідера М. Аблязова незмінно функціонують¹. Водночас обмін думками, як засвідчив наш аналіз коментарів на згаданих сторінках, є мізерний, адже схвальні оцінки «екстремістського» руху та його лідера можуть спричинити санкцію аж до дворічного ув'язнення.

Хоч Конституція Республіки Казахстан й гарантує свободу слова та заборону цензури (ст. 20), але ця свобода істотно обмежується на практиці, а цензура присутня в різних формах, зокрема як самоцензура журналістів. Окрім домінуючих кримінальних переслідувань журналістів за «наклепи», «розпалювання національної, соціальної, релігійної ненависті», «поширення свідомо неправдивої інформації», частішають їх звинувачення у протиправних діях фінансового характеру, наприклад, ухилення від сплати податків. В цілому численні нормативно-правові новації Казахстану останніх років, які унормовують функціонування медіа, загрожують зникненням жанру журналістського розслідування, звуженням свободи слова, масовими звинуваченнями в розголошенні «інформації, яка порушує права та законні інтереси», «заподіянні моральної шкоди» тощо.

У звіті американської НУО Freedom House «Freedom on the Net 2018» [3] Казахстан відноситься до групи «невільних держав». Казахська влада практикує

¹ Див.: сторінка руху – <https://www.facebook.com/DVK.KAZ/>, сторінка М. Аблязова – <https://www.facebook.com/MuhtarAblazov/>

обмеження Інтернет-контенту, найчастіше мотивуючи це запобіганням та протидією екстремізму, тероризму, насиллю тощо. Для придушення інакомислення влада використовує гасло «боротьби з фейковими новинами». Казахстан постійно удосконалює можливості державного контролю за Інтернет-трафіком. Уряд централізував інфраструктуру Інтернету задля полегшення контролю за контентом.

Казаські користувачі часто мають утруднене підключення до соціальних медіа, комунікаційних платформ, стрім-сервісів тощо. Суди блокують веб-сайти навіть за відсутності в суді представника відповідача; подальше сповіщення громадськості або власника веб-сайту про причину блокування вважається за непотрібне. Зафіксовані користувачами обмеження стосувалися сайтів онлайн-петицій Avaaz і Change.org, журналу Foreign Policy, фотохостинг-сайтів Flickr, UStream, Archive.org, служби хмарного зберігання Mega.nz, багатьох казаських сайтів та ін. Згадувані обмеження практикуються особливо напередодні та під час політично чутливих подій, але влада пояснює це виключно технічними збоями. Наприклад, у зв'язку з наміром опозиції провести в найбільших містах 09.05.2019 р. мирні акції протесту на усій території країни були заблоковані сторінки інформаційного агентства Fergana, «Радіо Азаттык» (казаська редакція «Радіо Свобода»), Казаського бюро з прав людини, Telegram, Facebook, Youtube, Instagram та ін. Часто тимчасові перерви в доступі до згаданих та інших сайтів пов'язані з онлайн-трансляціями опозиціонера-емігранта М. Аблязова. Водночас користувачі використовують для обходу спорадичних блокувань віртуальні приватні мережі (VPN).

Притягнення до відповідальності в Казахстані відбувається навіть на підставі коментарів у соціальних мережах, відвідувань «небажаних» для влади веб-сайтів. Користувачам найчастіше інкримінується розповсюдження «неправдивої» інформації, поширення «терористичної» або «екстремістської» пропаганди. Особливо переслідуваними є казаські блогери та влогери.

Хоч соціальні медіа й залишаються найбільш ліберальним середовищем для публічних дискусій, але громадсько-політичні дискурси в Казахстані схильні до маніпуляцій і пропаганди, зокрема й проурядовими оплачуваними коментаторами. Провладні онлайн-тролі організують і спрямовують штучні онлайн-обговорення. Хоча така проблема характерна не лише Казахстану, а й більшості пострадянських країн. Загалом відзначимо: в Казахстані використання соціальних медіа, інших цифрових інструментів (цифровий активізм) для організації соціальних і політичних заходів є дуже обмежене.

Судова влада Казахстану не є незалежною, адже частим є прийняття політично мотивованих рішень. Глава держави призначає всіх суддів, що значною мірою узалежнює їх. Конституційний суд був скасований у 1995 р. і та замінений Конституційною радою, до якої громадяни та громадські об'єднання не мають права подавати скарги (визначено чітко вузьке коло суб'єктів такого звернення). Як показує світова практика, за відсутності інституту демократичного Конституційного суду знижується ефективність захисту громадянських, політичних та інших прав людини та громадянина.

На нашу думку, ситуація з гарантуванням громадянських і політичних прав та свобод лише ускладнюватиметься, допоки Казахстан залишатиметься центральноазійською автократією.

Список використаних джерел:

1. Закон Республики Казахстан «О противодействии экстремизму». URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30004865
2. Олкотт М.Б. Второй шанс Центральной Азии. Москва: Московский Центр Карнеги, Фонд Карнеги за Международный мир, 2005.
3. Freedom on the Net 2018. Kazakhstan. URL: <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2018/kazakhstan>

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Горбач А.С.

студентка,

Національний університет «Острозька академія»

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ УЧАСНИКІВ АТО

На сьогодні феномен професійного вигорання уже не є новим, адже його вивчають вже більше сорока років з позиції різних концептуальних моделей. Досліджена структура, складові та методи психодіагностики, психокорекції та психопрофілактики низкою науковців (В. Орел, М. Лайтер, Л. Карамушка, М. Буріш, В. Шауфелі, Г. Робертс, Т. Колтунович, О. Хайрулін та ін.), але дискусійним залишається питання патогенезу та термінології.

За Фреденберг «синдром професійного вигорання» позначає психологічний стан здорової людини, що в своїй трудовій діяльності перебуває в тісному контакті із іншими соціальними одиницями та інтенсивному емоційному навантаженні в процесі професійної допомоги. Спершу термін використовувався для визначення знемоги, виснаження, що пов'язане із відчуттям меншовартості людини для соціуму. Термін «вигорання» визначав стан фізичного виснаження, емоційного і психічного напруження, що виникає в результаті тривалої включеності в ситуацію, яка передбачає високі вимоги до особистості та її професійної кваліфікації та компетентності, наслідком чого є значні емоційні втрати у хронічних стресових ситуаціях [5].

Війна в Україні розпочалася у 2014 і триває досі, уже три роки поспіль бійці, які захищають нашу країну потребують психологічної допомоги. Вони повертаюся із своїми потребами, але кожен із них повертається іншим, адже його життя розділене чіткою смугою на «до» і «після». Людина, що зустрілася із смертю, вже не може жити як раніше і вона потребує допомоги аби продовжити життя. Бійці повертаюся із фізичними і психологічними травмами, які докорінно змінюють їх життя. Майже в усіх, хто пережив трагічні події, нетривалий час проявляються один або кілька симптомів, пов'язаних зі стресом. У багатьох випадках вони минають доволі швидко. Проте симптоми, які зберігаються протягом тривалого періоду після травматичної події, збільшують імовірність розвитку ПТСР або інших пов'язаних зі стресом психічних розладів. Фізичне ушкодження, отримане внаслідок травми, є шокним досвідом, здатним кардинально змінити життя людини і здійснити потужний вплив на психіку, посиливши симптоми психіатричних розладів.

Феномен учасника АТО з'явився у 2014, коли було розпочато військовий міжнародний конфлікт на Сході України із сторони російського агресора проти суверенітету та цілісності України як держави. З метою надання відсічі були застосовані мобілізаційні заходи.

Безперечно у військовослужбовців, що пройшли жорстку школу виживання у фронтових зонах, життя не тільки ділиться на дві частини, а несе незворотні особистісні зміни. Військовослужбовці, що перебували у зоні АТО характеризуються певними набором психологічних особистісних особливостей. Їх об'єднує спільна ідея – побудова нової краї, суверенної і незалежної. Ці ідеалістичні ідеї характеризують їх світоглядне бачення, ціннісні орієнтації, якими вони керуються у прийнятті життєво важливих рішень, у побудові сімейного статуту, виконання соціальних ролей та у побудові соціальних комунікативних мереж. На основі даних отриманих в результатів теоретичного аналізу джерел та емпіричного дослідження було створено базову схему критеріїв професійного вигорання учасників АТО.

Перший критерій – ідентифікація себе із захисником Вітчизни, що передбачає покладання на військовослужбовця надвідповідальності. Беручи на себе роль захисника своєї країни, вони покладають на себе великий багаж обов'язків, яким повинні відповідати, що супроводжується гіпер відповідальністю, яка не тільки обтяжує, але починає заважати. Під впливом внутрішньої особистісної напруги спостерігаються зміни в характері, а саме загострення акцентуації, що може межувати із психопатією.

Людина перебуває в закритій системі, яка передбачає дисципліну та особистісну відданість, що зобов'язує бути завжди на поготові, адже цього вимагають умови, в яких перебуває країна, так званий особливий стан, що робить свій відпечаток. Відчуття гіпер відповідальності, що створює внутрішню напругу, часто супроводжується тривожністю. Яка проявляється як страх не справитися із покладеними обов'язками, не виконати очікувану роль.

Другий – стан внутрішньої тривожності, що підсилює налаштування до суїцидальної активності. Тривожний стан, що супроводжує військовослужбовця, який перебуває у зоні АТО є передумовою депресії, що часто є передумовою суїцидальних думок та вчинків. Для учасників АТО характерна схильність до суїцидальних настроїв від незнання, тобто неможливості ідентифікувати свій стан та свої відчуття, що підвищує рівень особистісної напруги.

Третій – основний механізм захисту-раціоналізація. Для військовослужбовців, що перебували у зоні АТО характерний механізм захисту психіки – раціоналізація, тобто на певному моменті служби у прифронтових та фронтових зонах людина приймає рішення не відчутти, а контролювати свої дії виключно розумом. Людина не висловлює свої емоції, не проявляє їх, а лише внутрішньо ідентифікую, але вважає за потрібне приховувати їх, адже показуючи свій емоційний стан, стаєш більш відкритим, а отже проявляє слабкість свого характеру, яка заважає бути сильним та хоробрим в очах побратимів.

Четвертий – перфекціонізм – характерна риса представників військовослужбовців, що перебували у зоні АТО, тому у зв'язку із дисциплінарними заборонами та обов'язками, вони схильні відточувати свої дії до певної ідеальності, застрягаючи на тонкошах техніки. Їхні дії не обумовлені певною ціллю, окрім ідеалістичної побудови нового порядку в країні, яку захищають. Зазвичай, вони не думають про майбутнє, про життя після війни,

після ротації. Адже в пріоритеті події теперішнього, адже кожного дня він знаходиться на межі із смертю, втрачає свої братів по духу.

П'ятий – знецінення себе, зниження самооцінки, відчуття внутрішньої загнаності. Умови, що складають у фронтових та прифронтових зонах перетворюють у загнану тваринку, що не здатна планувати, розвиватися, диференціювати та оцінювати свої можливості, вибудовувати стратегії. Поведінка людини зводиться до виконання наказів, які чергуються між сном і неспанням, обідом і несенням служби на певному посту. Мислення перебуває на елементарній стадії, тобто пошук способу задоволення своїх основних фізіологічних потреб, що підтримується інстинктом самозбереження.

За результатами досліджень, деструктивні властивості, що притаманні учасникам АТО схожі із особливостями «вигорілих» респондентів інших вибірок, наприклад вихователів дошкільних закладів: напруженість, емоційна лабільність, виснаженість, агресивність, поява психосоматичних захворювань, зниження активності та включеності у професійну діяльність, що супроводжується зниженням професійної компетентності, порушення адекватності емоційного реагування, не здатність до емпатії та рефлексії, зниження самооцінки, руйнування соціальних зв'язків, що зумовлює зниження комунікативних навичок, зниження рівня мотивації, вмотивованість на невдачу, втрата професійного інтересу та зацікавленості у розвитку, перекладання своєї відповідальності на інших.

Отже, узагальнення аналітичного огляду теоретичного дослідження сприяє виявленню таких чинників професійного вигорання, характерних для учасників АТО: висока відповідальність перед народом та державою, яку захищаєш; щоденний дисбаланс між затраченою енергією та внутрішніми ресурсами, що сприяє перевантаженню організму та порушує психічне здоров'я; широке коло обов'язків; рольові конфлікти; дисциплінарний контроль з боку вище поставленого керівництва, невизначеність та невідповідність психогігієнічних норм.

Список використаних джерел:

1. Бабанов С.А. Профессиональные факторы и стресс : синдром эмоционального выгорания / С.А. Бабанов / Здоров'я України. – 2010. – № 7 (236). – С. 53–54.
2. Бойко В. В. Синдром «эмоционального выгорания» в профессиональном общении / В.В. Бойко. – СПб. : Питер, 1999. – 105 с.
3. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: тендерні аспекти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. – К. : Міленіум, 2004. – 264 с.
4. Колтунович Т.А. Психологічні умови корекції професійного вигорання у вихователів дитячих навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Т.А. Колтунович. – Івано-Франківськ, 2016.
5. Freudenberger H.J. Staff burn-out / H.J. Freudenberger // Journal of Social Issues. – 1974. – Vol. 30. – P. 159–165.

Кравченко В.Ю.

кандидат психологічних наук, доцент;

Гривнак Б.Л.

кандидат філософських наук,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ОСОБИСТІТЬ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА

Завданням сучасної вищої освіти є створити умови для розвитку особистості молодшої людини (студента) та розкрити її внутрішньоособистісний потенціал. Кінцевою метою у процесі здобуття вищої освіти є формування розвинутої гармонійної особистості з професійним спрямуванням та громадянською (патріотичною) позицією. Реалізуючи цю мету та забезпечуючи такі умови у здобутті вищої освіти, важливу роль у цьому відіграє особистість викладача.

В контексті постнекласичної парадигми вищої освіти, що характеризується відкритістю, синергетичністю та самоорганізацією, формується особистість сучасного викладача. Децентралізація суб'єктності стає протиположною «Я-центризму». Особистість розглядається як така, що постійно перебуває у процесі становлення, стані переходу від актуального до невизначеного буття у майбутньому. Я особистості постійно оновлюється, є рухливим, плинним, мінливим та нейтральним щодо об'єктивних цінностей. Така особистість не поспішає самоідентифікуватись та створює суто свій індивідуальний контекст. Для неї важливіше бути в контексті, «вписуватись», не випадати з оточення, аніж перебувати в ньому та практично діяти [2, с. 39]. Постмодерна особистість є ніби незавершеною, бо вона знаходиться постійно в полі, просторі, контексті, ситуації. Їй важливий процес, а не результат саморозвитку, що забезпечується саморефлексивною здатністю особистості.

Тому діалог є максимально адекватним середовищем для формування такої сучасної особистості, що передбачає активну форму навчання, спілкування, а не тільки викладання, розвиток діалогічності викладача, студента та змісту освіти. На думку Г.К. Радчук, розбудова діалогічних взаємин в освітньому процесі є необхідною умовою становлення професійно-особистісного аксіогенезу студента та особистісно-розвивального потенціалу викладача [1, с. 300].

Впровадження освітнього діалогу як інноваційної розвивальної психодідактичної форми навчання передбачає реалізацію наступних психолого-педагогічних умов [1, с. 300]:

– актуалізація суб'єктної позиції студентів в освітньому процесі, змістом якої є сукупність релевантних смислових диспозицій, що детермінують його самоактуалізацію в навчальній діяльності;

– діалогізація освітнього матеріалу, що пов'язана з конструюванням таких освітніх ситуацій, котрі ініціюють смислові переживання студентів як основу набуття ними професійно важливого особистісного досвіду;

– розвиток особистісної готовності та професійної здатності викладачів до організації освітнього діалогу у процесі вищої професійної освіти;

– становлення діалогічної культури студентів через розвиток комплексу соціально-перцептивних, експресивно-комунікативних інтерактивних умінь.

Однією із серйозних перешкод діалогізації освітнього середовища вищої школи є неготовність викладача до повноцінних діалогічних стосунків. Мова йде, перш за все, про особистісну неготовність, оскільки мова йде про реалізацію своєї свободи у взаємодії з іншими людьми, що часто є і результатом діалогу [1, с. 301]. Комунікативні права і відповідальність у діалозі покликані зафіксувати межі свободи співбесідників і перейти до невіддільних стосунків, де визнають її суб'єктність і ставляться як не до речі, а як до особистості [1, с. 301]. Тому важливою ознакою особистості сучасного викладача є здатність саморозвиватись та здійснювати діалог в контексті освітнього та соціального середовища.

Нами було проведене опитування студентів, що вивчають дисципліну «Педагогіка вищої школи» (на базі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу), яке передбачало вивчення їхньої думки про особистість сучасного викладача. Виявлено, що основними, важливими ознаками викладача є особистісні характеристики, такі як: чесність (справедливість) (1 ранг), порядність (2 ранг), людяність (3 ранг), комунікабельність (4 ранг), харизматичність (індивідуальність) (4 ранг), веселість (цікавість) (5 ранг), відповідальність (6 ранг), презентабельність (зовнішній вигляд) (7 ранг), емпатійність (8 ранг). Аж після того, студенти відзначають професійну складову (рівень компетентності). Це говорить про те, що в дану епоху особистість сучасного викладача повинна поєднувати дві великі складові: особистісну та професійну. На нашу думку, завдяки розвинутій особистісній складовій викладач може реалізувати освітній діалог та створити умови для реалізації внутрішніх свобод студента, його потенціалу, на що варто звернути увагу викладачів щодо саморозвитку та підвищення кваліфікації. Таким чином, психологічний та світоглядний підхід є важливим у розвитку особистості сучасного викладача, звичайно, що не без врахування його професійної складової.

Список використаних джерел:

1. Радчук Г. Аксіопсихологія вищої школи. Монографія. Тернопіль, 2014. 380 с.
2. Савчин М. Здатності особистості: монографія. Київ, 2016. 288 с.

Пахомов В.М.

кандидат філологічних наук, доцент;

Сапіжак І.Б.

студентка,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ

Знання та врахування психологічних механізмів діяльності людей необхідні для ефективного керівництва.

Управління – свідома, цілеспрямована дія людей на суспільну систему в цілому або на окремі її ланки (сфери суспільного життя, галузі економіки, підприємства, колективи), що забезпечує їх оптимальне функціонування і розвиток на основі використання властивих суспільству об'єктивних закономірностей розвитку [2, с. 18].

Управління персоналом – сукупність принципів, методів та засобів цілеспрямованого впливу на персонал, що дозволяє максимальне використання їх інтелектуальних і фізичних здібностей при виконанні трудових функцій для досягнення цілей підприємства [3, с. 13].

Управління персоналом з психологічної точки зору – діяльність, спрямована на створення ефективного середовища для праці людей, яка передбачає вплив психології окремої людини та групи на процес управління і, навпаки, вплив управлінських стосунків на психологію окремої людини та групи [4, с. 9].

Психологічний підхід відіграє дуже важливу роль у роботі з персоналом, бо направлений на конкретну особистість працівника і, як правило, суворо персоніфікований та індивідуальний. Головна його особливість – звернення до внутрішнього світу людини, інтелекту, почуттів, образів і поведінки для того, щоб направити внутрішній потенціал людини на вирішення конкретних завдань підприємства.

Існують певні закони психології управління персоналом, які необхідно враховувати [2, с. 34]:

1. Закон розщеплення змісту керівної інформації, який полягає в тому, що керівна інформація (накази, розпорядження, вказівки та ін.) змінює свій зміст при передачі рівнями управління, і міра спотворення (перекручення) тим більша, чим більша кількість людей отримала цю інформацію.

2. Закон психологічного самозбереження (абсолютна більшість людей не може вирішувати творчі завдання в умовах недобррозичливої критики, Дослідження показують, що із 100 чоловік у таких умовах нормально можуть працювати лише троє. Враховуючи цей закон, керівник повинен обговорювати будь-яку проблему, розподіляючи час таким чином: спочатку проводиться збір пропозицій без їх критичного розбору, пізніше здійснюється їх аналіз.

3. Закон Пігмаліона, за яким поведінка людини визначається не тільки його внутрішніми потребами, а й сподіваннями інших людей.

4. **Закон успіху** (для здобуття авторитету, масової підтримки працівник повинен мати хоча б невеликі успіхи; ставте виконання найближчої перспективи, пізніше наступної; відсутність успіхів зменшує можливість вести за собою підлеглих та колег; і ще: далека мета не може служити сильними заохоченнями; керівникам необхідно враховувати те, що чим нижчий рівень культури, тим сильніші моментні інтереси).

5. **Закон емоційних спадів і злетів:** необхідно пам'ятати, що за періодом емоційного злету може наступити спад; менеджер повинен вміти розпоряджатися психічними та фізичними коливаннями свого колективу.

У психології управління персоналом вживається поняття «людський фактор» (human factor) – все те, що залежить від людини, її можливостей, бажань, здатностей, здібностей тощо. Проте реалізація фактора обумовлюється людським потенціалом, кількісне визначення якого становить окрему проблему [1, с. 284].

Недоврахування людського фактора зазвичай призводить до того, що на виробництві збільшується число конфліктів, підвищується плинність кадрів, частішають перебої в роботі, унаслідок чого – зниження продуктивності праці.

Діяльність сучасного менеджера безпосередньо залежить від умілого врахування людського фактора. Менеджер повинен мати певні управлінські здібності, щоб потрібним чином впливати на людей, які йому підпорядковані, а також на тих, які йому не підлегли, але від яких залежить робота всієї організації.

Створення ефективного середовища для праці зумовлює, передусім, необхідність формування належного морально-психологічного клімату в колективі. Адже клімат будь-якої організації – це настрої трудового колективу, його відносно стійкий психологічний стан, що відображає особливості його життєдіяльності, моральну атмосферу та стосунки між співробітниками. Ефективність діяльності значною мірою залежить від знання та розуміння керівником як своїх психічних станів, так і станів його підлеглих, таких, наприклад, як сонливість чи дратівливість.

Ефективним засобом впливу на поведінку людей має бути належна система заохочень до праці. Керівнику слід враховувати мотивацію людей як рушійну силу, що базується на задоволенні певних потреб, спонукає людину діяти з максимальними зусиллями для досягнення цілей.

Універсальних заохочень мотивації до праці не існує, але їх можна віднайти, якщо поставити у центр філософії управління людину з її прагненнями і бажаннями, талантами та прихованими можливостями. Чим складніша система управління, тим більше зростають вимоги до інтелектуальних функцій людини й інших психічних процесів, починаючи від сприйняття й уваги й закінчуючи відповідальністю за людські життя.

Керівнику чи менеджеру підприємства під час роботи з персоналом варто звернути увагу на таке поняття як «мотиви трудової діяльності» (її спрямованість, установки, тенденції, потреби, інтереси, ідеали). Будь-яка діяльність (ігрова, навчальна, трудова) виходить з певних причин і спрямована на досягнення певних цілей. У загальному, мотив – те, що спонукає людину до

дії, а мета – те, чого людина намагається досягнути в результаті діяльності [1, с. 301]. Як вище зазначалося, у мотивах виражаються потреби людини, тобто її необхідність у чомусь. Відношення «мотив – ціль» створює своєрідний «вектор», який задає напрям діяльності.

Якщо мотиви діяльності людини та поставлені нею цілі пов'язані з віддаленим майбутнім, то ми ведемо мову про мотивацію на перспективу. Якщо ж вони обмежені найближчим прийдешнім, то йдеться про близьку мотивацію. Від рівня мотивації залежить ставлення людини до праці, до успіхів і поразок, які виникають у процесі здійснення діяльності.

Ще у 1927-1932 р. психолог Елтон Мейо проводив на заводах компанії «Вестерн Електрик» у Хоуторні експерименти з метою визначення можливостей підвищення продуктивності праці працівників. Експерименти показали, що мотиви трудової поведінки людей визначаються не тільки діючою на підприємстві системою матеріального заохочення, але й багатьма соціально-психологічними факторами.

Сучасні науковці стверджують, що матеріальна зацікавленість у конкретній праці, безпосередній інтерес до її процесу й прагнення соціальної значимості (важливості) її результатів можуть виявлятися в різному поєднанні і створювати шість типів ставлення до праці [3, с. 78]. Оптимальний тип ставлення до праці, у якому спостерігається висока інтенсивність таких компонентів:

- матеріальна зацікавленість;
- прагнення соціальної значимості;
- безпосередній інтерес до роботи.

Суттю нашого експерименту була спроба вивчення можливостей управління трудовим колективом готельно-ресторанного комплексу, який формується лише на короткий період часу (зимовий гірськолижний сезон). Основний мотив такого персоналу – підвищена матеріальна зацікавленість. Спостережено: як тільки досягається певна попередньо необхідна сума заробітку, змінюється моральний стан працівника, який одночасно впливає на психологічний клімат у колективі в цілому. Виникає необхідність створення такого ефективного середовища, де і підприємство і працівник отримуватимуть взаємовигоду.

Під час дослідження також було виявлено, що у процесі трудової діяльності залежно від обставин особистого життя, від зміни праці у певній сфері і певний період відбувається переміщення мотивів (висування на перший план одних мотивів і витіснення інших на другий план), що безпосередньо впливає на ефективність роботи та отримання підприємством прибутку.

Отже, врахування психологічних і соціально-психологічних особливостей персоналу – одна з важливих умов підвищення ефективності управлінської діяльності, а вивчення особистості працівника в організації, аналіз впливу організації на соціально-психологічну структуру й розвиток колективу відіграють важливу роль в успішності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Скібіцька Л.І. Антикризисный менеджмент / Л.І. Скібіцька, В.В. Матвеев, В.І. Щелкунов, С.М. Подреза. – К. : ЦУЛ, 2014. – 584 с.
2. Ходаківський Є.І. Психологія управління / Є.І. Ходаківський, Ю.В. Богоявленська, Т.П. Грабар. – К. : Центр учбової літ., 2011. – 664 с.
2. Психология лидерства: лидерство в социальных организациях : учеб. пособие для бакалавриата и магистратуры / под общ. ред. А.С. Чернышева. – М. : Издательство Юрайт, 2018. – 159 с.
3. Щокін Г.В. Як ефективно управляти людьми: психологія кадрового менеджменту / Г.В. Щокін. – К. : МАУП, 2013. – 400 с.

Петренко І.В.

*кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України*

КОМУНІКАТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ В ПРОСТОРІ ОСВІТИ

Сьогодні у фокусі суспільної уваги постає актуальне питання підвищення рівня соціальної компетентності суб'єктів міжособистісної взаємодії з метою запобігання деструктивним проявам конфліктних ситуацій в освітньому середовищі, а також досягнення стійкого, довготривалого ефекту у разі подолання соціального конфлікту в шкільному соціумі. Нагальною потребою, з огляду на ці обставини, стає оволодіння вчителями, учнями і їх батьками таким специфічним соціально-психологічним інструментарієм, що веде, за умови його точного використання, до становлення відповідальних, соціально зрілих і активних особистостей, для яких прояви агресивної моделі поведінки і застосування конфронтаційних стратегій для розв'язання різноманітних життєвих проблем є неприйнятними. Таким інструментом, на наш погляд, може слугувати соціально-психологічна комунікативна технологія як дійовий засіб реалізації суб'єктами спілкування процесу комунікативної діяльності, що здійснюється шляхом розподілення його на ряд конкретних взаємопов'язаних процедур і операцій, які мають своє однозначне, обов'язкове виконання і ведуть до досягнення поставленої мети на заданому рівні ефективності.

У ході проведеного нами емпіричного дослідження за темою «Конструювання комунікативних технологій врегулювання соціальних конфліктів у системі освіти» було сформульовано і піддано перевірці гіпотезу про те, що врегулювання соціального конфлікту залежить від особливостей комунікативно-технологічної організації простору спілкування його суб'єктів, а врегулювання соціальних конфліктів, за умов реалізації послідовних операцій спілкування (комунікативних алгоритмів) його учасниками, може суттєво підвищити ефективність міжособистісної взаємодії у середовищі освіти.

На підставі даних апіорного аналізу експериментальної вибірки (за Джакобом Коеном / Jacob Cohen), розраховано її оптимальний розмір, що становив 56 осіб – вчителів київських загальноосвітніх шкіл різного віку, кваліфікаційного рівня, стажу роботи і різної статі (з них 23 особи склали контрольну групу). При цьому обрано і застосовано дослідницький сценарій, за яким відбулося порівняння показників, що вимірювалися у двох різних умовах на одній і тій самій вибірці [6; 7].

Питання добору психологічного інструментарію і процедури проведення емпіричного дослідження вирішувалося відповідно до поставлених завдань. Застосовано опитувальник міжособистісних стосунків О.А. Рукавишнікова [5], що є російськомовною версією відомого американського опитувальника FIRO (Fundamental Interpersonal Relations Orientation), розробленого В. Шутцем для діагностики різних аспектів міжособистісних взаємин у діадах і групах, а також для вивчення комунікативних характеристик особистості [8; 9]. Зазначимо, що в ході експериментального дослідження нами аналізувалися шкали, що вимірюють індекс обсягу інтеракцій і індекс суперечливості міжособистісної поведінки. Поза тим, в результаті проведеного емпіричного дослідження опрацьовано дані, одержані при застосуванні багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність» (за А.Г. Маклаковим і С.В. Чермяніним). Проаналізовано шкали 3-го рівня – комунікативний потенціал особистості і її моральна нормативність [2]. До того ж, з метою визначення конфліктності і агресивності як особистісних характеристик суб'єктів комунікативної взаємодії застосовано методику «Особистісна агресивність і конфліктність» (за Є.П. Ільїним і П.А. Ковальовим). З огляду на це вимірюванню підлягали такі діагностичні шкали, як-то імпульсивність, образливість, безкомпромісність, недовірливість до інших [1]. Таким чином, в процесі емпіричного дослідження вимірювалися показники, що визначають комунікативний і конфліктогенний потенціал особистості вчителя. До того ж, ці показники вимірювалися *двічі* – *до* та *після* застосування комунікативних соціально-психологічних технологій врегулювання соціальних конфліктів.

З метою забезпечення конструктивної міжособової комунікації в освітньому вимірі, усвідомлення учасниками проблемної ситуації, актуалізації готовності до подолання ними конфронтацій в освітньому вимірі, підвищення комунікативної компетентності особистості в ситуації соціально-психологічної поляризації, а також визначення соціально-психологічних чинників, що розкривають природу функціональності соціальних конфліктів, нами модифіковано комплекс комунікативних технологій соціально-психологічної діагностики і соціально-психологічної організації цільового комунікативного простору – технологію сфокусованої бесіди і технологію аналізу проблемної ситуації в середовищі освіти [3; 4].

Опрацьовані результати, отримані у площині розроблення науково-методичних підходів до конструювання комунікативних технологій врегулювання соціальних конфліктів у системі освіти, дали змогу дістати обґрунтованих відповідей щодо питань, поставлених у ході проведення

емпіричного дослідження. Узагальнення експериментальних даних, одержаних до і після застосування комунікативних технологій врегулювання соціальних конфліктів серед учителів експериментальної групи, показало наявність позитивних тенденцій у високому і низькому рівнях вияву таких вимірjuвальних показників, як-то комунікативний потенціал особистості, моральна нормативність її поведінки, обсяг інтерацій, суперечливість міжособистісних стосунків. Як показав статистичний аналіз вимірjuвальних даних, середні показники на даному етапі дослідження виявилися менш інформативними, а в контрольній групі зазначені відмінності не вирізнялися від казуальних.

Список використаних джерел:

1. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб : Издательство «Питер», 2000. – 512 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»).
2. Многоуровневый личностный опросник «Адаптивность» (МЛО-АМ) А.Г. Маклакова и С.В. Чермянина / Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности. Под ред. Г.С. Никифорова, М.А. Дмитриевой, В.М. Снеткова – СПб., 2001. – С. 127-129, 138-141.
3. Петренко І.В. Специфіка комунікативно-технологічного врегулювання соціальних конфліктів в освітньому середовищі / І.В. Петренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Збірник наукових праць. Серія «Психологічні науки». Вип. 5. – Херсон: «Видавничий дім «Гельветика», 2018. – С. 199-205.
4. Петренко І.В. Комунікативно-технологічні засоби врегулювання соціальних конфліктів у просторі освіти / І.В. Петренко // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2018. – Том XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Випуск 18. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. – С. 270-286.
5. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М. : Психотерапия, 2009. – 544 с.
6. Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A.-G. & Buchner, A. (2007). G*Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behavior Research Methods*, 39, 175-191.
7. Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A. & Lang, A.-G. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods*, 41, 1149-1160.
8. Schnell, E.; Hammer, A. (2000). *FIRO-B® Technical Guide*. Mountain View, CA: CPP, Inc.
9. Schutz, W.C. (1958). *FIRO: A Three Dimensional Theory of Interpersonal Behavior*. New York, NY: Holt, Rinehart, & Winston.

Пільтяй Н.П.

практичний психолог,

*Центр психіатричної допомоги та професійного психологічного відбору
ДУ «ТМО МВС України по місту Києву»*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДИК ПРИ ВІДБОРІ КАНДИДАТІВ НА СЛУЖБУ В ПОЛІЦІЮ

Екстремальність і напруженість є головними умовами службової діяльності поліцейських, військовослужбовців Національній гвардії. Вони працюють у ситуаціях, пов'язаних з міжособистісними конфліктами, з безпосереднім ризиком для життя, у зоні бойових дій. Тому постійно зростають вимоги до відбору бажаючих вступити до Національній поліції та Національній гвардії України. Труднощі виявлення психічних захворювань серед осіб, які поступають на службу, пов'язані з дисимуляцією обстежуваних, відсутністю об'єктивних анамнестичних відомостей, а також однократним характером обстеження. Виникає необхідність у зміні тактики дослідження, залученні нових, додаткових психодіагностичних методик. З метою забезпечення якісного відбору кандидатів на службу та вступників до навчальних закладів МВС України, вдосконалення системи надання психологічної допомоги апробовано психодіагностичні методики, спрямовані на виявлення рівня агресивності та жорстокості.

Для визначення ефективності і доцільності впровадження були проведені дослідження за наступними методиками:

1. Діагностика ворожості (шкала Кука-Медлей) – надалі «тест № 1».
 2. Визначення інтегральних форм комунікативної агресивності (В.В. Бойко) – надалі «тест № 2».
 3. Визначення деструктивних установок у міжособистісних стосунках (В.В. Бойко) – надалі «тест № 3».
 4. Тест агресивності (опитувальник Л.Г. Почебут) – надалі «тест № 4».
 5. Методика «Агресивна поведінка» (Є.П. Ільїн, П.О. Ковальов) – «тест № 5».
 6. Методика «Особистісна агресивність і конфліктність» (Є.П. Ільїн, П.О. Ковальов) – надалі «тест № 6».
 7. Тест оцінювання агресивності у стосунках (А. Ассінгер) – надалі «тест № 7».
- Загальна кількість виконаних мною обстежень становила 109.

За результатами тесту № 1 по шкалі цинізму показали середній рівень з тенденцією до високого 82% опитуваних, з тенденцією до низького – 18%. По шкалі агресивності середній рівень з тенденцією до високого у 18%; у 82% середній рівень з тенденцією до низького. По шкалі ворожості: 9% – високий рівень, 27% – середній з тенденцією до високого, 37% – середній з тенденцією до низького, 27% – низький. По даних тесту № 2 в 71% обстежених індекс агресії невисокий, у 29% – низький. За тестом № 3 загальний показник жорстокості та негативізму був низьким у 16% обстежених, середнім – у 57%, високим – у 27%, при цьому високі рівні завуальованої жорстокості мали місце

в 65% обстежених осіб, відкритої жорстокості – в 22%, обґрунтованого негативізму – 14%, бурчання – 16%, негативного досвіду спілкування – 14%.

По тесту № 4 в 41% обстежених – низький ступінь агресивності та високий ступінь адаптованої поведінки. У 59% – середній рівень агресивності та адаптованості, при цьому у двох виявлено високі ступені вербальної агресії та самоагресії. В одному з цих випадків спостерігалися високі значення аутоагресії та розплати за агресію по тесту № 2 (при невисокому індексі агресивності); у другому випадку – відсутність аутоагресії по тесту № 2, хоча результати Методики багатопрофільного дослідження особистості (МБДО, в модифікації Ф.Б.Березіна та М.П. Мірошнікова, 377 стверджень) вказували на знижений настрій, тривалу фіксацію на негативних емоціях. Таким чином, у другому випадку тест № 2 виявився малоефективним. Тест № 5 показав у всіх респондентів стриманість, відсутність агресії.

За результатами тесту № 6 у 50% випадків виявлена низька сумарна агресивність і конфліктність, у решти 50% – середня. Крім того, у 70% обстежених – високий показник безкомпромісності. По тесту № 7 у 78% – помірна агресивність, у решти 22% – виражена миролюбність.

Під час дослідження спостерігались випадки, коли результати різних методик були суперечливими. Наприклад:

1. Кандидат на службу пройшов обстеження методиками: МБДО (підвищені шкали 0 – інтроверсії, 6 – ригідності та 7 – тривожності); тест діагностики показників і форм агресії Басса і Дарки (високий негативізм); тестом № 3 (дуже високий негативний досвід у спілкуванні, високі рівні завуальованої, відкритої жорстокості та необґрунтованого негативізму); Фрайбурзький особистісний опитувальник (висока дратівливість і реактивна агресивність). За результатами тесту № 2 показав невисокий рівень агресії, тесту № 7 – виражену миролюбність, що суперечить даним перших 4 методик і ставить під сумнів надійність тестів № 2, 7.

2. Кандидат на службу, визнаний непридатним через розлади особистості та поведінки, мав наступні результати: МБДО – високі шкали 4 (імпульсивності) та 9 (оптимістичності); тест діагностики показників і форм агресії Басса і Дарки – високі індекси ворожості, підозрливості, образи і почуття провини; тест № 3 – високі рівні завуальованої, відкритої жорстокості та обґрунтованого негативізму; тест № 1 – цинізм і ворожість середні з тенденцією до високого, агресивність середня з тенденцією до низького; тест № 2 – відсутність агресії; тест № 4 – низький ступінь агресивності; тест № 5 – стриманість і відсутність агресії; тест № 7 – помірна агресивність; тест № 6 – низькі сумарні показники агресивності та конфліктності, висока безкомпромісність.

3. У кандидата на службу, визнаного непридатним через короточасні психотичні розлади, було виявлено такі результати: МБДО – високі шкали 4 (імпульсивності), 8 (індивідуалістичності) та 0 (інтроверсії); тест Басса і Дарки – високі індекси фізичної, вербальної агресії, негативізму та загальної агресивності; Фрайбурзький особистісний опитувальник – висока дратівливість і реактивна агресивність; тест № 3 – високі рівні завуальованої жорстокості,

бурчання; тест № 1 – цинізм і ворожість середні з тенденцією до високого, агресивність середня з тенденцією до низького; тест № 7 – помірна агресивність; тест № 6 – низькі сумарні показники агресивності та конфліктності, висока безкомпромісність.

Таким чином, малоефективними виявилися тести № 1, 2, 4, 5, 6, 7. У більшості випадків їх результати показували відсутність агресивності або її середній рівень навіть у кандидатів, які були визнані непридатними для служби через розлади особистості та поведінки. Ці тести не охоплювали не тільки потенційних тенденцій, але й уже наявних якостей в особистісному профілі, виявлених за допомогою МБДО, методик Басса і Дарки, Фрайбурзького особистісного опитувальника. Загальний недолік апробованих тестів – відсутність шкали достовірності – знижує об'єктивність і ставить під сумнів надійність результатів.

Ефективною у використанні виявилась лише методика визначення деструктивних установок у міжособистісних стосунках (В.В. Бойко) – тест № 3. Вона коротка (25 тверджень), показує не тільки наявні якості особистості, але й завуальовані, приховані, потенційні тенденції. Її результати корелювали з даними інших тестових досліджень і дійсним психічним станом обстежуваних осіб, тобто були найбільш надійними.

Позитивний ефект дало доповнення досліджень проєктивними тестами Люшера (метод кольорових виборів), «Малюнок неіснуючої тварини», оскільки вони не викликали в респондентів настороженості та тенденції до симуляції і дисимуляції. Перевагою проєктивних методик є можливість дослідити неусвідомлювану сферу особистості.

Під час аналізу малюнків зверталася увага на наявність деталей, які свідчать про агресивність: велика кількість гострих кутів, розміщення малюнка зверху, велике зображення, голова повернута вправо або анфас, погрозливий вираз і поза, знаряддя нападу (зуби, кігті, роги), хижак (див. рис. 1).

Таким чином, включення в обсяг експериментально-психологічного обстеження проєктивних методів як допоміжного діагностичного прийому дає змогу виявити й уточнити риси особистості, поліпшити якість обстеження кандидатів на службу.

Дослідження рівня агресивності дозволяє прогнозувати поведінку особи в стресових ситуаціях, під час виконання службових завдань, показує необхідність навчання навичкам, характерним для впевненого стилю спілкування і конструктивного пошуку вирішення проблем.

Аналіз результатів психодіагностичних методик допомагає в наданні обстежуваним особам рекомендацій по оволодінню прийомами, що знижують вірогідність бути втягнутими в агресивні взаємовідносини, сприяє формуванню упевненої поведінки як альтернативи агресивній.

Рис. 1. Малюнки неіснуючих тварин

Список використаних джерел:

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2006. – 88 с.
2. Венгер А.Л. Психологические рисуночные тесты. – М.: Изд-во ВЛАДОС – ПРЕСС, 2007. – 159 с.
3. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. – Самара, 2005. – 672 с.
4. Собчик Л.Н. СМІЛ. Стандартизований багатофакторний метод дослідження особистості. Методическе керівництво. – СПб., 2004. – 224 с.

Широких А.О.

аспірант,

Рівненський державний гуманітарний університет

**ПСИХОЛОГІЯ ЖИТТЄВОГО ПРОЕКТУВАННЯ:
ВІД РЕТРОСПЕКТИВИ ДО ФУТУРОЛОГІЇ**

Важко знайти в цивілізованому світі людину, котра б не хотіла досягти успіхів у житті. Весь історичний розвиток суспільства супроводжувався змінами видів діяльності й праці, кожного разу трансформуючись у зв'язку з детермінацією суспільної свідомості й вдосконаленням засобів, середовища праці людини. Глобальна концепція людського розвитку історично й логічно виникла на базі теорії походження людини від мавпи. Антропогенетичний розвиток від архантропів, палеоантропів, неандертальців, найдавніших гомінідів («Homo habilis», «Homo erectus» і «Homo sapiens»), до сучасної

«людини розумної» проходив різні етапи гомінізації. За теорією Ф. Енгельса, праця – «перша основна умова всього людського життя, та до того ж такою мірою, що ми в певному розумінні повинні сказати: праця створила саму людину» [1] («Роль праці в процесі перетворення мавпи в людину», 1873-1876).

Суспільна продуктивна діяльність стала одним з найкращих досягнень людської цивілізації, «основою виробництва матеріальних і духовних цінностей» (Г. Зіммель). Тому постійно буде користуватися інтересом та бути актуальною у будь-який час, доки живе людина.

Сучасна «людина розумна» настільки пішла уперед в психологічному розвитку, що може передбачити напрямки індивідуального існування, проектуючи шлях свого життя. І це не міф, якого одні дотримуються, інші – ні. А звичайна процедура життєтворчості.

Футуралісти (Й. Галтунг, Р. Юнг, Б. де Жувенель, І. Бестужев-Лада [3], Д. Белл, Р. Юнгк, Н. Бостром, К. Штейнбух, О. Флехтгейм, Р. Курцвайл та ін.) вже давно провели наукові дослідження, які підтверджують значиму ефективність механізму прогностичності. О. Флехтгейм зазначив, що футурологія займається накопиченням, упорядкуванням і координацією різного роду прогнозів і проєкцій; а також програмуванням і плануванням, включаючи в себе і філософські аспекти майбутнього Землі і людства.

У свій час, в рамках наукового припущення Р. Курцвайл проголошував, що в майбутньому людство досягне технологічної сингулярності (феноменально швидкого науково-технічного прогресу, заснованого на потужному штучному інтелекті), що призведе певною мірою до кіборгізації людей. Як бачимо, його ідеї стають реальністю. У цьому глобальному спектрі прогнозування всесвітньої динаміки розвитку й організації життя на планеті має конститутивне значення (і уможливорює два шляхи впливу на явище: стимуляцію чи пригальмовування процесу).

З призми проектування індивідом життєвого шляху можна проаналізувати життя великих бізнесменів (що займаються розвитком своєї справи, заздалегідь плануючи етапи розвитку та вдосконалення, так, наприклад, «звичним явищем стає корпоративний форсайт – великі компанії на зразок Siemens, BMW, Shell розробляють і публікують власні прогнози на майбутнє, які стосуються переважно сфери їхніх інтересів – економіки, технологій, енергетики) [3]; політиків («у 1995 р. створено Службу сценарного планування в структурі офісу прем'єр-міністра Сінгапуру для виконання функцій розробки сценаріїв розвитку країни, втілення їх у державну політику та вдосконалення методології сценарного планування») [3]; учених (які проводять лонгітюдні дослідження протяжністю від 2-х до 50-ти років за спеціальною програмою), популярних зірок шоу-бізнесу, театру та балету (які komponують усталений графік виступів у містах, країнах, запланованих на декілька років вперед) і т.д. З цього, безпосередньо випливає, що механізм планування спостерігається у різних сферах, де важливий порядок, послідовність подій, подолання хаотичності, рух до порядку та організованості.

Таким чином, ми можемо сміливо транспольовувати механізми планування в сферу трудової, особистісної та міжособистісної життєтворчості людини.

Надавши планам характеру само менеджменту. Прогностично йти вперед, сконцентрувавшись на аксіопсихологічному структуруванні власного майбутнього. Будувати при цьому життєві проекти (як певні технології життєвого самоздійснення (В. Доній, Л. Сохань)) [2], програми, сценарії, ставити далекі та близькі цілі, генерувати завдання, що допоможуть досягти успіху. Керуватися при цьому цінісними, екзистенційними особливостями внутрішньої ентелехеї.

Список використаних джерел:

1. Енгельс Ф. Роль праці в процесі перетворення мавпи в людину // К. Маркс, Ф. Енгельс. Соч. 2-е изд. М.: Политиздат, 1961. Т. 20. 486 с.
2. Кириченко Н.А. Психологічний зміст категорії «життєвий проект» / Н.А. Кириченко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. – 2011. – № 5-6. – С. 81-89.
3. Сухорольський П.М., Сухорольська І.Ю. Основні етапи розвитку футурології та її завдання в умовах сучасного світу / П.М. Сухорольський, І.Ю. Сухорольська // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 3. – С. 116-123.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Трегуб А.М.

*аспірант, старший викладач,
Класичний приватний університет*

СТАНОВЛЕННЯ СЕРВІСНО-ЕКСПЕРТНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Поняття «сервісно-експертна журналістика» є новим для журналістикознавства і потребує детального розгляду і вивчення. У сучасній науковій думці теоретичне осмислення отримала «сервісна журналістика», перші зразки якої з'явилися у газетній і журнальній періодиці.

На офіційній сторінці курсу з сервісної журналістики Міжнародної відкритої школи журналістики (Open School of Journalism) пропонується така дефініція поняття: «сервісна журналістика – це форма журналістики, яка передбачає надання орієнтованих на споживача порад» [4].

На думку Д. Отрі (James A. Autry), сервісна журналістика, яка виходить за рамки надання чистої інформації, включає в себе очікування того, що читач зробить щось у результаті читання з метою поліпшення свого життя. Сервісна журналістика – це журналістика дії. Сервісний журнал, повинен не лише повідомляти своїм читачам про нові тенденції, а й інтерпретувати та створювати їх [2].

Дослідник Ф. Вольфф, звертаючись до питання термінології, зазначає, що «термін «сервіс» однозначно сигналізує про орієнтацію на особисті потреби читача» [1]. Тобто, в контексті «сервісної журналістики» поняття «сервіс» використовується не для позначення функції «обслуговування» аудиторії в процесі передачі інформації, а для узагальнення тем, які розкриваються в журналістських матеріалах такого типу, а саме: прагматичні питання, пов'язані з організацією повсякденного життя широкого кола реципієнтів.

Становлення сервісної журналістики припало на період бурхливого розвитку маркетингу та реклами. Поява телемагазинів та журналів-каталогів «магалогів», в яких огляди, рекомендації перемежовувались з рекламою товарів, із зазначеними цінами, мала негативний вплив на сприйняття аудиторією сервісної журналістики, яка почала асоціюватись із прямою та прихованою рекламою. Тому, тривалий час журналістська спільнота висловлювала скептичне ставлення до сервісної тематики публікацій. Для відмежування сервісних публікацій від маркетингових і рекламних, редакторам сервісних журналів необхідно було зосереджувати увагу на дотриманні принципів об'єктивності і стандартів журналістської етики у висвітленні сервісних тем, не допускати замаскованої реклами в редакційних матеріалах. «Сучасний редактор... турбується про те, щоб журнал не знижував якість заради короткострокових економічних вигод» [2, с. 9]. Адже довіра і очікування

читача накладають відповідальність за керівництво та консультування [2, с. 8]. Дотримання високих професійних стандартів змінило загальне упереджене ставлення до сервісної журналістики. Так, Ф. Вольфф зазначає, ще майже два десятиліття тому німецькі щоденні газети мали проблеми з темами послуг, адже більшість журналістів вважали послуги нежурналістською сферою. На сьогодні картина повністю змінилася: більшість щоденних газет у боротьбі з падінням накладів робить ставку саме на послуги, бажаючи проявити себе як порадики [1].

Про сучасне визнання сервісної журналістики свідчить Національна журнальна премія Канади (National Magazine Awards), де «сервісна журналістика» належить до окремої категорії нагород, так у категорії «Best Magazine: Service & Lifestyle» відзначають кращий канадський журнал, наповнення якого зосереджене на висвітленні тем способу життя, моди і краси і/або орієнтоване на сервіс, фокусуючись на інформаційному або навчальному матеріалі з будь-якої галузі. Ця категорія включає публікації, присвячені розвагам, моді, красі або стилю, їжі і напоям, заходам на свіжому повітрі, подорожам і туризму, дизайну дому, здоров'ю і гарному самопочуттю, особистим фінансам, вихованню дітей, відпочинку та хобі [3].

З розвитком новітніх технологій вимоги аудиторії до об'єктивності, дієвості, правдивості інформації значно зросли. Медіаграмотність реципієнтів сприяє швидкій фільтрації повідомлень, тому засоби масової інформації, борючись за довіру аудиторії, удосконалюють підходи до висвітлення сервісної тематики. Щоб залишатись максимально об'єктивними, надаючи поради та рекомендації, редакції ЗМІ залучають до процесу створення сервісних матеріалів експертів галузі, ініціюють соціологічні та галузеві наукові дослідження. Так, виражена «експертність» стала невід'ємною складовою сервісної журналістики, потребуючи термінологічного відображення, тому доцільно поняття «сервісна журналістика» замістити поняттям «сервісно-експертна журналістика». Також зміни в термінології пов'язані з необхідністю уникнути термінологічної омонімії, яка виникла у зв'язку з актуалізацією процесу діджиталізації традиційних видів ЗМІ, – в професійній лексиці поряд з «сервісною журналістикою» з'явилося поняття «сервісної функції» журналістики. На сьогоднішній день поняття «сервісність» використовується в контексті трансформації традиційних способів передачі інформації в інноваційні, пов'язані із Інтернет-середовищем. Мережа Інтернет дає можливість отримати інтерактивний зв'язок безпосередньо із реципієнтом, оперативно реагувати на його запити, здійснювати індивідуалізований підбір контенту. Відповідно, «сервісність» у сучасних медіа реалізується через надання додаткових послуг, пов'язаних зі збором, обробкою та передачею інформації. Тому, з метою розмежування понять «сервісної функції» новітніх медіа та «сервісної журналістики» пропонуємо для позначення матеріалів консультативного характеру застосовувати поняття «сервісно-експертна журналістика». Адже саме експертність, тобто наявність експертів, експертної оцінки, апробація, науковий підхід є основною ідентифікаційною ознакою сучасної «сервісно-експертної журналістики».

Список використаних джерел:

1. Вольфф Ф. Журналістика газет і журналів : Вид. 2-ге, переробл. / пер. з нім. В. Климченко. Київ : Центр вільної преси, 2017. 377 с.
2. Autry James A. Service Journalism Versus Hard News Reporting. *Journal of Applied Communications*. 1978. Vol. 61. Iss. 3. P. 3–12.
2. National Magazine Awards. URL: <https://magazine-awards.com/en>
3. Open School of Journalism. URL: <https://www.openschoolofjournalism.com>

Фомиця О.Л.

аспірант,

Сумський державний університет

ПОНЯТТЯ ПСИХОАКУСТИЧНОГО ВПЛИВУ ЯК ЗАСОБУ ДІЇ НА МАСОВУ СВІДОМІСТЬ

Із-поміж спеціалізованих органів, через які нервова система людини отримує подразнення із зовнішнього і внутрішнього середовищ і сприймає їх у вигляді відчуттів, чи не найважливішими для орієнтації в навколишньому світі і отримання необхідної для забезпечення безпеки існування інформації є зір і слух. При цьому можливість чути не менш важлива або навіть і визначальна для емоційної оцінки ситуації, ніж здатність бачити її. Візьмемо на себе сміливість стверджувати, що без звукової підтримки можливість емоційної оцінки ситуації значно знижується а почасти може зводитися до нуля.

Що ж таке звук? Згідно з дефініцією, поданою «Великим енциклопедичним словником», звук – це «пружні хвилі, що поширюються в газах, рідинах і подібних тілах та сприймаються вухом людини й тварини» [1, с. 456]. Звертаючись до звукової інженерії та музичної продукції, акустики музичних інструментів, способів сприйняття музичних звуків і застосування цих концепцій до музичних просторів Д. Ховард акцентує увагу на тому, що звук – «це просто механічне коливання фізичного середовища, яке може бути повітрям або іншим газом, рідиною або твердим тілом. Однак такий спрощений опис не дуже корисний, оскільки він не дає інформації ні про те, як це збурення поширюється, ні про будь-які його характеристики, крім вимог до середовища для його поширення» [2]. Своєю чергою Б. Меєрзон дає таке визначення: «Звуки, які ми зазвичай чуємо – мова, музика або шуми доквілля, – це складні за формою коливання, що складаються з комбінацій кількох або навіть декількох тонів» [3, с. 5]. Говорячи про звук із точки зору традиційної акустики, С. Швець зазначає, що в першу чергу це «коливальний процес... Щоб викликати звукові коливання, необхідно створити механічне збурення середовища за допомогою вібрації фізичного тіла, ударної дії вибухового або іншого характеру» [4]. А ось І. Алдошина наголошує на тому, що: «Звук має подвійну природу», при цьому пояснюючи: «з одного боку, це об'єктивний процес передачі енергії механічних коливань частинок у пружному середовищі

(повітрі, рідині, твердому тілі); з іншого боку, це лише ті види механічних коливань середовища, які сприймаються слуховою системою» [5, с. 11]. А. Нісбетт також зазначає, що «звуки породжуються джерелами всіляких форм і розмірів, що коливаються згідно з дуже складними законами і самі стають складними» [6, с. 10]. Геометрична акустика в той же час ґрунтується на припущенні, що «звук поширюється у вигляді звукових променів, що представляють собою лінії, уздовж яких рухається звукова енергія» [7, с. 20]. Для порівняння базових розумінь звуку для музичної акустики, на думку А. Ананьєва, є «уявлення про музичний звук, що має характерні стійкі ознаки висоти, гучності, тембру» [8, с. 9].

До визначень поняття «звук» зверталися також представники різних галузей науки, таких як: радіожурналістика (В. Смірнов, Н. Михайличенко, О. Гоян, І. Мащенко, І. Пенчук, О. Шерель); мистецтвознавство (А. Крилова, В. Дьяченко, О. Бут); медійні технології (С. Коленов); теорія масових комунікацій (С. Кара-Мурза, С. Зелінський); музична психотерапія (В. Петрушин) та ін.

Що ж до поняття акустики як одного із основних напрямів сучасної науки та практики про звук, то «Великий енциклопедичний словник» визначає її так: «у широкому сенсі – розділ фізики, який досліджує пружні хвилі від найнижчих частот до найвищих, у вузькому сенсі – вчення про звук» [9, с. 31]. Існує кілька розділів акустики, до одного з яких відноситься так звана «психологічна акустика» [9, с. 31]. У сьогоденній практиці параметри звуку вимірюються за допомогою сучасного інструментарію, до якого належать шумоміри – прилади для вимірювання рівня звуку та звукового тиску. Однак не менш важливим є розуміння того, як звукові хвилі впливають на роботу мозку індивідуума. Психоакустика, крім вивчення фізіологічних можливостей людського слуху, також займається питаннями психології сприйняття звуку. Інакше кажучи, досліджується не лише те, що людина чує, а також те, як вона це сприймає у різних акустичних умовах навколишнього середовища в залежності від висоти, тембру й гучності звукового впливу. Я. Альтман у науковій праці «Слуховая система» дав визначення психоакустики, вказавши, що це «наукова дисципліна, завданням якої є вивчення структури та функцій слухового шляху за допомогою аналізу взаємозв'язку акустичних стимулів, що збуджують слухову систему, і психологічних (моторних) реакцій слухача на ці стимули» [10]. Своєю чергою Д. Ховард зазначав: «Психоакустика – це вивчення того, як люди сприймають звук» [2]. Німецький акустик Е. Цвікер доповнив визначення колег, акцентуючи більше на завданнях: «психоакустика, яка описує взаємозв'язок між нижчим рівнем (вплив) і найвищим можливим рівнем (відчуття), є привабливим шляхом вивчення нашої слухової системи» [11].

Щодо поняття «психоакустичний вплив», то в сучасній науці існує кілька близьких за характером його визначень. Так, науковці Національної академії внутрішніх справ трактують «психологічний вплив» як активну цілеспрямовану діяльність, «метою якої є отримання необхідної інформації або зміна психіки чи поведінки об'єкта (окремої людини чи групи людей)» [12]. У підручнику ж «Історія інформаційно-психологічного протиборства» базове поняття «інформаційно-психологічний вплив» потрактовується як «вплив на свідомість

та підсвідомість особистості й населення з метою внесення змін у їхню поведінку і світогляд» [13].

Досліджуючи масовий вплив та масифікацію, яким піддається особистість, відомий теоретик соціальних комунікацій В. Різун дає визначення «масового впливу» як такої дії, яку «певна особа, найчастіше фахівець у галузі масової комунікації, виявляє стосовно інших осіб, викликаючи в них однакові настрої та формуючи однакові думки, й на основі сформованої масової свідомості об'єднує тих осіб у масу (публіку або натовп), в якій кожна людина здатна виявляти передбачувані або й не передбачувані фахівцем однакові емоційно-вольові, інтелектуальні або фізичні реакції» [14, с. 143–144]. В. Зелінський доповнює: «Говорячи про інформаційно-психологічний вплив на маси, ми повинні розуміти, що подібного роду дії спрямовані насамперед на психіку індивіда і мас з метою некритичного аналізу інформації, що надходить із засобів масової комунікації, а також з метою нав'язування певних стереотипів у свідомості (в підсвідомості)» [15].

Отже, розглянувши відомі сучасній науці визначення понять «психоакустика», «вплив», «звук», а також види психологічного впливу для розкриття поняття психоакустичного впливу, пропонуємо таке визначення: психоакустичний вплив – це цілеспрямована діяльність у пропаганді з використанням звукового впливу на свідомість окремої людини, групи людей та населення загалом, що здійснюється за допомогою зміни висоти, тембру й гучності звуку з метою внесення змін у поведінку і світогляд індивідуума та мас.

Список використаних джерел:

1. Большой энциклопедический словарь в 2 томах / гл. ред. А.М. Прохоров. – М. : Сов. Энцикл., 1993.
2. Howard D. Acoustics and psychoacoustics [Електронний ресурс] / D. Howard, J. Angus. – Oxford : Focal Press, 2001. – Режим доступу: <https://www.amazon.com/Acoustics-Psychoacoustics-David-Howard/dp/0240521757> (дата доступу: 15.08.2016).
3. Меерзон Б.Я. Акустические основы звукорежиссуры: Учеб. пособие для студентов вузов / Б.Я. Меерзон. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 205 с.
4. Швец С.И. Акустика для звукорежиссера [Електронний ресурс] / С.И. Швец. – [Б.м.] : [Б.и.], 2008. – 127 с. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5270725/> (дата доступу: 25.02.2019).
5. Алдошина И.А. Музыкальная акустика / И.А. Алдошина, Р. Приттс. – СПб.: Композитор, 2006. – 720 с.
6. Нисбетт А. Звуковая студия. Техника и методы использования: Пер. с англ. / Под ред. Б.Г. Коллендера. – М.: Связь, 1979. – 464 с.
7. Севашко А.В. Звукорежиссура и запись фонограмм. Профессиональное руководство. – М.: Альтекс-А, 2004. – 432 с.
8. Ананьев А.Б. Элементы музыкальной акустики. Учебное пособие / А.Б. Ананьев. – К. : Феникс, 2008. – 224 с.
9. Акустика // Большой энциклопедический словарь в 2 томах / гл. ред. А.М. Прохоров. – М. : Сов. Энцикл., 1993. – 1628 с.
10. Альтман Я.А. Слуховая система [Електронний ресурс] / Я.А. Альтман. – Л. : «Наука», 1990. – 620 с. – Режим доступу: <http://bookshare.net/index.php?id1=4&category=biol&author=altman-yaa&book=1990> (дата доступу: 30.08.2016).

11. Zwicker E. Psychoacoustics [Електронний ресурс] / E. Zwicker. – Н. Fastl – Springer-Verlag, 1999. – Режим доступу: <http://www.springer.com/us/book/9783540231592> (дата доступу: 30.08.2016).

12. Психологічний вплив та маніпулятивна поведінка. Матеріали для самостійної роботи [Електронний ресурс] / Національна академія внутрішніх справ. – Київ, 2016. – 45 с. – Режим доступу: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/up/zaochka/NMK_2.doc (дата доступу: 11.02.2019).

13. Жарков Я.М., Компанцева Л.Ф., Остроухов В.В., Петрик В.М., Присяжнюк М.М., Скулиш Є.Д. Історія інформаційно-психологічного протиборства : підруч. [Електронний ресурс] / Я.М. Жарков, Л.Ф. Компанцева, В.В. Остроухов, В.М. Петрик, М.М. Присяжнюк, Є.Д. Скулиш; за заг. ред. д.ю.н., проф., засл. юриста України Є.Д.Скулиша. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с. – Режим доступу: http://mil.univ.kiev.ua/files/8_367228400.pdf (дата доступу: 07.06.2019).

14. Різун В.В. Теорія масової комунікації: підруч. для студ. галузі 0303 «журналістика та інформація» / В.В. Різун. – К.: Видавничий центр «Просвіта», 2008. – 260 с.

15. Зелинский С.А. Информационно-психологическое воздействие на массовое сознание. Средства массовой коммуникации, информации и пропаганды – как проводник манипулятивных методик воздействия на подсознание и моделирования поступков индивида и масс [Електронний ресурс] / С.А. Зелинский. – СПб.: Издательско-Торговый Дом «СКИФИЯ», 2008. – 280 с. – Режим доступу: http://www.medigram.ru/netcat_files/108/110/h_1eaf80e566efbfa041bafd712f9b13c (дата доступу: 26.02.2019).

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Купалова М.М.

аспірантка,

Научний керівитель: Хижняк Л.М.

доктор соціологічних наук, професор,

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМЫ СЕМЕЙНОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

Развитие семейного бизнеса является одним из главных условий формирования механизма преемственности и навыков предпринимательства, а также влияет на рост среднего класса как основы и фактора стабильности общества. Кроме того, семейный бизнес способствует объединению членов семьи в трудовой и инициативной деятельности, социализации детей, привлечению к труду членов семей с ограниченной трудоспособностью, возвращению к расширенной форме семьи и семейным традициям. То есть семейный бизнес играет весомую роль как в экономических, так и социальных аспектах. Семейный бизнес необходимо изучать не только с экономической точки зрения, но и с социологической. Ведь именно социологические исследования помогут узнать, как общее дело влияет на семейные отношения, как такая семья взаимодействует со своим окружением, с какими проблемами чаще всего сталкиваются в начале и в процессе развития семейного бизнеса, а также перспективы развития такого вида бизнеса и другое.

Для выяснения вышеперечисленных аспектов нами было проведено социологическое исследование «Семейный бизнес: взгляд изнутри» в марте 2017 года. Объектом исследования выступали представители семейного бизнеса. Предметом исследования – закономерности и факторы формирования и развития семейного бизнеса глазами его представителей. Цель исследования: концептуализировать социологическое изучение практик семейного бизнеса. Основная гипотеза исследования: перспективы развития семейного бизнеса в Украине связаны с его последующей институционализацией и преодолением противоречий между общественной востребованностью и реальным его состоянием. Понятие «семейный бизнес» трактовалось нами как «инициативная деятельность членов семьи и их родственников, которые являются владельцами и работниками созданного или приобретенного ими предприятия, деятельность которого направлена на удовлетворение потребностей общества путем организации производства и сбыта товаров и услуг» [1, с. 128-129].

Для проведения данного исследования нами использовался метод глубинного интервью. Ведь именно этот метод позволяет глубже разобраться в вопросах развития семейного бизнеса и выявить более существенную аргументацию для обоснования теоретических положений и выводов по

исследуемой теме. Глубинные интервью проводились с представителями семейного бизнеса. Именно их мнение было важно для исследования, ведь они знают все нюансы этого дела изнутри и могут предоставить наиболее точную и полную информацию. Критерии отбора респондентов: респондент должен возглавлять семейный бизнес; семейный бизнес должен быть малым или средним; семейный бизнес должен находиться в Харьковской области.

В ходе исследования было проведено 18 глубинных интервью с представителями семейного бизнеса Харьковщины. Каждое из них начиналось блоком вопросов о семье респондента. Благодаря этому выяснилось, что опрошенные нами, респонденты жили в браке со своим мужем / женой, на тот момент, от 15 до 42 лет. Это дает возможность говорить о том, что это устоявшиеся семьи, имеющие опыт. Также оказалось, что в каждой семье чаще всего есть двое или трое детей, которые уже достаточно взрослые. Часто указывалось, что к началу собственного дела в семье был один ребенок и, если бы не бизнес, посредством которого улучшились финансовые возможности, то вряд ли бы семья решилась на второго ребенка. Представители семейного бизнеса отмечали, что все члены их семьи тем или иным образом задействованы в его функционировании. Стоит отметить, что сферы семейного бизнеса достаточно различаются. Ведь некоторые семьи занимаются продажей продуктов питания, другие производством их, также есть семьи, которые имеют бизнес в сфере общественного питания. Что касается семей, в которых бизнес не связан с пищевой промышленностью и продажей продуктов, то они занимаются продажей строительных материалов, изготовлением и продажей одежды, имеют строительные и фирмы по ремонту, занимаются изготовлением мебели и прочее. Выбранные нами для исследования семьи имеют малый или средний бизнес. В Бланке глубинного интервью, кроме блока вопросов о семье, были и такие: Мотивация занятия семейным бизнесом; Выбор сферы деятельности; Семейные отношения; Взаимодействие с социальным окружением: Виденье проблем семейного бизнеса; Взгляд в будущее.

Опираясь на результаты исследования нами были сделаны следующие выводы.

Мотивацией к занятию семейным бизнесом, по мнению его представителей, чаще всего становится:

- получение прибыли;
- будущая финансовая независимость семьи;
- развитие собственного предпринимательского потенциала;
- поддержка и развитие таланта члена семьи;
- желание ни от кого не зависеть.

Причинами, которые стали главными при выборе сферы семейного бизнеса, указываются:

- свободная сфера деятельности;
- образование;
- опыт в сфере,
- знакомства, которые могли помочь именно в выбранной сфере;
- финансовые расчеты выгоды занятия бизнесом в определенной сфере;

- предпочтения кого-то из членов семьи;
- опыт прошлых поколений семьи.

Стоит обратить внимание на то, как влияет общий бизнес на семейные отношения. Респонденты выделили положительное и негативное влияние.

К положительному можно отнести:

- сплочение семьи;
- быстрое решение внутрисемейных конфликтов;
- взаимопонимание с детьми;
- увеличение уважения друг к другу.

К отрицательному же влиянию респонденты относят:

- конфликты в семье из-за проблем в бизнесе;
- нехватка времени для ведения хозяйства;
- малое количество времени для совместного семейного отдыха.

Результаты исследования подтверждают тезис исследователя семейного бизнеса И.Я. Кулиняка о том, «что государство вместо того, чтобы способствовать развитию таких предприятий, как это практикуется в других странах, наоборот, все больше давит на них различными налогами и законами, которые с каждым днем затрудняют их функционирование и стимулируют к банкротству» [2, с. 392]. Ведь главными проблемами для эффективного функционирования семейного бизнеса респонденты считают те, которые относятся к государственному регулированию:

- отсутствие отдельной нормативно-правовой базы для семейного бизнеса;
- нагрузка налогами;
- отсутствие программ поддержки государством семейного

предпринимательства.

Также респонденты выделяют проблемы, с которыми сталкиваются в семье и социальной среде:

- конфликтные ситуации, связанные с неформальными отношениями в рамках бизнеса;
- сложность распределения обязанностей между членами семьи;
- предубеждения относительно хорошего финансового положения семей, имеющих собственный бизнес.

Как показало исследование, основные трудности развития семейного бизнеса в Украине связаны с законодательством и налогообложением. Внутрисемейные и внешние социальные проблемы семейного бизнеса воспринимаются его представителями как неизбежные, но преодолимые. Семейный бизнес сейчас переживает трудные времена и его представители пытаются поддерживать его функционирование и развивать для своих детей и внуков.

Список использованных источников:

1. Баранец Н.И. Семейное предпринимательство как социально-экономическая проблема / Н.И. Баранец // Ученые записки Российского государственного социального университета. – 2007. – № 4. – С. 124-131.
2. Кулиняк І.Я. Сімейний бізнес: сутність поняття / І.Я. Кулиняк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – № 24(9). – С. 390-394.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Горський В.В.

аспірант;

Маляренко О.Є.

*кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу,*

Інститут загальної енергетики НАН України

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТЕЦ УКРАЇНИ

Оцінка ефективності модернізації теплових електростанцій, як правило, проводиться з використанням показників питомих витрат палива на відпуск електричної енергії, або електричної і теплової при комбінованому виробництві, коефіцієнтів корисної дії окремого обладнання та станції в цілому, коефіцієнта використання теплоти палива і енергії та з використанням показника втрат теплової енергії за зворотним енергетичним балансом енергетичних установок [1].

Одним із показників енергетичної ефективності є повна і пряма енергоемності продукції (наприклад, енергоемність виробництва електричної і теплової енергії) згідно ДСТУ 3682-98 (ГОСТ 30583-98) «Енергозбереження. Методика визначення повної енергоемності продукції, робіт, послуг», в якій енергоемність енергоресурсів визначається з урахуванням енерговитрат на видобуток палива, його транспортування до електростанції, непрямих витрат на генерацію енергоресурсів (подавання повітря для спалювання палива, підготовка води, ін.), зниження енерговитрат за рахунок використання вторинних енергоресурсів (теплоти відхідних газів, що використовується в технологічному процесі, на підігрів повітря та живильної води), та з урахуванням імпорту енергоресурсів [2]. При цьому пряма енергоемність включає лише витрати енергоресурсів на розвантаження твердого палива, його розмороження взимку нагрітим повітрям або насиченою парою, підігрів рідкого палива при його зберіганні та зливі з ємності, витрати палива на генерацію електричної і теплової енергії, витрати електроенергії на подачу води, що нагрівається у парогенераторі, та подачу повітря. Зовсім не враховуються різні технології підготовки палива до спалювання (вугілля розмелюється на різних типах млинів, подається в парогенератор різними способами (традиційним, під тиском, під розрідженням), спалюється за допомогою різних технологій (різні пальники і паливні), вироблена пара може бути направлена на турбіни різного типу (парові з різними типами відборів пари: промисловий, опалювальний, регенеративний). На зарубіжних ТЕЦ вже використовуються газотурбінні установки та парогазові (газотурбінна установка, котел-утилізатор, парова

турбіна). Тобто обчислити зміну енергоємності енергоресурсів (електричної та теплової енергії) при модернізації або оновленні енергетичного обладнання за існуючою методикою поки неможливо.

Нами розроблено методичний підхід до врахування всіх перелічених енергетичних витрат, які можуть вплинути на енергоємність виробництва енергоносіїв. Для реалізації цього підходу і проведення модельних розрахунків створено інформаційну базу даних, що містить перелік основного та допоміжного обладнання у різноманітних варіаціях, різних виробників та з різними енергетичними показниками. Це є вихідними даними для розроблення математичної моделі розрахунку енергоємності виробництва продукції ТЕЦ, що також відобразатиме зміну енергоємності (зниження чи збільшення) в залежності від типу працюючого обладнання, заміни чи модернізації одиничного обладнання із ланцюга виробництва продукції. Також це дає можливість для порівняння технологічних схем з різним типом встановленого обладнання, з точки зору енергоємності виробництва при комбінованому виробництві двох видів продукції. Також слід звернути увагу, що на сьогоднішній день не існує єдиного універсального методу розподілу витрат палива на ТЕЦ на відпущену теплову та електричну енергію. Основними рівноцінними методами розподілу витрат палива є:

- Розрахунок у відповідності до енергетичної цінності тепла;
- Методи залишкової вартості: віднесення залишкових витрат на електричну або теплову енергію
- Метод цінності енергії;
- Фізичний (балансовий) метод;
- Метод зниження виробництва електричної енергії;
- Методи розподілу економії: рівної, пропорційної та загального прибутку.

До 01.03.1998 діяв фізичний метод. При такому методі розподіл витрати палива здійснюється без врахування коефіцієнтів цінності пари, що відпускається з відборів турбін, і уся економія за рахунок комбінованого виробництва електричної і теплової енергії відноситься до електроенергії [3]. Сьогодні в Україні діє спосіб розподілу витрат палива, що регламентується документом ГКД 34.09.100-2003 «Розподіл витрат палива на відпущену електричну та теплову енергію при їх комбінованому виробництві на теплових електростанціях. Методика визначення». Ця методика затверджена наказом Міністерства палива та енергетики України № 580 від 15 жовтня 2003 р. [3].

Для спрощеного представлення нашої моделі розрахунку енергоємності було використано метод рівного розподілу економії, із приведенням відпущених типів енергії до одних одиниць вимірювання. Основна складність енергетичних оцінок паротурбінних установок, як і інших установок комбінованого виробництва, обумовлена фізичною нероздільністю потоку робочого тіла на вході в турбіну на складові, пов'язані з отриманням роботи і теплоти.

Нижче наведено структурну послідовних кроків для роботи із даною моделлю:

Рис. 1. Загальний алгоритм проведення дослідження по визначенню прямої енергоємності виробництва енергоносіїв

Джерело: розроблено авторами

При реалізації четвертого кроку, ми маємо можливість порівнювати технологічні схеми еквівалентних електростанцій, або визначити так звану «найслабшу ланку» в технологічному ланцюгу виробництва, при заміні або модернізації якої ми отримаємо збільшення/зменшення корисної дії взагалі по станції та зменшення енергоємності продукції в числовому представленні. Обчислена дельта дасть можливість оцінити доцільність окремої модернізації чи заміни обладнання, виключити варіант реконструкції при збільшенні енергоємності кінцевої продукції. Для спрощеного розуміння роботи даної моделі наведено алгоритм обчислення прямої енергоємності електричної і теплової енергії з розподілом енерговитрат порівну:

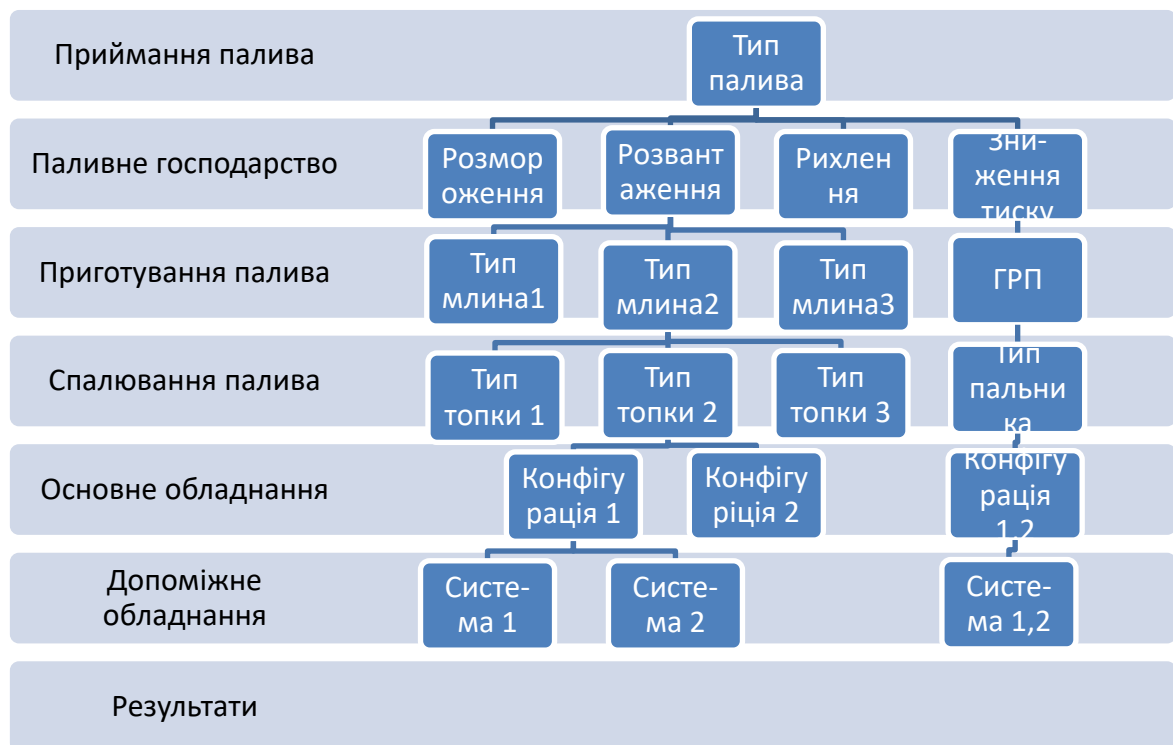

Рис. 2. Алгоритм формування вихідних даних для проведення розрахунків прямої енергоємності енергоносіїв на ТЕЦ

Джерело: розроблено Горським В.В.

За допомогою даного алгоритму в залежності від типу застосованого обладнання буде отримано показники енергоємності, які можна порівняти і вибрати ефективніший. Також слід додати, що до кожного типу обладнання і на кожному етапі застосовується коефіцієнт використання встановленої потужності, адже не все обладнання на станції постійно знаходиться в роботі, а деяке взагалі працює тільки в певний сезон (наприклад розмороження вугільного палива у зимовий період).

Як заключення можна сказати, що запропонований підхід, що більш детально враховує витрати енергоресурсів (палива, електроенергії) при виробництві енергоносіїв на ТЕЦ, дає змогу визначити енергоємність відпуску теплової та електричної енергії з теплоелектроцентралі та оцінити доцільність модернізації чи заміни окремого обладнання.

Список використаних джерел:

1. Рыжкин В.Я. Тепловые электрические станции. Учебник для вузов по специальности «Тепловые электрические станции». Изд. 2-е, перераб. и доп. М.: Энергия, 1976. 448 с.
2. ДСТУ 3682-98 (ГОСТ 30583-98) «Енергозбереження. Методика визначення повної енергоємності продукції, робіт, послуг». Режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=55050
3. Методи обліку та калькулювання фактичної собівартості виробництва енергії на ТЕЦ. Шляхи зниження собівартості енергетичної продукції. Режим доступу: https://pidruchniki.com/73768/ekonomika/metodi_obliku_kalkulyuvannya_faktichnoyi_sobivartosti_virobnitstva_energiyi_shlyahi_znizhennya_sobivartosti_energetichnoyi

Кривенко І.П.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця*

РОЗРОБКА МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ МЕДИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СМАРТФОНІВ

Станом на 2018 рік у світі існує 2,53 млрд користувачів мобільних пристроїв. Така статистика підтверджує загальновідомий факт, що на сьогодні смартфон – беззаперечний атрибут цифрового життя для сотень мільйонів людей. Смартфони поєднують у собі безліч можливостей для використання різноманітних сервісів Інтернет, комунікації, розваг, професійних завдань. Особливо цінними ресурсами мобільних пристроїв можуть бути мобільні додатки медичного призначення.

Метою публікації є огляд існуючих мобільних додатків медичного призначення для смартфона, обґрунтування їх доцільності застосування для лікарів і пацієнтів та аналіз методології розробки мобільних додатків.

Мобільні технології у сфері охорони здоров'я стали постійно зростаючим трендом серед людей по всьому світу, що зумовило розвиток мобільної медицини. Всього для мобільних платформ існує близько 100 000 додатків у

сфері мобільної медицини. Їх можна поділити на дві основні категорії: для пацієнтів (85%) та для лікарів (15%) [1].

Мобільна медицина (mHealth) – це концепція, що має на меті об'єднати пацієнта і лікаря за допомогою мобільних пристроїв, з метою більш точного та повного обміну даними про стан пацієнта і забезпечує поліпшення якості надання медичних послуг. Актуальною задачею мобільної персоналізованої медицини є створення комбінованих інформаційно-комп'ютерних систем, що надають можливість пацієнтам самостійно контролювати життєвоважливі показники власного здоров'я, а лікарям – контролювати стан здоров'я своїх пацієнтів у режимі віддаленого доступу та проводити професійний аналіз результатів спостереження за допомогою спеціальних мобільних програм-додатків з метою своєчасного та ефективного корегування лікувальних та профілактичних заходів [2].

Під *мобільним додатком медичного призначення* будемо розуміти спеціальні програми для смартфона, встановлені на тій чи іншій платформі, які володіють певним функціоналом медичного призначення, що дозволяє виконувати діагностично-моніторингові та інформаційно-довідкові завдання.

Існуючі типи мобільних додатків медичного призначення можемо систематизувати за окремими групами.

1. *Інформаційно-довідкові додатки* – містять довідкову інформацію щодо захворювань, клінічних рекомендацій на базі доказової медицини, пошуку лікарських препаратів, мають вбудовані медичні словники, класифікатори.

2. *Діагностичні додатки* – дозволяють проводити стандартизовані діагностичні заходи (напр., додаток Перевірка слуху Pro здатний здійснити тональну аудіометрію і визначити ступінь втрати слуху пацієнта).

3. *Моніторингові додатки* – надають можливість відслідковувати та аналізувати показники здоров'я (напр., артеріальний тиск), містять вбудовані щоденники та календарі для спостереження, накопичення та інтерпретації різних медичних даних та фізіологічних показників пацієнта, забезпечують контроль та нагадування прийому лікарських препаратів (напр., додатки Мобільна Медсестра, Ліки контроль тощо), проводять інформаційний супровід вагітності тощо.

4. *Медичні калькулятори* – використовуються для розрахунку медичних показників (напр., розрахунок індексу маси тіла, потреби в енергії, пікової швидкості видиху тощо), оцінки і опрацювання діагностичних тестів (напр., шкали ризику інсульту CHADS₂, CHA₂DS₂-VASc; оцінки порушень свідомості Glasgow і FOUR; прогноз серцево-судинних подій (Pooled Cohort Equations, HeartSCORE, Euro Heart Angina Score тощо); оцінку операційного ризику (euroSCORE, RCRI), тяжкості критичних станів (SOFA, SAPS II)).

5. *Медичні навчальні ігри* – інтерактивні додатки, що містять різноманітні ситуативні сценарії для засвоєння медичних знань та формування клінічних навичок і маніпуляцій.

6. *Додатки спеціального призначення* (напр., Dicom Viewer для аналізу і обробки різних видів медичних зображень).

Перш ніж почати розробку мобільного додатку необхідно визначитися з наступними умовами: хто буде користувачем (цільова аудиторія); для яких пристроїв призначений додаток; в якому середовищі буде проводитись розробка додатку; платформа, на якій додаток буде функціонувати; методологія і методи, які доцільно застосувати при розробці додатка.

Розрізняють три типи мобільних додатків: натівний, веб-додаток, гібридний. Натівний додаток розробляється на своїй (рідній) мові програмування для вибраної платформи. До причин використання натівних додатків належать: працюють швидше і стабільніше, ніж додатки іншого типу; дозволяють зняти функціональні обмеження браузерів з доступу до ресурсів.

Веб-додаток, розробляється на HTML, JavaScript, CSS (Cascading Style Sheets – каскадні таблиці стилів) і вимагає для свого виконання встановленого і налаштованого браузера мобільного пристрою з виходом в Інтернет. HTML застосовується для розмітки елементів інтерфейсу. CSS описує візуальну складову і взаємне розташування віджетів і елементів управління. Мова програмування JavaScript реалізує логіку програми.

До причин використання веб-додатків належить: можливість повного або хоча б часткового повторного використання коду на різних платформах; не пред'являють особливих вимог до графіки і використання апаратних засобів пристрою; є величезний вибір інструментів, фреймворків, які прискорюють і спрощують процес розробки; існування версії веб-сайту для ком'ютера і є необхідність отримання доступу до через мобільний пристрій.

У гібридних додатках частково використовується нативна функціональність (можливість часткового доступу до ресурсів пристрою) та частково застосовуються можливості веб-додатків (підтримка HTML і робота в браузері). Причинами використання гібридних додатків є: можна поширити його відразу на безліч платформ; загальна продуктивність і відгук інтерфейсу не є вирішальними; можливість поширення (публікації) як готового продукту або тимчасового заміника до виходу нативного додатка.

Вибір засобів залежить від призначення і складності додатку. Середовища розробки дозволяють отримати повний доступ до можливостей операційної системи і компонентів телефону. Для створення програмного забезпечення вони використовують високопродуктивні мови програмування, саме тому вони дозволяють домогтися найвищої продуктивності. Для різних платформ використовуються різні мови програмування.

Для платформи Android використовується мова Java, проте можливо використовувати мови C / C ++, що дозволяє підвищити продуктивність на критичних ділянках коду. Для платформи iOS використовується мова ObjectiveC і Swift (нова мова програмування, представлений компанією Apple в 2014 році. Вона успадкувала більшість рис від ObjectiveC).

Інтегрованим середовищем розробки для додатків для Android є середовище Android Studio від Google на основі IntelliJ IDEA. Середовище надає: інструмент для автоматичного імпорту існуючого проекту Eclipse (ADT Plugin) в проект Android Studio; засоби для спрощення тестування програм на сумісність з різними

версіями платформи; інструменти для проектування додатків, що працюють на пристроях з різними роздільними здатностями екранів.

Додатковими можливостями Android Studio є: збірка додатків, заснована на Gradle; специфічний рефакторинг і швидке виправлення дефектів; інструменти для пошуку проблем з продуктивністю, сумісністю версій; утиліти для скорочення, оптимізації коду, а також цифрового підпису додатків; майстри для створення загальних Android конструкцій і компонентів; редактор, який працює на багатьох розмірах екранів і роздільних здатностей, вікно попереднього перегляду, що показує запусканий додаток відразу на декількох пристроях і в реальному часі; інтерфейс перекладу на інші мови.

Оскільки фрагментація операційної системи Android має великий вплив на стабільну роботу мобільного додатку, перевірка повного функціоналу на цільових операційних системах вимагає великої кількості ресурсів та часу. Серед систем автоматичного звіту про помилки в роботі програми на етапі тестування можна виділити TestFlightSDK, Asca – вони дозволяють отримувати стек помилок під час збою програми до розміщення мобільного додатку у GooglePlay [3].

Сучасні мобільні додатки вимагають застосування ефективних методологій розробки програмного забезпечення, широкого використання шаблонів програмування, тестування та поетапного впровадження мобільного додатку. Розробка мобільних додатків медичного призначення є актуальним завданням сьогодення, вирішення якого сприяє забезпеченню моніторингу показників здоров'я, накопиченню та інтерпретацію персональних даних пацієнта щодо діагностично-лікувальних та профілактичних заходів, що може стати незамінним помічником як для лікаря так і для пацієнта.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко О.С. Мобільні додатки для медицини. *Міжнародний науковий журнал*, 2016. № 6. Т. 2. URL: <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://www.inter-nauka.com/uploads/public/14690850481064.pdf>
2. Мінцер О.П., Шевченко Я.О. Особливості діагностики стану здоров'я пацієнта з позицій мобільної медицини. Постановка проблеми. *Медична інформатика та інженерія*, 2016. № 4. С. 31–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mii_2016_4_8
2. Сторчак І.М. Методологія розробки мобільних додатків. *Застосування мобільних технологій у навчанні*. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5178/1/Storchak.pdf>

Мельничук В.І.

студент,

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

АНАЛІЗ АЛГОРИТМІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ РЕКОМЕНДАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Рекомендаційні системи в Інтернеті з'явилися близько 20 років тому. Але бурхливий розвиток в цій області розпочався приблизно 5-10 років тому, коли відбулося змагання Netflix Prize, якій дуже важливо було підвищити якість рекомендацій, а передбачення вимірювалися за допомогою середньоквадратичного відхилення [1]. Сьогодні, рекомендаційні системи змінюють способи взаємодії Web-сайтів зі своїми користувачами. Не використовуючи статичної інформації, рекомендаційні системи виконують збільшення ступеня інтерактивності з метою розширення призначених для користувача можливостей. Також рекомендаційні системи виконують незалежне формування рекомендацій кожному конкретному користувачеві, ґрунтуючись на конкретній історії дій, а також, урахувавши реакцію інших користувачів [1].

Задачею є аналіз алгоритмів навчання для рекомендаційних систем.

Більшість рекомендаційних систем передбачає застосування колаборативної фільтрації (collaborative filtering) або контентної фільтрації (content-based filtering), чи в іншому випадку – застосування гібридних підходів [1; 2].

Для колаборативної фільтрації характерне вироблення рекомендацій, заснованих на моделі попередньої поведінки користувача [2]. Таку модель можна побудувати, ґрунтуючись виключно на поведінці певного користувача або при обліку поведінки подібних користувачів, що мають подібні характеристики. У разі колаборативної фільтрації, коли береться до уваги характер поведінки інших подібних користувачів, відбувається використання знань про групу (group knowledge) з метою вироблення певних рекомендацій на основі порівняння таких користувачів. В цілому рекомендації відбуваються в режимі автоматичної співпраці множини подібних користувачів з виділенням (метод фільтрації) таких користувачів, яким характерна демонстрація подібних переваг або шаблонів поведінки.

Контентній фільтрації характерне формування рекомендацій, що ґрунтуються на поведінці користувача [1; 3]. Наприклад, при цьому підході може бути використана ретроспективна інформація про перегляди (перелік блогів, які читаються користувачем і характеристика таких блогів). Сам контент можна визначити, використовуючи ручний режим або витягти автоматично за допомогою інших методів подібності.

Гібридним підходам, яким характерне поєднання колаборативної і контентної фільтрації, властиво підвищення ефективності (і складності) рекомендаційних систем [1]. Об'єднання результатів колаборативної і контентної фільтрації потенційно дозволяє підвищити точність рекомендації. Крім того, гібридний підхід може бути корисний, якщо застосування

коллаборативної фільтрації починається при значній розрідженості даних. Гібридний підхід дозволяє спочатку зважувати результати згідно контентної фільтрації, а потім зміщувати ці ваги у напрямку до коллаборативної фільтрації (в міру «визрівання» доступного набору даних по конкретному користувачеві). Слід зазначити, що в рекомендаційних механізмах можуть бути використані найрізноманітніші алгоритми, багато з яких прийшли з області машинного навчання [3]. Так, наприклад, за допомогою кореляції Пірсона, може бути точно обчислено схожість між двома користувачами (і їх атрибутами, наприклад, такими як статті, прочитані в колекції блогів). Цей алгоритм вимірює лінійну залежність між двома змінними (або користувачами) як функцію їх атрибутів. Однак він не обчислює цю міру за всією сукупністю користувачів. Цю сукупність необхідно попередньо відфільтрувати до близьких елементів на основі високорівневих показників подібності, таких як, наприклад, читання подібних блогів.

Також до машинних методів належать алгоритми кластеризації, які є різновидом так званого «навчання без вчителя» (unsupervised learning), що дозволяє виявити структуру в рядах на перший погляд випадкових (або немаркованих) даних. У загальному випадку такий алгоритм базується на виявленні подібності між елементами (наприклад, між читачами блогу) за допомогою обчислення їх відстані від інших елементів в просторі ознак (feature space) (ознакою в просторі ознак може бути, наприклад, кількість прочитаних статей в наборі блогів). Кількістю незалежних ознак визначається розмірність просторових ознак. У випадку, коли елементи мають «близькість» один до одного, то вони можуть бути об'єднані в один кластер. Слід зазначити про існування множини алгоритмів кластеризації, найпростішим з яких є алгоритм k-середніх (k-means), який розділяє елементи на k-кластери.

Процес обчислення відстані між двома об'єктами може бути важким для візуалізації [4]. Один з поширених методів вирішення цього завдання полягає в тому, щоб розглядати кожен член кластера як багатовимірний вектор і обчислювати для нього «Евклідову відстань».

Крім того, слід згадати про існування множини інших існуючих різновидів кластеризації, до яких можна віднести теорію адаптивного резонансу (Adaptive Resonance Theory), нечітку кластеризацію методом C-середніх (Fuzzy C-means), вірогідну кластеризацію за допомогою EM-алгоритму (Expectation-Maximization) тощо.

Досліджуючи рекомендаційні механізми, можна відзначити можливість застосування багатьох алгоритмів, які і зараз успішно застосовуються. До таких належать:

- Байєсова мережа довіри (Bayesian Belief Net), яка може бути представлена, як орієнтований ациклічний граф, з ребрами, які представляють пов'язані ймовірності змінних;

- ланцюги Маркова (Markov chains), які мають такий же підхід, як у Байєсовій мережі довіри, але рішення проблеми вироблення рекомендацій виконується послідовною оптимізацією, а не простим прогнозуванням;

– класифікація за методом Роккі (Rocchio classification), яка заснована на векторній моделі і, в якій використовуються відгуки про релевантність вхідних елементів з метою підвищення точності рекомендаційної системи.

У цілому, можна відмітити про існування множини алгоритмів навчання для рекомендаційних систем, які застосовуються для машинного навчання, а також, які в будь-якому разі, потребують подальшого вдосконалення для отримання ще більшої точності надання рекомендацій.

Список використаних джерел:

1. Melville P., Mooney R., Nagarajan R. Content-Boosted Collaborative Filtering for Improved Recommendations. *National Conference on Artificial Intelligence : «AAAI-2002»* : materials (20-25 July 2016, Edmonton, Canada). Edmonton, Canada : AAAI, 2002. P. 187-192.
2. Linden G., Smith B., and York J. Item-to-Item Collaborative Filtering. Los Alamitos, CA, USA: IEEE Internet Computing, 2003. P. 76-80.
2. Офіційний блог для розробників компанії IBM. URL: <https://www.ibm.com/developerworks/ru/library/os-recommender1/> (дата звернення: 25.04.2019).
3. Мазурік О.Ю. Порівняльний аналіз моделей оцінювання в рекомендаційних системах. *Системний аналіз та інформаційні технології*. Київ : НТУУ «КПІ», 2016. С. 113.

Омельченко П.В.

студент,

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ГЕНЕРАЦІЇ БАЗИ ДАНИХ НА ОСНОВІ ОНТОЛОГІЇ ПРЕДМЕТНОЇ

Онтологія (за визначенням Н. Грубера) – специфікація концептуалізації [1]. Це спроба всеохоплюючого і детального формального опису певної області людських знань, за допомогою концептуальної схеми. Онтології придатні для розуміння людьми, але в той же час всебічний та формальний опис, придатний для автоматичної обробки спеціальними програмами. Онтології можуть використовуватись для:

- формування і фіксації загального знання певної предметної області або її частини;
- явної концептуалізації предметної області, що дозволяє описати семантику даних;
- опису певних компонентів, які можуть використовуватись як специфікація для певної задачі;
- розробки сховищ даних в якості високорівневого інтерфейсу;
- покращення взаємодії між програмними агентами та розробниками;
- уніфікації обміну даними;
- формалізації процесів специфікації.

Таким чином онтології використовуються для розв'язання великого спектру завдань, та досить поширені в інформаційних системах.

Елементами онтології є:

– екземпляри (індивіди) – це основні, низкорівневі компоненти онтології, які являють собою або фізичні об'єкти (книги, тварини, споруди) або абстрактні (слова, числа). Є не обов'язковими елементами онтології, проте оскільки однією з основних задач онтологій є класифікація екземплярів, то зазвичай вони наявні;

– класи (поняття) – абстрактні групи, набори або колекції певних об'єктів. Класи можуть містити екземпляри, класи нащадки, або і те і інше;

– атрибути – містяться в об'єктах онтології, використовуються для зберігання інформації про об'єкт, такої як ім'я та значення, також можуть містити специфічну інформацію, яка властива лише об'єктам певного типу. Значення атрибуту може бути складеним типом даних, тобто списком простих типів даних;

– відношення (залежності) – атрибут значення якого є інший об'єкт. Використовуються для визначення залежностей між об'єктами, наприклад відношення наслідування.[2]

Основними проблемами при генерації схеми бази даних на основі онтології заданої предметної області є:

– в структурі онтології зв'язки існують не тільки між класами (класи представляють таблиці у базі даних), а й між самими даними;

– в структурі онтології існують класи, які використовуються тільки як предки для інших класів, і не містять ніяких даних;

– складність встановлення відповідності між даними на класом до якого вони належать;

– значна відмінність зв'язків між класами онтології та зв'язків між таблицями в базі даних.

Для аналізу онтології рекомендується скористатися схемою представленою на рисунку 1.

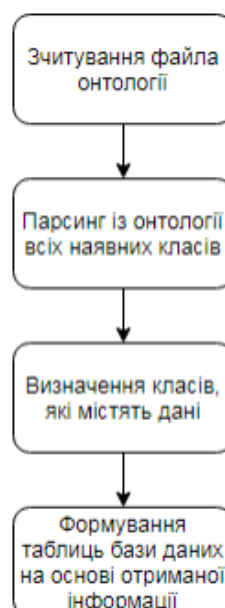

Рис. 1. Схема аналізу онтології

Система відкидає із розпаршеної колекції екземпляри, оскільки для генерації таблиць необхідні тільки класи, а екземпляри лише зберігають інформацію, яка на даному етапі розробки системи ніяк не використовується. Після відбору класів, постає проблема визначення на основі яких з них генерувати таблиці бази даних. Для зменшення логічних помилок та покращення швидкодії системи було прийнято рішення генерувати таблиці на основі лише тих класів які містять екземпляри, адже класи які використовуються лише як предки для інших класів, власних екземплярів не містять. Наступним логічним кроком є побудова таблиць бази даних на основі відібраних класів онтології. При створенні таблиці назва класу стає назвою таблиці, атрибути класу стають полями таблиці, при цьому тип поля залишається таким яким був тип атрибуту в онтології.

Список використаних джерел:

1. Лапшин В.А. Онтологии в компьютерных системах. – М.: Научный мир, 2014.
2. Добров Б.В., Иванов В.В., Лукашевич Н.В., Соловьев В.Д. Онтологии и тезаурусы: модели, инструменты, приложения. – М.: Бином. Лаборатория знаний, 2015. – 173 с. – ISBN 978-5-9963-0007-5

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Білокрилий А.В.

студент;

Кобильник Л.А.

викладач математики,

*Коледж Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

НАУКОВА СПАДЩИНА ЛАПЛАСА

*Лаплас був народжений для того,
щоб все посилювати, відсувати всі межі,
щоб вирішувати те, що здавалося нерозв'язним [3]*

П'єр-Симон Лаплас надзвичайно цікава постать в науковому просторі минулого. Талановитий, неординарний, неповторний вчений з нестандартним мисленням і світосприйняттям. Відомий математик з французьким шармом та незвичним підходом до вирішення наукових завдань, астроном, фізик, член Паризької Академії наук, член Французької академії. Навчався в школі бенедиктинців, але вийшов з неї атеїстом. Професор Паризької військової школи, брав участь у реорганізації системи вищої освіти у Франції, у створенні Нормальної й Політехнічної шкіл. Як голова Палати мір і ваги керував запровадженням у життя метричної системи мір [1, с. 66].

1795: Лаплас читає лекції з теорії імовірності в Нормальній школі, куди він був запрошений як професор математики, разом з Лагранжем, декретом Національного конвенту [4].

Наполеон нагородив Лапласа титулом графа Імперії і ледь не всіма існуючими орденами й посадами. Він навіть призначив його на посаду міністра внутрішніх справ, але за 6 тижнів таки визнав свою помилку. Лаплас вніс до управління, як висловився пізніше Наполеон «дух нескінченно малих», тобто дріб'язковість. Титул графа, даний йому в роки імперії, Лаплас змінив незабаром після реставрації Бурбонів на титул маркіза і члена палати перів. 1812: грандіозна «Аналітична теорія ймовірностей», у якій Лаплас також підсумував всі свої і чужі результати. 1814: «Досвід філософії теорії ймовірностей» (популярний виклад), друге і четверте видання якого послужили вступом до другого і третього видання «Аналітичній теорії ймовірностей». «Досвід філософії теорії ймовірностей» був опублікований в перекладі російською мовою в 1908 році, перевиданий в 1999 році [4].

Півтора століття, задовольняючи людську допитливість, лектори та письменники, вчені і філософи, говорячи про світобудову, називають ім'я великого астронома Лапласа, який приступив до штурму «головної проблеми

небесної механіки»: дослідження стійкості Сонячної системи. Одночасно він публікував важливі роботи з теорії визначників, теорії ймовірностей, математичної фізики й ін. [4].

У 1812 році Лаплас формує багато фундаментальних результатів дослідження статистики. Перша половина його трактату стосувалася методів та задач теорій ймовірностей, друга половина – методів статистики та їх застосувань. Його запропоновані доведення були строгими за сучасними стандартами, а його погляди коливалися між баєсівськими та не баєсівськими підходами, це ускладнювало аналіз його деяких викладень, але висновки залишаються загалом якісними. В 1819 році ним опубліковано популярний виклад роботи з теорії ймовірностей.

Лаплас встановив математичну систему індуктивного виведення на основі ймовірності, яку ми сьогодні називаємо Баєсовою.

Механістично-матеріалістичні погляди Лапласа знайшли своє найкраще вираження в наступних словах його «Досвіду філософії теорії ймовірностей»: «Розум, якому були б відомі для якого-небудь даного моменту всі сили, які проявляються в природі, і відносне положення всіх її складових частин (якби ж цей розум виявився досить великим, щоб підпорядкувати ці дані аналізу), – обійняв би в одній формулі руху найбільших тіл Всесвіту нарівні з рухами найлегших атомів: не залишилося б нічого, що було б для нього недостовірно, і майбутнє так само, як і минуле, постало б перед його поглядом «.

Лаплас – своєрідна і непроста постать у науковому середовищі, його різноманітні інтереси знайшли відображення в науковій та соціальній діяльності, досконало володіючи древніми мовами, літературою та мистецтвом, вивчав також математику та астрономію. Зайнявшись математикою, Лаплас не тільки покинув заняття теологією, він став переконаним атеїстом [2, с. 296]. Його наукова діяльність була дуже різноманітна і багатогранна: теорія диференціальних рівнянь, астрономія, інтегрування рівнянь з частковими похідними, теорія ймовірності, теорія потенціалу, теплопровідності, гідродинаміка, питання електростатики, також він визначив швидкість звуку у повітрі, надав барометричну формулу для обчислення зміни густини повітря із зміною висоти над поверхнею Землі та багато інших наукових досягнень, якими користуються вчені сьогодні. Ми можемо дивуватися його інтелектуальній потужності, розвивати таку клопітку невтомну працездатність та пишатися науковим доробком цього талановитого вченого.

Список використаних джерел:

1. Українська радянська енциклопедія, том 6, видання друге, головна редакція УРЕ. – К., 1981. – 552 с.
2. Бородин А.И., Бугай А.С. Биографический словарь деятелей в области математики. – К.: Радянська школа, 1979. – 607 с.
3. Інтернет-видання «litresp.ru». URL: <https://litresp.ru/chitat/ru/%D0%92/voroncov-eljyaminov-boris-nikolaevich/laplas/13>
4. Інтернет-видання «Uk.wikipedia.org». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%27%D1%94%D1%80-%D0%A1%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%BD_%D0%9B%D0%BD%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%81

5. Інтернет-видання «Uk.wikipedia.org». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97_%D0%B9%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96#%C2%AB%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%89%D0%B5%D0%BD%D1%8C%C2%BB_%D0%AF%D0%BA%D0%BE%D0%B1%D0%B0_%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%83%D0%BB%D0%BB%D1%96

6. Воронцов-Вельяминов Б.Н. Книга Лаплас. URL: <https://www.rulit.me/books/laplas-read-52250-1.html>

7. Інтернет-видання «Ru.wikipedia.org». URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B0%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%81_%D0%9F%D1%8C%D0%B5%D1%80-%D0%A1%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%BD

Руснак Є.А.

студент;

Кобильник Л.А.

викладач математики,

*Коледж Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯКОБА БЕРНУЛЛІ

*Як свідчить досвід, ніщо так сильно
не спонукає високі уми до роботи над збагаченням пізнання,
як важка, але водночас і корисна задача.*

Й. Бернуллі

Якоб Бернуллі – одна з найяскравіших зірок сузір'я талановитої родини Бернуллі, серед членів якої були відомі математики та видатні діячі. Деякі з них займали найвищі державні посади.

Народився Якоб 27 грудня 1654 року в місті Базель. Батьки його були процвітаючими фармацевтами. У юному віці захопився математикою, вивчав її спочатку самостійно, потім зробив багато поїздок по Європі для того, щоб зустрітися з великими математиками свого часу. Підтримував стосунки з Гуком Бойл, Лейбніцем [2]. В батька були свої плани на життя і діяльність сина, тому за бажанням батька Якоб вивчав теологію. Проте потяг до математики був настільки великий, серйозний та глибокий, що Якоб потай від батька займався математикою і йому навіть вдалося залучити до дослідження математичних процесів свого брата Йоганна Бернуллі.

Повернувшись в рідне місто із подорожей Нідерландами та Англією, де познайомився з місцевими математиками, Якоб читав лекції з експериментальної фізики [1, с. 46]. Займався аналітичною геометрією, став одним з основоположників варіаційного числення. Багато зробив для розвитку теорії рядів, диференціального числення, теорії чисел. Захоплювався вивченням

теорії ймовірності, ввів велику кількість сучасних термінів у цьому розділі математики. Саме він сформулював перший варіант закону великих чисел. Визначив практичні варіанти застосування статистики та комбінаторики. Його ім'ям названо одне з основоположних в теорії комбінаторики понять «розподіл Бернуллі» [2].

Якоб Бернуллі розв'язав деякі задачі комбінаторики і у зв'язку з вивченням суми виду $1m + 2m + \dots + nm$ відкрив числа, які згодом було названо бернуллієвими. У цій праці він довів так звану теорему Бернуллі – важливий окремий випадок закону великих чисел, що має важливе значення в теорії ймовірностей та її застосуваннях у статистиці. Завдяки цьому теорія ймовірностей, яка раніше стосувалася лише азартних ігор, набула важливого значення в практичній діяльності людей. У механіці Якобу Бернуллі належать праці про визначення центра кочення тіл та опору тіл різної форми, що рухаються в рідині [4].

Внесок Бернуллі в теорію ймовірності – це наша наукова спадщина, особливо велике значення мав його трактат «Мистецтво припущень», який був опублікований вже після смерті автора в 1713 році. Над трактатом «Мистецтво припущень» Якоб Бернуллі працював двадцять років, вже років за десять до публікації текст цієї праці у вигляді незакінченого рукопису став поширюватися Європою, викликаючи великий інтерес. Трактат став першим систематичним викладом теорії ймовірностей. У цій книзі автор надав, зокрема, класичне визначення ймовірності події як відношення числа випадків, пов'язаних з цією подією, до загальної кількості випадків (у достовірної події ймовірність дорівнює одиниці, у неможливої – нулю). Систематично вивчена Бернуллі ймовірнісна схема зараз називається біноміальним розподілом [5].

Ось список об'єктів названих на честь Якоба Бернуллі:

- Гіпотеза Бернуллі.
- Диференціальне рівняння Бернуллі.
- Лемніската Бернуллі.
- Многочлени Бернуллі.
- Нерівність Бернуллі.
- Схема Бернуллі.
- Формула Бернуллі.
- Процес Бернуллі.
- 2034 Бернуллі – астероїд головного поясу, названий на честь родини Бернуллі [3].

Однозначно, Якоб Бернуллі, будучи обраним іноземним членом Паризької Академії наук, займаючи посаду професора математики і фізики Базельського університету, разом із своїм братом та німецьким математиком і філософом Лейбніцем, з яким вони втрюх вели переписку і розвивали різні галузі математики, є одним із найвидатніших і найталановитіших науковців. І тут згадуються слова польського та українського математика Стефана Банаха:

Математик – це той, хто вміє знаходити аналогії між твердженнями; кращий математик – той, хто встановлює аналогії доведень; сильніший

математик – той, хто помічає аналогії теорій; але можна собі уявити й такого, хто між аналогіями бачить аналогії [7].

Бернуллі знайшов ключик до розв'язання багатьох проблем в багатьох наукових напрямках: у фізиці, арифметиці, геометрії, теорії ймовірностей, статистиці, варіаційному численні, теорії рядів, тому його праці – великий скарб у науковій спадщині людства.

Список використаних джерел:

1. Бородин А.И., Бугай А.С. Биографический словарь деятелей в области математики. – К.: Радянська школа, 1979. – 607 с.
2. Інтернет-видання «Calendate.com.ua». URL: <http://calendate.com.ua/person/2554>
3. Інтернет-видання «Uk.wikipedia.org». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_об%27єктів,_названих_на_честь_Якоба_Бернуллі
4. Інтернет-видання «Web.posibnyky.vntu.edu.ua». URL: web.posibnyky.vntu.edu.ua/fitki/4tichinska_teoriya_jmovirnostej/52.htm
5. Інтернет-видання «Uk.wikipedia.org». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_теорії_ймовірності#»Мистецтво_припущень»_Якоба_Бернуллі
6. Інтернет-видання «Uk.wikipedia.org». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Якоб_Бернуллі
7. Інтернет-видання «Westudymath.com». URL: <http://westudymath.com/?p=1116>

Чікалов В.А.

студент,

*Коледж Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

АБРАХАМ ДЕ МУАВР – ЖИТТЯ ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Історія життя – Абрахам де Муавр

Абрахам де Муавр народився у місті Вітрі-ле-Франсуа, який знаходиться на півдорозі між Парижем і Ненсі, де його батько працював хірургом. Сім'я, звичайно, не була добре забезпечена фінансово, але стабільний дохід означав, що вони не можуть бути описані як бідні. Батьки Де Муавра були протестантами, але він вперше відвідував католицьку школу християнських братів у Вітрі, яка була толерантною школою, особливо з урахуванням релігійної напруженості у Франції в цей час. Коли йому виповнилося одинадцять років, його батьки відправили його в протестантську академію в Седані, де він провів чотири роки вивчення грецької мови під Дю Рондель.

Через релігійні дискримінації Абрахам де Муавр був змушений переїхати, пізніше він вивчав логіку в Сомюр до 1684 року. Хоча математика не була частиною курсу, який він вивчав, де Муавр читав математичні тексти в його власного часу. До цього часу батьки де Муавра поїхали жити у Парижі так йому було природне для нього щоб поїхати там. Він продовжив навчання в Коледжі Харкорт, де він проходив курси з фізики і вперше пройшов формальну підготовку з математики.

Згодом він прибув до Англії, де став приватним викладачем математики, відвідував учнів, у яких він викладав, а також викладав у кав'ярні Лондона. Незабаром Муавр став відомий як талановитий математик, однак через те що він іноземець, не мав жодних шансів на кафедру в англійському навчальному закладі. Релігійна дискримінація змінилася національною.

Незадовго до його приїзду вийшла книга Ньютона «Математичні начала натуральної філософії» у трьох томах. Вона так захопила Муавра, що він розібрав її по листах і постійно носив з собою чергову порцію для читання, щоб не втрачати часу при переїздах від одного учня до іншого.

Хронологія наукової діяльності

- 1692: познайомився з Галлея, а через нього – з Ньютоном. Незабаром вони стали близькими друзями. Ньютон надзвичайно високо цінував Муавра. Якщо вірити пліткам тієї пори, Ньютон випроваджували відвідувачів, мучив йому дрібними справами математичного характеру, з допомогою наступної фрази: «Ідіть до де Муавру, він розбирається в цьому краще за мене». Муавр також постійно допомагав Ньютону у виданні та редагуванні праць (особливо «Оптики»).

- 1695: Опубліковано першу працю Муавра з аналізу «Метод флюксій».
- 1697: Муавр обраний членом Лондонського королівського суспільства.
- 1707: Відкрив формулу Муавра для зведення в ступінь (і вилучення коренів) комплексних чисел, заданих у тригонометричній формі.
- 1710: Бере участь у комісії з розбору дискусії Ньютона з Лейбніцем.
- 1718: Публікує свою головну працю з теорії ймовірностей: «*The Doctrine of Chance: A method of calculating the probabilities of events in play*». Книга викликала великий інтерес і мала попит у виданнях.
- 1722: Публікує формулу Муавра.
- 1724: Публікує ймовірно-статистичне дослідження «*Annuities on lives*».
- 1730: Муавр повертається до аналізу і публікує працю «*Miscellanea Analytica*», де вперше з'являється «формула Стірлінга».

За легендою, Муавр точно передбачив день своєї смерті. В літньому віці одного разу виявив, що тривалість його сну зростає на 15 хвилин в день. Склавши арифметичну прогресію, він визначив дату, коли вона досягла б 24 годин – 27 листопада 1754 року. В цей день він і помер.

Список використаних джерел:

1. Архів історії математики MacTutor – «Abraham de Moivre». URL: <http://www-history.mcs.st-andrews.ac.uk>
2. Математика XVII столетия // История математики / Под редакцией А.П. Юшкевича, в трёх томах. – М.: Наука, 1970. – Т. II.
3. Математика XVIII столетия // История математики / Под редакцией А.П. Юшкевича, в трёх томах. – М.: Наука, 1972. – Т. III.

Шевлюга Н.Г.

викладач,

Київський коледж будівництва, архітектури та дизайну

ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ В КОЛЕДЖІ

Процес використання ІКТ залежить від інтенсивності вмотивованих дій викладача. Під час визначення мотивів використання ІКТ необхідно виходити з потреб максимальної активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, з цим мотивом пов'язана упевненість у тому, що новації підвищують ефективність процесу засвоєння матеріалу.

Аспекти впровадження й ефективного застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вищій математиці розглядаються у роботах К.В. Власенко, Ю.В. Горошка, В.І. Клочка, Н.М. Кіяновської, С.А. Ракова, О.В. Співаковського .

Результати дослідження С.А. Ракова вказують на необхідність формування [2, с. 86]:

– процедурної компетентності як умінь розв'язувати типові математичні та інформативні задачі;

– логічної компетентності як володіння дедуктивним методом доведення та спростування тверджень;

– технологічної компетентності як умінь застосовувати у професійній діяльності засобів ІКТ;

– дослідницької компетентності як володіння методами дослідження соціально та індивідуально значущих задач математичними методами;

– методологічної компетентності як умінь оцінювати доцільність використання математичних методів для розв'язування індивідуально і суспільно значущих задач.

Викладач з вищої математики коледжу має володіти такими компетентностями [1, с. 181]:

– *інформаційна* – здатність викладача до проведення критичного аналізу джерел даних, пошуку необхідних ресурсів, синтезу, узагальненню та структуруванню опрацьованих відомостей;

– *технічна* – здатність та готовність викладача до ефективного використання та опанування апаратних та програмних засобів ІКТ;

– *технологічна* – здатність та готовність викладача до інформаційно-технологічної діяльності, а саме: постановка цілей створення електронних освітніх ресурсів, використанню існуючої або розробки нової технології для створення електронного освітнього ресурсу, тестуванню створеного продукту на відповідність до певних вимог тощо;

– *педагогічна* – здатність та готовність викладача до педагогічного проектування, змістового наповнення та використання електронних освітніх ресурсів у власній професійній діяльності;

– *мережна та телекомунікаційна* – здатність до опанування основними принципами побудови і використання локальних мереж та глобальної мережі Інтернет;

– *дослідницька* – здатність проводити дослідження доступними засобами ІКТ;

– *в питаннях інформаційної безпеки* – здатність запобігти можливим інформаційним атакам у комп'ютерних системах, володіти знаннями з принципів захисту даних, вміти проводити апаратні та програмні методи захисту даних.

Відповідно до означених компетентностей викладачі з вищої математики повинні знати про: засоби ІКТ для навчання вищої математики у інженерній освіті; можливості та призначення засобів ІКТ; техніку безпечного користування засобами ІКТ; структуру мережі Інтернет та її значення для освіти.

У викладачів вищої математики повинні бути сформовані такі основні вміння використання ІКТ:

– працювати з електронною поштою;

– працювати з Web-браузерами;

– використовувати математичні пакети для проведення обчислень та моделювання;

– застосовувати мережні засоби для підтримки спілкування;

– працювати з науковими текстовими процесорами (зокрема LaTeX, Kile);

– використовувати системи відображення документів;

– користуватися програмами автоматизації роботи з даними;

– працювати з периферійним комп'ютерним обладнанням (принтер, сканер, модем, Web-камера тощо);

– проектувати та створювати нові засоби навчання математики [1, с. 182].

Отже, освіта із використанням ІКТ – це використання Веб-ресурсів: електронний документ; електронне видання; електронний аналог друкованого видання; електронні дидактичні демонстраційні матеріали; інформаційна система; депозитарій електронних ресурсів; комп'ютерний тест; електронний словник; електронний довідник; електронна бібліотека цифрових об'єктів; електронний навчальний посібник; електронний підручник; електронні методичні матеріали; курс дистанційного навчання; електронний лабораторний практикум, використання математичних пакетів та мобільних додатків тощо.

Список використаних джерел:

1. Кіяновська Н.М. Теоретико-методичні засади використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні вищої математики студентів інженерних спеціальностей у Сполучених Штатах : монографія / Н.М. Кіяновська, Н.В. Рашевська, С.О. Семеріков // Теорія та методика електронного навчання. – Кривий Ріг: Видавничий відділ ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2014. – URL: <https://books.google.com.ua/books?id=Y4olDwAAQBAJ>.

2. Раков С.А. Формування математичних компетентностей учителя математики на основі дослідницького підходу у навчанні з використанням інформаційних технологій : дис. пед. наук : 13.00.02 – теорія і методика навчання інформатики / Раков Сергій Анатолійович ; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків, 2005. – 526 с.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Голобородько В.В.

курсант,

Науковий керівник: Логвиненко М.Л.

викладач,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИМОГ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КАНДИДАТІВ НА СЛУЖБУ ДО ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ, ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА СПОРТСМЕНІВ

Служба у Національній поліції має певні обмеження і потребує обов'язкового відбору кандидатів. Крім оцінки психологічної готовності, стану здоров'я, рівня знань і навичок, потребує особливої уваги і оцінки фізичної підготовленості майбутнього поліцейського до навантаження. Вона передбачає спеціальну фахову підготовку і стресовитривалість, можливість і вміння швидко відновлюватись після тривалих навантажень, швидко орієнтуватись у складній ситуації і ухвалювати правильні рішення, які допоможуть зберегти життя поліцейському та оточуючим. Саме тому важливим є питання відповідності нормативів фізичної витривалості, які ставляться перед кандидатами на вступ у службу до Національної поліції. Враховуючи чималу школу підготовки кваліфікованих кадрів правоохоронної діяльності за часів міліції та спираючись на досвід поліцейських підрозділів інших країн, кваліфікованих спортсменів, спробуємо дослідити наскільки ці показники є такими, що відповідають вимогам часу та корисні для застосування у нинішніх умовах.

Статистична звітність свідчить, що криміналітет має широкий спектр засобів, серед яких фізичний вплив. За 11 місяців 2018 року зареєстровано 2012 розбійних нападів, скоєно 227,6 тисяч крадіжок, вилучино 1817 одиниць вогнепальної зброї. Кількість злочинів вказує на те, що поліцейський має бути у постійній бойовій готовності щодо виконання завдань та перешкоджанню злочинним проявам [1, с. 1].

Питанню даного дослідження вивчало і вивчає чимало українських та зарубіжних дослідників. Цікавим є дослідження питання засобів відновлення фізичної працездатності курсантів, після тривалих навантажень, яку провели К.В. Ананченко, Д.О. Кальченко, О.В. Хацаюк [2, с. 95-99].

Спробуємо дослідити та зробити згаданий порівняльний аналіз вимог до правоохоронців у аспекті фізичної витривалості саме через питання випробовування на забіг спринтерської та кілометрової дистанції. Ці показники чи не найчастіше зустрічаються у різних видах спорту та серед показників заміру витривалості у представників зарубіжних поліцейських підрозділів. Тому саме цей показник буде найзручніший для вивчення та аналізу.

Зазначимо, що вимоги до фізичної витривалості майбутнього поліцейського визначені законом та підзаконним актом. Зокрема, закон «Про Національну поліцію» прямо зазначає, що фізично підготовленим до служби у поліції є кандидат, який під час тестування виконав усі передбачені вправи на оцінку не нижче ніж «задовільно» [3, с. 1]. Такі вимоги є чинними, а одним з важливих і складних для виконання нормативів з перевірки фізичної підготовленості кандидатів, є норматив з бігу на короткі та більші дистанції – біг на 100 метрів та біг на 1000 метрів. За чинним текстом Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України, це є складовою перевірки фізичної здатності на вступ до поліції (табл. 1) [4, с. 1].

Таблиця 1

Нормативи для вступу до НПУ (чоловіки)

Контрольна вправа	Нормативи, бали											
	5				4				3			
	Вікові групи											
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Біг 100 м (с)	4.5	5.0	5.5	6.0	5.0	5.5	6.0	6.5	5.5	6.0	6.5	7.0
Біг 1000 м (хв., с)	.50	.00	.10	.20	.10	.20	.30	.40	.25	.35	.45	.55

Порівняємо якими були у дореформеній міліцейській службі України нормативи, щодо тестування перевірки рівня фізичної підготовки кандидатів на службу в органах внутрішніх справ України (табл. 2) [5, с. 1].

Таблиця 2

Нормативи для вступу до міліції (чоловіки)

Види випробувань	Нормативи, бали															
	«5»				«4»				«3»				«2»			
	Вікові групи															
	I	I	II	V	I	I	II	V	I	I	II	V	I	I	II	V
100 м (с)	3.4	3.8	4.2	4.6	3.8	4.2	4.6	5.0	4.2	4.6	5.0	5.4	4.6	5.0	5.4	5.8
1000 м (с)	3.30	3.45	4.00	4.15	3.45	4.00	4.15	4.30	4.00	4.15	4.30	4.45	4.15	4.30	4.45	5.00

Якщо порівнювати по наймолодшій віковій групі – до 25 років – то для вступу на службу у сучасну поліцію, потрібно дати показник на «відмінно» – 14.5 секунд на стометрівці. Аналогічне випробування для міліцейського підрозділу вимагало долати відстань 100 метрів за 13.4 секунд. Зниження вимог до потенційних поліцейських викликане тим, що на думку керівництва поліції, такі іспити мають бути мінімальною іспитовою вимогою [6, с. 1].

Спробуємо оцінити як співвідносяться сучасні нормативи для перевірки фізичної витривалості для кандидатів на вступу до Нацполіції та спортсменів.

В Україні затверджено Кваліфікаційні норми та вимоги Єдиної спортивної класифікації України з олімпійських видів спорту. У ній зазначено, що для здобуття спортивних розрядів кандидата у майстри спорту України, здобуття першого, другого чи третього розрядів, що підтверджують рівень фізичної підготовки і майстерності, необхідно виконати певні нормативи (табл. 3) [7, с. 1].

Таблиця 3

Вимоги для здобуття спортивних розрядів (чоловіки)

Вид змагань	Звання та розряди					
	МСУМК	МСУ	КМСУ	I	II	III
100 м (хв, с)	10,27	10,70	10,8	11,1	11,5	12,0
1000 м (хв, с)	-	2.21,00	2.28,00	2.36,0	2.43,0	3.00,0

Аналізуючи наведені таблиці, можемо зазначити, що третій розряд спортсмена, що має розрядність саме з легкої атлетики відповідає наближено вимогам до потенційних кандидатів щодо отримання посади у поліції. Тобто для 3 розряду необхідно мати показники бігу на 100 метровій дистанції 12-14 секунд, а для кандидатів на вступ у службу до лав Нацполіції 14,5-18 секунд.

Порівнюємо вимоги до кандидатів у правоохоронні підрозділи інших країн, де використовується також тестування фізичних навичок кандидата. Наприклад, для того щоб стати членом групи Nucleo Operativo Centrale di Sicurezza – італійського підрозділу поліцейського спецназу, потрібно подолати 100 метрів за мінімум 14 секунд та пробігти 5 кілометрів за 20 хвилин [8, с. 216]. Показник майбутнього кандидата на посаду у Федеральному бюро розслідувань Сполучених Штатів Америки такий: спринтерський біг на 300 метрів – 59-83 секунди, а на 2,4 км – 12,29 – 15,14 хвилин [9, с. 285]. Для німецьких поліцейських головним критерієм є не швидкість виконання вправи на біг, а витривалість – аеробна та анаеробна, яка визначається 12-ти хвилинним забігом, кросом на 2, 3 і 5 кілометрів [10, с. 17].

Отже, ми можемо зробити такі висновки: нормативи щодо витривалості та фізичних кондицій кандидатів на службу у правоохоронних органах в Україні та підрозділах правоохоронних структур країн Європи та у США мають багато схожих показників. Зокрема щодо формування підрозділів італійського спецназу, вимоги до українських поліцейських – жорсткіші. Порівнюючи показники, які висуваються кандидатам на отримання спортивних розрядів в Україні, можемо дійти висновку, що майбутні поліцейські мають здавати приблизно такі самі нормативи, тобто вони мають бути наближеними до високого рівня фізичної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національної поліції. Звіт Голови Національної поліції України С. Князєва за результатами роботи відомства у 2018 році. URL: <https://www.npu.gov.ua/activity/zviti/richni-zviti/>
2. Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів I міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 20 трав. 2016 р. / МВС України,

Департамент патрул. поліції України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків : ХНУВС, 2016. С. 95-99.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

3. Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України : Наказ України від 09.02.2016 № 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0306-16>

4. Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовки кандидатів на службу в органах внутрішніх справ України : Наказ України від 02.07.2013 № 636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1450-13>

5. Реформа поліції: питання без відповідей. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29025524.html>

6. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 грудня 1993 року № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12/print>

7. Гончаренко І.Б. Досвід підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони провідних країн світу та шляхи його впровадження в Україні / І.Б. Гончаренко, Ю.О. Михайлова. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2016. № 3(74). С. 216.

8. Александр Владимирович Карасев, Хабас Беталович Ципинов. Особенности профессионального отбора и обучения кандидатов для службы в правоохранительных органах США. Вестник экономической безопасности. 2018. № 4. С. 285.

9. Ананкин Дмитрий Александрович, Овчинников Владимир Александрович, Гросс Игорь Львович. Анализ тестов и нормативов физической подготовленности полицейских иностранных государств. Ученые записки университета Лесгафта. 2018. № 4(158). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-testov-i-normativov-fizicheskoy-podgotovlennosti-politseyskih-inostrannyh-gosudarstv>

Тимофєєв А.А.

викладач,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮНИХ БАСКЕТБОЛІСТІВ ЕТАПУ ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасний баскетбол характеризується динамікою, атлетизмом та активізацією захисту і тому передачі, ведення м'яча і кидки, а також тактичні прийоми доводиться виконувати під впливом різних зовнішніх та внутрішніх чинників, що потребує від баскетболістів високої майстерності [7]. Тенденція до зростання інтенсивності гри та активізації гравців у захисті різко підвищили вимоги до технічного арсеналу баскетболістів. На цьому акцентують увагу і науковці, підкреслюючи значущість різнобічної техніко-тактичної підготовленості спортсменів [1]. Відомо, що на техніко-тактичні дії баскетболістів впливає рівень розвитку швидкості, швидко-силових якостей та психомоторного стану [2; 4]. Це визначає ефективність техніко-тактичних дій і в цілому ефективність гри. Проте, якщо у юнацькому віці не врахувати особливості ігрової діяльності, то у дорослому спорті складно буде підвищувати якісний рівень виконання дій [7].

У зв'язку з цим, зростання ефективності ігрової діяльності виступає на сьогодні як найбільш гостра проблема баскетболу.

Мета дослідження: встановити особливості ігрової діяльності юних баскетболістів етапу попередньої базової підготовки.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення літературних даних, педагогічні спостереження за різновидами, кількістю і точністю виконання передач, кидків, перехоплень та підборів м'яча, а також за результативністю гри баскетболістів, методи математичної статистики. Досліджувалися 63 спортсмена команди Суперліги «Черкаські мавпи» та дитячо-юнацьких команд м. Черкаси. До уваги бралися 10 ігор Чемпіонату України Суперліга Парі-Матч та Всеукраїнської дитячо-юнацької баскетбольної ліги (ВЮБЛ).

Порівняльний аналіз отриманих даних у ході дослідження показав, що ігрова діяльність юних баскетболістів етапу попередньої базової підготовки істотно відрізняється від баскетболістів етапу спеціалізованої базової підготовки та кваліфікованих спортсменів (табл. 1).

Таблиця 1

**Порівняння показників ігрової діяльності баскетболістів
різного віку та кваліфікації**

Техніко-тактичні дії		Баскетболісти етапу попередньої базової підготовки 12-14 років (n=28)	Баскетболісти етапу спеціалізованої базової підготовки 15-16 років (n=20)	Кваліфіковані баскетболісти (n=15)
2-х очкові	Кидки	20,1±4,9*	30,2±7,6	45,2±7,3
	Влучання	9,6±2,5*	14,2±4,3*	24,3±4,2
3-х очкові	Кидки	2,5±1,2*#	11,2±2,9*	31,2±6,3
	Влучання	0,5±0,4*#	2,2±0,6*	11,1±2,2
Штрафні	Кидки	5,1±1,4*#	10,3±2,7*	25,3±4,2
	Влучання	2,3±0,9*#	5,7±1,7*	17,3±3,5
Підбирання	Захист	7,1±1,6*#	23,3±4,4	26,3±2,6
	Напад	5,3±1,2*#	15,2±3,6	11,2±1,3
	Всього	12,1±2,6*#	38,1±7,8	36,6±4,2
РП.		3,2±0,9*#	12,1±2,7*	21,6±4,8
Фоли		3,2±0,7*#	12,2±2,2*	21,8±2,7
Втрати		4,8±1,2*#	13,3±1,7	14,3±1,5
Перехвати		5,6±1,6*	7,9±2,0	11,1±1,3
Блок-шоти		1,7±0,6*	2,8±1,2	4,7±0,9
Ефективність		23,2±6,3*#	55,2±16,0*	107,3±11,4
Очки		25,2±6,7*#	47,3±12,0*	94,3±15,8

Примітки: *p<0,05 – порівняно із показниками кваліфікованих баскетболістів; #p<0,05 – порівняно із показниками баскетболістів 15-16 років.

Юні баскетболісти етапу попередньої базової підготовки мали достовірно нижчі показники за всіма техніко-тактичними діями, порівняно із кваліфікованими спортсменами ($p < 0,05$). Юні баскетболісти етапу спеціалізованої базової підготовки теж поступалися кваліфікованим спортсменам, але уже не за усіма показниками. Не виявлено достовірних відмінностей цих груп за кількістю 2х-очкових кидків, підбирання в захисті та нападі, втрат м'яча, перехоплення і блок-шотів ($p > 0,05$).

Показники ігрової діяльності юних баскетболістів етапу попередньої та спеціалізованої базової підготовки теж істотно різнилися. Проте, за кількістю і точністю 2х очкових кидків, кількістю перехватів та блок-шотів відмінностей у показниках не встановлено ($p > 0,05$).

Проведення паралелі з попередніми дослідженнями дає можливість знайти пояснення нашим результатам дослідження. Отримані дані підтверджують дослідження Є. Кудряшова [2] та О. Шалар [8] стосовно впливу морфофункціональних особливостей організму та об'єму ігрового досвіду на рівень техніко-тактичних дій. Згідно з дослідженнями І. Романчука і І. Кленіної [4], з 16-річного віку у спортсменів спостерігається покращення результатів сенсомоторних реакцій, яке характеризує та пояснює відмінність у показниках перехоплення м'яча та блок-шотів. Щодо втрат м'яча, то з підвищенням кваліфікації спостерігається тенденція до збільшення кількості втрат за гру. В. Степанов [6] пояснює це тим, що з підвищенням рівня кваліфікації в умовах активного протистояння з суперником при вирішенні нестандартних ситуацій, які обмежують час на прийняття вірного рішення. Б. Петушинский [3] у своїх дослідженнях вказав на те, що здатність спортсменів чітко диференціювати просторові, часові та силові параметри рухів є одним з показників високої техніко-тактичної майстерності. Оволодіння різними способами і варіантами виконання рухових дій призводять до того, що спортсмени, поряд з відтворенням просторових параметрів рухів, починають вдосконалювати і розвивати часові та силові параметри, які проявляються у виконанні підбирань як у нападі, так і захисті. Я. Сабах [5] вказує, що результативність всіх основних складових атаки підтримується високим рівнем освоєння тактичних дій з використанням кидків м'яча в кошик в межах 2-очкової зони. Також показник позитивно впливає на кількість підбирань на чужому щиті, так як легше передбачити відскок м'яча від кільця, на відміну від 3-очкового кидка.

У ході дослідження встановлено особливості ігрової діяльності юних баскетболістів етапу попередньої базової підготовки, які полягали у низькій кількості застосування технічних прийомів, що істотно позначалося на ефективності гри. У той же час, на цьому етапі підготовки найнижча кількість втрат м'яча, яка, на нашу думку, пов'язана з низькою кількістю техніко-тактичних дій та впливом психофізіологічних чинників.

Порівняльний аналіз даних показав можливості для вдосконалення у техніко-тактичних діях юних баскетболістів етапу попередньої базової підготовки. Для спортсменів 12-14 років акцент підготовки повинен бути у формуванні умінь 2-очкових кидків, підбирань у захисті та нападі, перехоплень і блок-шотів, щоб у подальшому віковому періоді вийти на рівень

кваліфікованих спортсменів. Це створює надійну базу для диверсифікації технічних навичок за ігровим амплуа.

Список використаних джерел:

1. Козіна Ж.Л. Система тактичної підготовки баскетболісток студентських команд із застосуванням інтерактивних технологій / Ж.Л. Козіна, Н.М. Кондак, М.В. Коваль, Н.О. Пащенко, М.В. Кірсанов // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2011. – № 08. – С. 45-51.
2. Кудряшов Е.В. Особенности развития быстроты и скоростно-силовых качеств у баскетболисток массовых разрядов / Е.В. Кудряшов // Педагогико-психологические и медико-биологические проблемы физической культуры и спорта. – 2015. – № 2(35). – С. 69-73.
3. Петушинский Б.Б. Индивидуализация процесса технико-тактической подготовки квалифицированных баскетболистов [Електронний ресурс] / Б.Б. Петушинский // Физическое воспитание студентов творческих специальностей. – 2006. – № 6. – С. 64-71. – Режим доступу: <http://lib.sportedu.ru/books/xxpi/2006N6/p64-71.htm>
4. Романчук І.В. Зміни показників психомоторної підготовленості юних баскетболісток під впливом тренувальних навантажень коригуючої спрямованості / І.В. Романчук, І.Ю. Кленіна // Баскетбол: історія, сучасність, перспективи: матеріали I Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної інтернет-конференції (м. Дніпро, 20-21 грудня) / – Дніпро: ДДІФКіС, 2016. – С. 100–106.
5. Сабах Я.Д. Взаимосвязи компонентов тактической подготовленности и успешности соревновательной деятельности юных баскетболистов / Я.Д. Сабах // Ученые записки университета имени П.Ф. Лесгафта. – 2012. – № 1(83). – С. 172-175.
6. Степанов В.С. Асимметрия двигательных действий спортсменов в трехмерном пространстве: автореф. дисс. на соиск. уч. степ. док. пед. наук. / В.С. Степанов – Майкоп, 2001. – 48 с.
7. Хромаев З.М. Итоги выступления сборной мужской команды Украины в финальных играх чемпионата Европы. / З.М. Хромаев, З.С. Защук, В.З. Бабушкин. – 2001. – Харьков: ХГАДТУ, 2001. – 35 с.
8. Шалар О.Г. Показники техніко-тактичних дій нападників NBA [Електронний ресурс] / О.Г. Шалар, А.М. Головка, Є.А. Стрикаленко, І.В. Хруленко // Баскетбол : історія, сучасність, перспективи : матеріали I Всеукр. з міжнародною участю наук.-практ. інтернет-конф. (м. Дніпро, 20-21 грудня) / відповід. ред. О.О. Мітова; тех. ред. Т.В. Михайлова. – Дніпро : ДДІФКіС, 2016. – С. 129-134.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Горельцева М.В.

асистент,

Центр гуманітарної освіти

Національної академії наук України

ЕТИЧНИЙ ВИБІР ХХІ СТОЛІТТЯ: «ІНШИЙ» Е. ЛЕВІНАСА

Сьогодні, в час змін, важливим постає етичне питання, адже етика є необхідним теоретичним фундаментом побудови демократичного та громадянського суспільства, де забезпечуються права кожного іншого. В цьому аспекті є цікавою і наріжною власна оригінальна філософська система, головним чином, етика, що будується на відповідальності та свободі, французького мислителя Е. Левінаса.

Філософська рефлексія Еммануїла Левінаса від початку стурбована нестримним розвитком технологічної сфери, яка витісняє на другий план морально-етичні виміри буття людини. Він стверджував, що людина втрачає в техногенному суспільстві свою ідентичність. Техніка небезпечна. Вона загрожує не тільки особистості людини, але й всій планеті.

В своїй етичній концепції французький мислитель підкреслює важливість автентичних діалогічних відношень між людьми, можливість прояснити котрі йому дає звернення до концепту «Інший». Саме «Інший», на його думку, в бутті світу, так само як і «Я», встановлює автентичні відносини, головною ознакою яких є морально-етичне підґрунтя, що закладає людина, її культура, виховання. На цій підставі Е. Левінас формулює моральний імператив поведінки, реалізація якого утверджує цінність людського життя.

Для українського болісного сьогодення актуальність концепції Е. Левінаса є безумовною. Вона дає можливість виявити глибинні ментальні засади не автентичної людському буттю соціальної комунікації, демонструє поширену в українському суспільстві пласку риторичну гру в слова, коли, скажімо, починаючи з політичних верхів до пересічних громадян, в полеміці чуємо звинувачення, на кшталт, «комуніст», «бандерівець» тощо. Маємо розуміти, що це нівелює особистість людини й утверджує в свідомості певні стереотипи, котрі «допомагають» маніпулювати масовою свідомістю. Еммануїл Левінас писав з цього приводу про небезпеку такого не діалогічного, редукованого до цільової раціональності «дискурсу», що спирається на абстрактні поняття, отже не враховує особливості, унікальності, своєрідності конкретного ні в мисленні, ні у людських взаєминах.

Який вихід пропонує Е. Левінас?

По-перше, маємо визнати: «Поняття є тим щитом, що дозволяє абстрагуватися від конкретності, індивідуальності всього того, на що

спрямована дія» [1, с. 11]. Звісно, ми не можемо уявити своє життя без оперування поняттями. Втім, вони продукт теоретичної рефлексії, яка не здатна схопити повноту людських взаємин в їх конкретності, що становить власне їх етичний автентичний вимір. Звідси, Е. Левінас пропонує взагалі усунути теоретичне відношення в ставленні до Іншого.

Отже, по-друге, здійснити етичну редукцію, епохé, перехід до живої конкретної людини, не схопленої в теоретичному пізнанні ми можемо, коли не будемо мислити «Іншого» як предмет: тоді він може стати трансцендентним щодо «Я». І тут варто зазначити, що суб'єктом етичної редукції є пересічна людина, незалежно від статусу – політик, науковець, врешті, кожен з нас є «просто людина», і ми маємо про це пам'ятати, піднімаючись бажаними сходами життя. Е. Левінас завжди підкреслював, що завдячуючи притаманному людині внутрішньому світу, сутність людської особистості неможливо до кінця вичерпати, тим більше, в понятті.

По-третє, коли людина визнає, що світ «Іншого» є безмежно наповнений смыслом, тоді народжується епоха, насичена етичним, моральним ставленням до себе та іншого. Адже, згідно з концепцією Е. Левінаса, справжнє утвердження етичних стосунків залежить від того, що «Я» стоїть перед «Іншим» як нескінченним, трансцендентним. В цьому баченні «Іншого» Е. Левінас бачив «Лице». Перед «Лицем» «Іншого» вбачається найвищий смисл людського існування, за думкою Е. Левінаса. У такий спосіб він показує і визначає, що людина є єдиною мірою цінності для іншої людини. присутньо формулює моральний імператив дотримуючись якого, людство збереже і зможе стати морально, етично вищим за конфлікти і мати діалог. Тому етичне відношення до «Іншого», це є етичне відношення, в першу чергу, до «Я».

Список використаних джерел:

1. Левинас Э. Избранное: трудная свобода / Э. Левинас. – М., 2004. – С. 11.
2. Левинас Э. Тотальность и бесконечное // Избранное: тотальность и бесконечное / Э. Левинас. – М., СПб.: Университетская книга, 2000. – 463 с.

Крутієнко А.В.

*кандидат філософських наук, науковий співробітник,
Міжнародний інститут інноваційного розвитку (Київ)*

НЕЕПІСТЕМІЧНА ГЕНЕРАТИВНА ЕСТЕТИКА

Наближення до європейської парадигми дискурсу ставить нові завдання, пов'язані з рецепцією і адаптацією до глибин національної свідомості перспективних відрухів концептуальних теорій світової думки. Це зумовлює осмислення найширших імплікацій досі недостатньо вивчених напрацювань креативних зарубіжних течій. Серед невідомих вітчизняним дослідникам

напрямоків гуманітарної думки особливої уваги заслуговує неепістемічна генеративна естетика.

Належачи до царини досліджень, що виникли як ретроспективний аналіз класичного естетичного філософування шляхом відкидання когнітивно-епістемічної компоненти і генерування афективно-сислового дискурсивного простору, неепістемічна генеративна естетика посідає гідне місце в симулякрально-траверсійному осмисленні постконцептуальних аналогій. Головні представники цієї течії унезасадничують натяки на раціонально-комунікативну визначеність, ставлячи під сумнів когнітивний апарат класичних епістем.

Витоки ідей цього напрямку можна простежити у концепції французького дослідника А. Пютуа, чії праці знайшли відображення у творчості А. Франса. Згодом засадничі категорії неепістемічної генеративної естетики були розглянуті в монографії П. Менара, який досліджував зв'язки або спорідненості між мисленням Р. Декарта, Г. Ляйбніца і Дж. Вілкінса. Для радянських читачів ідеї даної течії стали доступними в стислому огляді, поданому в праці албанського дослідника М. Темешвара [1].

У пошуках дослідницької новизни представники неепістемічної генеративної естетики виходять за межі раціональності. Естетичні максими дозволяють обійти ригідні межі засадничих категорій, а означена невизначеність відкриває горизонти трансепістемічності. Долаючи традиційні вербальні дистинкції, в яких комутативність означника вміщує в собі дигресію смислу, мислителі цього напрямку звертаються до позаментальних естетичних епіфеноменів, обґрунтовуючи підхід, за яким нові перспективи відкриваються насамперед із боку невербальних, докомунікативних рефлексій. Аналізуючи усталені естетичні концепції через призму неепістемічної генеративної естетики, сучасні мислителі стверджують, що партикулярні епістемічні концептуальні рамки не спроможні вмістити трансгресійний характер естетичних об'єктів. Категоріальний апарат класичної естетики, розроблений Г. Гегелем в його «Критиці здатності судження», виявляє свою обмеженість перед біполярністю естетичної контроверсії.

До найзначніших теоретичних розробок в межах неепістемічної генеративної естетики належить концепція Дж. Лаерсона. Він стверджує, що засадничі епістемічні категорії за замовчуванням мають неепістемічний характер, оскільки естетика прекрасного спирається на трансчуттєві аспекти досвіду. Лаерсон виходить з термінологічного апарату постмодерністського симулякрально-метанаративного вокабуляру, вважаючи його найпридатнішим для трансмісії допонятійно-субконцептуальних смислів.

Відкидання спрощеної когнітивізації раціональних мотивів сигніфікує звуження площини естетичного дискурсу, оприявнюючи візію глибинних смислів. [5, с. 60]. За таких умов трансгенерація сенсуалістично-відчуттєвих перцепцій здатна об'єктивувати дистинкції, що досі не експлікувались у суб'єктивному досвіді.

Критикуючи позитивістський метааналітичний ідеал, з його прагненням до операціоналістської абсолютизації свідомості, представники неепістемічної генеративної естетики вказують, що саме у сфері естетичного проявляються

нераціоналізовані даності безпосередніх перцепцій. Перед тим, як досягти формально-абстракціоністського рівня наукового осмислення, естетичні ідеї проходять крізь призму наративно-чуттєвої сенсуалізації. Досягаючи ж рівня абстракції, де ідеалізованість форми передбачає конкретизованість змісту, ці категорії нівелюються в процесі раціоналістсько-когнітивістської упередженості, характерної для позитивістських естетичних теорій. Так, Н.Слоупок зазначає, що попри всі намагання експлікувати кваліативно-фундаменталістські сприйняття за допомогою теоретико-пізнавального категоріального апарату, все одно залишається інтерналістський досвід, недоступний для експлікації у межах глибинних смислів [7, с. 173]. Тож із точки зору загального чуття естетичні явища виступають як редукаціоністські кореляти абстрактних теорій, операціоналізованих на рівні когнітивних дефініцій.

Ідеї неепістемічної генеративної естетики знайшли свою рецепцію і в соціальній площині. Мабуть, найпомітніше вони втілились в теоретичній думці Т. Рентера [6]. Відштовхуючись від постструктуралістсько-марксистських узагальнень ролі мистецько-естетичних ідей в надбудові свідомості, Рентер підкреслює соціальний характер основоположних естетичних засад. Популярні ідеї смерті автора виражаються у кризі естетичних симулякрів, пропущених крізь концептуальне сито актуальних формаційно-ідеологічних настанов.

З появою віртуальної реальності перед неепістемічною генеративною естетикою відкрились нові горизонти. Найяскравіше вони відрефлексовані в концепції Л. Конмена. Зосередившись на плюралістичності й кваліативній непроникності досвіду, мислитель запропонував нове розуміння естетичної рефлексії, що не вимагає застосування категоріально-понятійного апарату не лише класичного філософування, а й посткласичного різномно-сингулярного вокабуляру. Плюралістичність віртуально-когнітивних світів означає естетичну децентралізацію смислів, ментальні репрезентації яких опосередковуються техносферно-артифікованими засобами антропосферної самотрансценденції. Це означає, що мінімальний естетичний концепт не передбачає смислової коннотації [3, с. 320].

Цікава спроба осмислення неепістемічної генеративної естетики через призму психоаналітичної парадигми представлена в працях Б. Еддлхеда. Спираючись на дослідження нейрокогнітивних механізмів, закладених на рівні стовбурових клітин, Еддлхед демонструє, що енграми естетичного сприйняття закодовані на ранніх стадіях онтогенезу, ще до формування когнітивних епістем. В процесі суцесивного розвитку ці епістемі впливають на перцептуально-білатеральні механізми, обумовлюючи диференціацію у сприйнятті й засвоєнні естетичних стимулів. На консцієнтально-епістемічному ж рівні свідомості формується викривлена картина, опосередкована соціальним бекграундом [2, с. 110]. Таким чином, естетичні явища виходять поза межі дискурсивних практик, що відкриває нові перспективи для когнітивного осмислення естетичної царини.

Певно, найтісніше неепістемічна генеративна естетика пов'язана з постмодернізмом, який забезпечує необхідний вокабуляр смислової плюралістичності. У цьому руслі Д. Геблер, підкреслюючи недовизначеність

інтерпретативних детермінацій, вказує на полідискурсивність ментальних наративів. Він стверджує, що аморфність невизначеності відкриває дорогу мультидисциплінарності в осмисленні естетичних явищ, і в результаті дозволяє уникнути бінарних дихотомій класичної суб'єктивності [4, с. 15]. У неепістемічній же естетиці неоперсоналістична рефлексивність відображає імперсональний зміст естетичності, оприявнений через безпосередню даність сингулярного досвіду. Генерування дисконтинууму театральності естетичних маніфестацій знаходить своє втілення у нарації мовних ігор, однак денотативна прескрипція, накладаючись на естетичний досвід, веде до означника смислу, вкоріненого в метапрескрипції. Відповідно до постмодерністських настанов, нівелюється ієрархія дискурсивних рівнів, унеможлиблюючи привілейовану позицію естетичного сприйняття. Реверсія у мистецькому творі високого-низького, прекрасного-потворного, автора-реципієнта означає вихід мистецьких явищ за межі формально-естетичних категорій, долання епістемічної навантаженості естетичного досвіду.

Загалом, неепістемічна генеративна естетика маніфестує себе як вартий уваги напрямок, який розвиває понятійний апарат у межах постмодерністського дискурсу, з його симулякричністю, відсутністю чітких означників і продукуванням позарефлексивних наративів. Тож цей напрямок виглядає досить привабливим для вітчизняної філософської культури.

Список використаних джерел:

1. Темешвар М. Эстетика говорящей невысказанности // Новые современные течения в зарубежных общественных и социальных науках. – М.: ЛГУ, 1984. – С. 86-97.
2. B. Addehead. Subliminal aesthetic of furiously sleeping ideas // The Papers of Psychological Chicanery. Vol. 9, No. 4 – Pp. 107-131.
3. L. Conman. Transclassical approach as a leading trend in fictitious aesthetical theories. – New York: Junk Science, 2005. – 240 p.
4. D. Gabbler. Sense and sensibility of postmodern aesthetic. – Washington, DC: Vanity Press, 2003. – 298 p.
5. J. Liarson. Why we don't use our mind in aesthetical reasoning // Predatory Journal of Philosophy. No 7(36), Nov 2004. – Pp. 58-99.
6. T. Ranter. Non-epistemological foundations of false aesthetical conscience // Philosophical Litter. Vol 1, No 12. – Pp. 24-48.
7. N. Slowpoke. Nagel's bat in the belfry // The Journal of Analytical Flubdub. Vol 28(2), Apr 2010. – Pp. 170-185.

Літінська Н.В.

здобувач,

*Одеський національний університет
імені І.І. Мечнікова*

ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЯК ФАКТОР МОДЕРАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Актуальність теми полягає в тому, що аудіовізуальність в сучасному світі стає особливо впливовим фактором суспільного життя, модератором свідомості людини, особливо, його соціального інтелекту. При цьому телебачення, як один з найдосконаліших і популярних на сьогоднішній день засобів відображення соціокультурного життя суспільства, надає на його розвиток найбільший вплив у порівнянні з іншими формами аудіовізуальності.

Актуальність звернення до соціального інтелекту обумовлено стрімкими змінами в соціальному і разом з цим і особистому житті сучасної людини, які полягають в катастрофі звичного способу життя, втраті життєвих орієнтирів, кризі традиційних інститутів соціалізації. У цих умовах важливість соціального інтелекту людини незмірно зростає, так як це є інструмент, що дозволяє здійснити її адаптивні і творчі здібності, організувати пошук шляхів свого розвитку і реалізації.

Мета дослідження полягає в аналізі тих аспектів впливу телебачення на соціальний інтелект людини та її свідомість, які недостатньо досліджені і відображені в широкому спектрі матеріалів.

Причини популярності телебачення – його здатність охоплювати всі верстви населення; можливість надати нові способи соціальної взаємодії; задовольнити зростаючий інтерес людини до світових подій.

Виходячи з цього, поява телебачення зробило можливим значне зростання рівня масової свідомості, так як прискорений об'ємний потік нової інформації розширив кордони світу для кожної людини, продуктивно модерує його соціальний інтелект відчуттям єдності з усім людством.

Особливий модеруючий вплив надають телесеріали. Цей формат з'явився для величезної аудиторії глядачів авторитетним джерелом сімейних цінностей і моделей соціальної поведінки. Але ця телевізійна форма разом з тим стає і проблемою, тому, що створювані серіалами соціальні образи являють собою спрощені моделі світу, які ускладнюють глядачеві формування адекватної картини світу і пошук свого місця в ньому.

Не менш значущою для оптимізації роботи соціального інтелекту людини виявилася і така форма контакту з аудиторією як телевізійні шоу, які охоплюють широке коло психологічних і побутових тем, надаючи аудиторії величезний вибір індивідуальних варіантів вирішення різних соціальних, міжособистісних та побутових конфліктів. Як стверджують дослідники сучасної медіакультури, цей вид програм спрямований не тільки на комунікацію, обговорення того чи іншого питання, але і на терапію [1, с. 85]. Проблемою цього формату, на наш погляд, є недолік глибокого аналізу причин

конфліктів, емоційність і шаблонність в судженнях, обмежена кількість кваліфікованих фахівців.

У свою чергу варто відзначити продуктивний вплив на соціальний інтелект глядачів широкого кола телепрограм, що естетизують повсякденність – «Модная прививка», «Модный приговор», «Квартирный вопрос», «Все буде добре», «Поверніть мені красу», «Жіночий квартал» та інші. Ці програми роблять акцент на базовому понятті «перетворення», стверджуючи як єдиний варіант роль грамотного споживання і вміння перетворювати свій життєвий простір для досягнення успіху і повноцінного життя. Непродуктивним аспектом модерації свідомості цими передачами є акцент тільки на форму – зовнішність, імідж, дизайн, відсутність інших сценаріїв для досягнення життєвого успіху.

Особливий інтерес представляють приховані форми впливу телебачення на інтелект людини. У зв'язку з цим варто зупинитися на модерації його сприйняття телевізійними образами, а також фрагментованістю телевізійного контенту. Відомо, що телеінформація багат шарова – розважальні програми чергуються з політичними та інформаційними передачами. Дослідники і фахівці стверджують, що середньостатистичний телеглядач не має здатності до цілісного сприйняття того, що він бачить, вихоплюючи окремі шматки, які складаються в строкату мозаїку фактів, думок, образів [2, с. 193]. З одного боку це, дійсно, ускладнює адекватний аналіз інформації, що надходить з телепростору, і пред'являє непродуктивний аспект модерації. З іншого боку, сприйняття фрагментованого контенту змушує людину шукати інші підходи до його розумової обробки. Не випадково дослідник медіа Маклюен стверджує, що телебачення змінило наше чуттєве життя і наші розумові процеси. Споглядання «мозаїчного мережива телевізійної картинки», зробило революцію в людському сприйнятті [3, с. 381, 384].

Цю ж думку підтверджує і американський нейрофізіолог Джон О'Кіфф, автор методики проривного нешаблонного мислення. Грунтуючись на дослідженнях в області міжпівкульної асиметрії мозку, Джон О'Кіфф заявляє, що «...телебачення зоровими образами впливає на праву півкулю мозку людини, одночасно підтримуючи ліве за допомогою словесних логічних міркувань» [4, с. 162]. Результатом цього процесу є активізація правої творчої півкулі, що призводить до гармонізації роботи обох півкуль, включенню цілісного, тобто холистичного, підходу в сприйнятті.

Висновки авторитетних дослідників з приводу продуктивної масштабної перебудови мозку людини під впливом нової аудіовізуальності підтверджують позитивний аспект процесу модерації інтелекту людини засобами телебачення.

Не менш важливим аспектом впливу телебачення є модерація емоційної сфери людини. В цьому відношенні інтерес викликає робота «Медіапсихологія» Петера Вінтерхофф-Шпурка, відомого німецького медіапсихолога, що досліджував на величезному науковому та емпіричному матеріалі емоційні і когнітивні аспекти впливу медіа. Результати його досліджень стверджують, що телевізійний контент є важливим джерелом активації емоційної сфери людини. Особливу увагу автор приділяє жанру «horror film», проїнятим почуттями

тривоги і страху, підкреслюючи масову потребу в цьому жанрі дорослих телеглядачів і дітей [5, с. 109, 116]. Підсумки досліджень підтверджують, що активні емоційні стани, отримані в результаті телеперегляду, забезпечують прогрес афективних відносин людини з навколишнім середовищем, тобто ефективне освоєння їм нестабільного соціального простору та адаптації до нього. В цьому випадку позитивним модератором інтелекту людини є емоційна регуляція його поведінки інструментами телебачення.

Разом з цим цілий ряд інших фахівців підтверджують і непродуктивний аспект телемодерації агресивним контентом, так як негативна інформація призводить до накопичення підсвідомих страхів і агресії [6, с. 61]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що емоційна телемодерація має амбівалентний характер, негативний аспект якої є серйозною перешкодою для ефективного регулювання емоційної сфери сучасної людини.

У продовження дослідження проблеми прихованого впливу телебачення на інтелект людини особливий інтерес представляє інформація про вплив телеперегляду на фізіологію, а разом з цим і на особистісну активність людини. Висновки безлічі експериментів, зібраних дослідником Р. Пацлафом в роботі «Застиглий погляд», стверджують, що телеперегляд відключає власну активність очей, викликає руховий застій, що знижує і внутрішню активність [6, с. 35, 37, 44].

Цей аспект має особливу важливість у розвитку інтелекту дитини і її вербального апарату, так як в сучасному світі роль телевізора в дитячому житті неймовірно зросла. Тому необмежений контакт дитини з екраном обертається проблемою розвитку її мови. Фахівці стверджують, що розвиток вербального компонента соціального інтелекту дитини відбувається тільки в процесі живого спілкування між дорослими і однолітками, а екранний контакт діалогу не передбачає [7, с. 203].

У підсумку можна зробити висновок, що телемодерація соціального інтелекту має двоїстий характер, що вимагає ретельного вивчення негативних її аспектів з метою мінімізації досліджених загроз і ризиків, забезпечення самозбереження і саморозвитку.

Список використаних джерел:

1. Зверева В.В. «Настоящая жизнь» в телевизоре: Исследования современной медиакультуры / Зверева В.В. – М.: РГГУ, 2012. – 224 с.
2. Кириллова Н.Б. Медиакультура: от модерна к постмодерну / Наталья Кириллова. – М.: Академический Проект, 2006. – 448 с.
3. Маклюэн Г.М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Маклюэн Г.М.; [Пер. с англ. В. Николаева]. – М.: Жуковский: «КАНОН– пресс–Ц», «Кучково поле», 2003. – 464 с.
4. О'Кифф Д. Нешаблонное мышление. Проверенная методика достижения амбициозных целей. / Джон О'Кифф; пер. с англ. Ю. Бэльдберг. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 304 с.
5. Винтерхофф–Шпурк П. Медиapsихология. Основные принципы / Петер Винтерхофф–Шпурк; [пер. с нем. О.А. Шипилова]. – Х.: Гуманитар. Центр, 2007. – 288 с.
6. Пацлаф Р. Застывший взгляд / Райнер Пацлаф; [пер. с нем. В. Бахусева] – М.: evidentis, 2003. – 224 с.
7. Михайлова Е.С. Социальный интеллект: концепции, модели, диагностика / Михайлова Е.С. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2007. – 266 с.

Стрелкова Ю.О.

*кандидат філософських наук, доцент,
Інститут дизайну, архітектури та журналістики,
Міжнародна академія управління персоналом*

ЕКЛЕЗИОЛОГІЯ ТА ІСТОРИЗМ У ТРАДИЦІЇ ДІАЛЕКТИЧНОЇ ТЕОЛОГІЇ

Питання співвідношення між рецепцією традиційного протестантського підходу до вчення про церкву та розумінням церкви та її служіння в історичному контексті є концептуально важливим, оскільки визначає не просто специфіку побудови церковної доктрини різними дослідниками в межах напряму діалектичної теології, а й сам характер її розуміння, тобто йдеться практично про кардинальну відмінність між так званим пауліністським і петриністським підходами (Ф.Х. Баур) до християнства, християнської церкви, специфіки сповіщення й Одкровення тощо. Зрозуміло, що діалектична теологія є, з деякими застереженнями, цілком пауліністським християнським віровченням. По-перше, починаючи з К. Барта та Р. Бульмана, особливого значення в її межах набувало вчення апостола Павла, зафіксоване в його посланнях, насамперед концепція апостола про виправдання вірою, котра завдяки М. Лютеру постала осердям протестантського вчення про спасіння, сотеріології, та Євангеліє від Луки на противагу Євангелію від Матвія. За Ф.Х. Бауром («Християнство та християнська церква перших трьох століть», 1853), саме в цих Євангеліях сформувалася антитеза пауліністського та петриністського підходів. По-друге, в діалектичній теології акцентується притаманний пауліністському баченню універсальний характер теології (на відміну від іудео-християнського контексту, характерного для петринізму).

Каменем спотикання для цих двох підходів є питання про вивищення або сотеріології, або церковної догматики та похідної від неї церковної ієрархії, вчення про таїнства, тобто акцентуація не просто внутрішніх або зовнішніх аспектів віри й культу, а побудова принципово відмінних світоглядних систем. При цьому відомо, що слідом за велетом Реформації М. Лютером К. Барт, Р. Бульман і навіть П. Тілліх з його доволі амбівалентним панентеїзмом приділяли велику увагу вченню про церкву та її розгортання в історії, але без абсолютизації формально-ритуального аспекту церковного побуту й богослужіння, яке інтерпретувалося в загальнопротестантському дусі як відступ від істини віри. Універсалізм («Нема юдея, ні грека, нема раба, ані вільного, нема чоловічої статі, ані жіночої, бо всі ви один у Христі Ісусі!» (Гал. 3:28)), кафолічність пауліністського підходу обумовила розуміння неоортодоксією як проблематики людського спасіння, так і вчення про церкву.

У К. Барта зазначений зв'язок між підходами до еклезиології та історизму в теології виявив себе повною мірою. Роль церкви в житті християнина і людини зокрема, з точки зору швейцарського теолога, визначається насамперед тим, як церква здійснює своє еклезиологічне служіння, розгортаючи тим самим християнську концепцію обрання в межах сотеріології, оскільки саме цим або

через це церква постає як «корабель», «скеля серед бурхливих вод» (послугуючись символікою ранньохристиянського тексту «Дідахе»), як вільна асоціація людей зі спільною метою спасіння через Слово Боже, через Христа. Бачимо, як у цьому комплексі проблем об'єднуються еклезіологія, сотеріологія, христологія та християнська антропологія К. Барта, причому не еклектично, а навколо фундаментальної пауліністської концепції «виправдання вірою», яка в Бартовому вченні про Христа набуває форми христомонізму, що тлумачиться як чи не єдиний приступний людині (як створеній істоті) варіант фідеїзму. З цим пов'язана проблематика спасіння та теодицеї в діалектичній теології. Саме тому в теології Карла Барта з її запереченням будь-якої природної теології і будь-якої релігії, заснованої на людському досвіді, та намаганням повернутися до базових принципів Реформації, доктрині церкви відводиться важливе місце. Відомим є парадоксальність теолога стосовно інтерпретації релевантної для будь-якої християнської теології з часів Оригена концепції апокатастасису, що полягав у різкому відмежуванні власної позиції Барта від цього вчення, яке, водночас, цілком відповідало й накладалося на імпліцитну внутрішню логіку його христології, в основі якої вчення про обрання, за яким в Ісусі Христі обране все людство і кожна окрема людина, а засуджено лише Спасителя.

Дійсно, свобода благодаті Божої в принципі нічим не може бути обмежена, а отже, вона має універсальний характер. Отже, апокатастасис не є механічним, автоматичним, всезагальним спасінням, а в кожному окремому випадку є таїнством і дивом Божої любові, обов'язково передбачаючи людський вибір на її, любові, основі. Неважко помітити, що така інтерпретація кореляції між ученням про обрання та апокатастасису передбачає не внутрішню логіку теологічних суджень і раціоналізм аристотелівсько-аквінатівської традиції, а фундаментальний аргумент протестантизму як парадигми – аргумент віри, яка відкидає концепцію релігії як спроби людини досягти Бога раціональними та формально-логічними засобами, а також будь-якими етичними, моральними, поведінковими й іншими системами знання про належне, які формуються в інтелекті раціонально і передбачають специфічні типи дискурсу – від теологічного до релігійно-побутового та ритуального. К. Барт практично намагається ствердити примат Божої Благодаті над засудженням людини за гріхи, що означає відмову від логічної послідовності теологічних роздумів у тій сфері, яка потребує лише віри, пропонуючи «залишити Богові» вирішення суперечностей людських, раціональних, включно з теологічними, конструкцій [1].

Підкреслимо, що, на нашу думку, парадоксальність сотеріології Барта лежить в основі його вчення про церкву, оскільки теолог апелює до традиційної дистинкції «видимої» та «невидимої» церкви, практично трансформуючи її. Слідом за М. Лютером, К. Барт це розрізнення, що виводиться із реформатської доктрини про предестинацію та вчення Августина, переосмислює, оскільки церква є дією і безперервною по-дією Бога, а не людським установленням. І у випадку, якщо невидима церква складається з усіх передвизначених, а видима церква – з охрещених, то церква загалом не може бути невидимою, бо в цьому випадку вона була б знецінена як така, оскільки єдина церква – тіло Христове.

Хоча Церква постійно терпить невдачі і впадає в помилки, вона свята, але тільки як Тіло Христове, як цілісність. Відповідно еклезія передбачає покликання (κλήσις), а також спілкування з Богом і в громаді (κοινωνία), а вони разом – специфічний християнський історизм як здійснення Задуму Божого в часі через громаду покликаних, тобто церкву як Тіло Христове: «...ми спираємося тут... на дійсність церкви: від κλήσις неминуче до εκκλησία» [2, с. 313]; церква, отже, є цілісною.

Список використаних джерел:

1. Бинцаровский Д. Учение К. Барта об избрании / Д. Бинцаровский // Реформатский взгляд [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.reformed.org.ua/2/626/Bintsarovskiy4>
2. Барт К. Церковная догматика. – Т. 3 / К. Барт. – М.: Издательство ББИ, 2014. – xliv + 695 с.

ХІМІЧНІ НАУКИ

Бохан Ю.В.

кандидат хімічних наук, доцент;

Левша Л.І.

студентка,

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ХІМІЧНОГО ТА СЕНСОРНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ ЯКОСТІ ТВЕРДОГО ТУАЛЕТНОГО МИЛА

Одним з поширених та необхідних засобів догляду за шкірою є тверде туалетне мило – очищаючий косметичний засіб на основі солей синтетичних або натуральних жирних кислот, або синтетичних поверхнево-активних речовин (ПАР). За останні роки відбулося насичення внутрішнього ринку країни милом вітчизняного та зарубіжного виробництва, що привело до зниження напруги споживацького попиту. Випускають господарські мила, які застосовують головним чином для прання тканин і миття різних предметів; косметичні (туалетні) мила, призначені для догляду за тілом і волоссям; промислові та спеціальні мила. Усі види, залежно від форми випуску, можуть бути твердими, кремоподібними, гелеподібними, рідкими і порошкоподібними. Також мила, які призначені для догляду за шкірою і волоссям, діляться залежно від спрямованостями дії та певного терапевтичного ефекту [1]. Мила класифікуються на: гігієнічні – для миття та догляду за тілом і придатками шкіри, мають достатні піноутворювальні властивості; запашні – з інтенсивним запахом, для ароматизації шкіри, містять підвищену кількість запашки (до 1,5–2,0%); дитячі – виробляються з високоякісної сировини і, як правило, без запашки і барвника.

Аналіз тенденцій розвитку ринку мила показав, що найбільш перспективною групою продукції є високоякісне тверде туалетне мило, що має косметичні властивості. Останнім часом відбувається активне вдосконалення споживчих властивостей твердого туалетного мила за допомогою зміни складу, упаковки, деяких особливостей в технології виробництва і так далі, тому вивчення властивостей та якісних показників цього продукту буде актуальним. Засоби для догляду за шкірою є однією зі складних товарних груп, яка вимагає від виробників цієї групи продукції не лише спільних товарознавчих знань, але і знань хімії, мікробіології, косметології та потребує ретельного дослідження якості цих товарів, їх споживчих властивостей і показників безпеки з метою захисту споживачів від підробок, товарів невідомого походження та сумнівного виробництва. В умовах засилля косметичних товарів закордонного виробництва, а також підвищення вимог споживачів стосовно якості та

безпеки цієї продукції питання проведення експертизи якості твердих туалетних мил є необхідним та актуальним завданням. Тому, за мету роботи поставлено застосувати сенсорні та хімічні методи аналізу під час проведення ідентифікаційної та хімічної експертизи твердого туалетного мила, що реалізується торгівельною мережею м. Кропивницького та надати рекомендації споживачам щодо вибору якісного твердого туалетного мила за низкою показників якості даного виду продукції.

Для проведення ідентифікаційної та хімічної експертизи було обрано 5 зразків твердих туалетних мил різних торгових марок іноземного та вітчизняного виробництва, що користуються підвищеним попитом серед споживачів та широко реалізуються в торгівельній мережі м. Кропивницького, а саме, тверді туалетні мила «Dove», «Nivea», «Teo», «Palmolive», «Шарм» (табл. 1).

Таблиця 1

**Загальна характеристика об'єктів дослідження –
зразків твердого туалетного мила**

	Найменування виробу	Найменування фірми-виробника	Найменування і місцезнаходження виробника
1.	«Dove»	Unilever	Deutschland Produktions Gmbn Co. OHG, Rhenianastrasse 76-102 , 68219 Werk Mannheim, Німеччина.
2.	«Nivea»	Beiersdorf	Німеччині, Хілтер, Зайфен ГмБХ, Байєрсдорфштрассе 1, 79423 Хайтерсхайм.
3.	«Teo»	Ficosota	ООД», Болгарія, Шумен, бул. Мадара, 48.
4.	«Palmolive»	Colgate-Palmolive Company	Айдиневлер Санай Кад. Кусукяли-Малтепе 34854, Стамбул, Туреччина
5.	«Шарм»	ТОВ «Фабрика-миловарні традиції»	ТОВ «Фабрика-миловарні традиції», юридична адреса: 36034, м. Полтава, вул. Половки, 72

Проведення ідентифікаційної експертизи пакування, маркування, визначення органолептичних і фізико-хімічних характеристик туалетного мила здійснювали за стандартними методиками, сучасними методами з використанням відповідного обладнання згідно з вимогами ДСТУ 4537:2006 [2] на базі хімічних лабораторій природничо-географічного факультету Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Під час проведення досліджень за органолептичними показниками було виявлено, що усі зразки мила мають відповідну форму, колір та запах, що зазначені у стандартах та технічних описах для мила конкретного найменування та не мають видимих дефектів, що свідчить про якісне проведення технологічних процесів виробництва. Відповідно можна

стверджувати, що органолептичні показники всіх досліджуваних зразків відповідають вимогам ДСТУ 4537:2006 [2].

З фізико-хімічних показників якості мила твердого туалетного нормують якісне число, вміст хлориду натрію, содопродуктів, титр мила, початковий об'єм піни. Дані зразки були досліджені за деякими фізико-хімічними показниками (вміст вільного лугу, вільного натрію карбонату (Na_2CO_3), содопродуктів, хлоридів, концентрація водневих іонів (рН), піноутворення, піностійкість тощо).

Масову частку вільного лугу (X_1) визначали методом нейтралізації його хлоридною кислотою в присутності фенолфталеїну обчислювали за формулою (1):

$$X_1 = (V \cdot K \cdot 0,004 \cdot 100) / m \quad (1)$$

де V – об'єм розчину хлоридної кислоти концентрацією (HCl)=0,1 моль/дм³, витрачений на титрування, см³;

K – поправка, що враховує відношення дійсної концентрації розчину хлоридної кислоти в моль/дм до номінальної концентрації (HCl)=0,1 моль/дм³;

m – маса аналізованої проби мила, г;

0,004 – маса лугу, еквівалентна 1 см³ розчину хлоридної кислоти концентрацією (HCl)=0,1 моль/дм³.

Масову частку вільного натрію карбонату (Na_2CO_3) визначали методом нейтралізації його 0,1н (HCl) в присутності фенолфталеїну як індикатора та обчислювали за формулою (2):

$$X_2 = \left(\frac{V \cdot K \cdot 0,4}{m} - X_1 \right) \cdot 2,65 \quad (2)$$

де V – об'єм розчину хлоридної кислоти концентрацією (HCl) =0,1 моль/дм³, витрачений на титрування, см³;

K – поправка, що враховує відношення дійсної концентрації розчину хлоридної кислоти в моль/дм³, до номінальної концентрації (HCl) = 0,1 моль/дм³;

m – маса аналізованої проби мила, г;

X_1 – масова частка вільного лугу у відсотках;

0,4 – маса лугу, еквівалентна 1 см³ розчину хлоридної кислоти концентрацією (HCl)=0,1 моль/дм³ /г, помножена на 100;

2,65 – коефіцієнт перерахунку лугу на натрій карбонат.

Масову частку содопродуктів (X_3) у відсотках в перерахунку на Na_2O обчислювали за формулою (3):

$$X_3 = 0,775X_1 + 0,590 X_2 \quad (3)$$

де 0,775 – коефіцієнт перерахунку натрію гідроксиду на Na_2O ;

X_1 – масова частка вільного лугу, %.

0,590 – коефіцієнт перерахунку натрію карбонату на Na_2O ;

X_2 – масова частка вільного натрію карбонату, у%.

Масову частку натрію хлориду (X_5) у відсотках обчислили за формулою (4):

$$X_5 = \frac{(V - V_2) \cdot K \cdot 0,005845}{m} \cdot 100, \quad (4)$$

де V – об'єм розчину аргентум нітрату концентрацією c (AgNO_3)=0,1 моль/дм³, витрачений на титрування контрольної проби, см³;

K – поправка, що враховує відношення дійсної концентрації розчину аргентум нітрату в моль/дм³, до номінальної концентрації c (AgNO_3)=0,1 моль/дм³;

V – об'єм розчину аргентум нітрату концентрацією c (AgNO_3)=0,1 моль/дм³, витрачений на титрування випробовуваної проби, см³,

m – маса аналізованої проби, г;

0,005845 – маса натрію хлориду, еквівалентна 1 см³ розчину аргентум нітрату концентрацією c (AgNO_3) = 0,1 моль/дм³, г.

Початковий об'єм піни вимірювали після збовтування готового розчину мила з водою в мірному циліндрі.

Вимірювання температури застигання жирних кислот, виділених з мила, здійснювали розчиненням мила та розкладанням розчином сульфатної кислоти у присутності метилового оранжевого. Жирні кислоти піднімаються на поверхню, виділяють їх із розчину, промивають гарячою водою, охолоджують визначають T° застигання.

Аналіз результатів дослідження фізико-хімічних показників якості зразків твердого туалетного мила відповідно до ДСТУ 4537:2006 [2] представлений в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати дослідження деяких фізико-хімічних показників якості зразків твердого туалетного мила відповідно до ДСТУ 4537:2006 [2]

Назва показника	Нормативне значення	результати дослідження				
		1	2	3	4	5
Масова частка вільного луку,%,%	відсутній	не виявлено				
Масова частка Na_2CO_3 ,%	відсутній	не виявлено				
Масова частка содопродуктів у перерахунку на Na_2O ,% не більше ніж	0,4	не виявлено				
Масова частка NaCl ,% не більше ніж	$\leq 6\%$	1,45	1,58	2,77	1,52	3,88
Початковий об'єм піни, см ³ не менше ніж	320	350	350	320	350	300
Стійкість піни, ум.од., в межах	1 ум.од	0,98	0,99	0,97	0,99	0,93
pH	9,0-12,0	7,1	8,4	8,5	9,1	8,1
Температура застигання жирних кислот, °C	35-41	39	38	37	38	36

Одержані результати органолептичних та фізико-хімічних досліджень показали, що майже всі досліджувані зразки відповідають вимогам ДСТУ

4537:2006 [1]. Таким чином, під час проведення експертизи якості зразків твердого туалетного мила методами сенсорного та хімічного аналізу за низкою показників якості було встановлено, що усі зразки мила мають задовільну якість та можуть бути реалізовані у торгівельній мережі м. Кропивницького.

Список використаних джерел:

1. Каштанов С. Огляд ринку синтетичних миючих засобів України / С. Каштанов // Консалтинг. – 2012. – № 2. – С. 16-18.

2. Мило тверде туалетне. Загальні технічні умови ДСТУ 4537:2006. URL: <http://www.era-soap.com.ua/file/2013/09/ДСТУ-4537-.pdf> – Назва з екрану

Наукове видання

**СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ,
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙ**

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 09.07.2019. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно друк. арк. 11,02. Тираж 100. Замовлення № 0719/24.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.